

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE SOCIOLOGIE

REVISTA ROMÂNĂ DE SOCIOLOGIE

Serie nouă • Anul XXX
2019 • Nr. 5–6

DIN SUMAR:

MĂDĂLINA MĂNDIȚĂ, Neo-Totalitarianism, the Beginning of Anarchic Civilization? A Voegelin Reading of Our Time (Neototalitarismul – începutul civilizației anarhice? O lectură voegeliană a prezentului)
VERONICA DUMITRAȘCU, Towards A Study of the Methodology of Socio-Political System Vulnerability (Spre un studiu al metodologiei vulnerabilităților sistemului socio-politic)
GABRIEL STOICIU, Expansiunea *social media* și transformarea angajamentului civic
ILIE BĂDESCU, Teoria spațiului dens în sociologie și antropologia istorică
BLESSING OSAYEMWENRE OMOROGHOMWAN, Abating Insecurity in Rural Communities of the Niger Delta Region of Nigeria (Reducerea insecurității în comunitățile rurale situate în zona deltei Nigerului din Nigeria)
SZASZ DIANA, CSESZNEK CODRINA, School Mediators as a Mechanism for Increasing Educational Level and Social Integration in Roma Communities (Mediatorii școlari ca mecanism de creștere a nivelului de educație și a integrării sociale în comunitățile de romi)
MANUELA GHEORGHE, Particularități ale religiozității tinerilor din România. Studiu de caz
DAN-NICULAE PODARU, The Importance of Iconicity in the Luxury Watches Industry (Importanța iconicității în industria ceasurilor de lux)

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ



EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

REVISTĂ ACREDITATĂ BID (B⁺) DE CNCS

COLEGIUL DE REDACȚIE

Coordonator de număr: Ilie BĂDESCU, membru corespondent al Academiei Române

Redactor: Simona-Grazia DIMA

Membri: Dr. Ilie BĂDESCU (director al Institutului de Sociologie al Academiei Române; director al Centrului de Geopolitică al Universității din București); dr. Franz-Lothar ALTMANN (profesor asociat – Universitatea din București, Departamentul UNESCO); dr. Dan BANCIU (cerc. șt. gradul I – Institutul de Sociologie); dr. Camelia BECIU (profesor la Școala Națională de Studii Politice și Administrative); dr. Ștefan BUZĂRNESCU (profesor – Universitatea de Vest din Timișoara); dr. Michael M. CERNEA (profesor – George Washington University, Senior Adviser – The World Bank, membru corespondent al Academiei Române); dr. Emilian DOBRESCU (secretar științific al Secției de științe economice, juridice și sociologie a Academiei Române); dr. Ioan DRĂGAN (profesor – Universitatea din București); dr. Christian GIORDANO (profesor – Universitatea Fribourg, Elveția); Ion GLODEANU (secretar științific al Institutului de Sociologie); dr. Erich GOODE (profesor univ. emerit – Universitatea de Stat din New York, Stony Brook); dr. Martin HAUSER (director al Departamentului UNESCO, profesor – Catedra de studii interculturale și schimburi interreligioase); dr. Oscar HOFFMAN (cerc. șt. gradul I – Institutul de Sociologie); dr. Petru ILUȚ (profesor – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca); dr. Michel MAFFESOLI (profesor – Universitatea Paris V); dr. Ioana PETRE (cerc. șt. gradul II – Institutul de Sociologie); dr. Vasile ȘOIMARU (profesor la Catedra de sociologie a Academiei de Științe din Republica Moldova); dr. Ivan TCHALAKOV (președinte al Asociației Sociologilor din Bulgaria); dr. Katherine VERDERY (profesor univ. dr. docent – City University of New York).

Culegere și tehnoredactare: Cristiana GHIȚĂ

CONSULTANȚI ȘTIINȚIFICI:

Dr. Filip Alexandrescu

Dr. Adela Șerban

Redactor: Adriana PETRE

Tehnoredactor: Mariana IONICĂ

Coperta: Mariana MOCANU

**Lucrare apărută cu sprijin financiar din
Fondul Recurent al Donatorilor – Academia Română**

Redacția: INSTITUTUL DE SOCIOLOGIE

Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5

050711, București, România

Tel.: 021 318 81 06; 021 318 81 27;

021 318 81 28/2417; fax: 021 318 24 48

E-mail: revista@insoc.ro

www.revistadesociologie.ro

© 2020, EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5

050711, București, România

Tel.: 021 318 81 06; 021 318 81 46

Fax: 021 318 24 44

E-mail: edacad@ear.ro

www.ear.ro

REVISTA ROMÂNĂ DE SOCIOLOGIE

Anul XXX • Nr. 5–6 • 2019

S U M A R

POLITICĂ ȘI SOCIETATE

- MĂDĂLINA MĂNDIȚĂ, Neo-Totalitarianism, the Beginning of Anarchic Civilization?
A Voegelin Reading of Our Time (Neototalitarismul – începutul civilizației anarhice?
O lectură voegeliană a prezentului) 331
- VERONICA DUMITRAȘCU, Towards a Study of the Methodology of Socio-Political
System Vulnerability (Spre un studiu al metodologiei vulnerabilităților sistemului
socio-politic) 355
- GABRIEL STOICIU, Expansiunea *social media* și transformarea angajamentului civic 373

SOCIOLOGIE ȘI NOOLOGIE

- ILIE BĂDESCU, Teoria spațiului dens în sociologie și antropologia istorică 391

STUDII DE SECURITATE

- BLESSING OSAYEMWENRE OMOROGHOMWAN, Abating Insecurity in Rural Communities
of the Niger Delta Region of Nigeria (Reducerea insecurității în comunitățile rurale
situate în zona deltei Nigerului din Nigeria) 417

EDUCAȚIE ȘI INTEGRARE SOCIALĂ

- SZASZ DIANA, CSESZNEK CODRINA, School Mediators as a Mechanism for Increasing
Educational Level and Social Integration in Roma Communities (Mediatorii școlari ca
mecanism de creștere a nivelului de educație și a integrării sociale în comunitățile de
romi) 435

„Revista română de sociologie”, serie nouă, anul XXX, nr. 5–6, p. 329–480, București, 2019



Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

pe. 137/24

RELIGIE ȘI SOCIETATE

MANUELA GHEORGHE, Particularități ale religiozității tinerilor din România. Studiu de caz	447
---	-----

COMENTARII

DAN-NICULAE PODARU, The Importance of Iconicity in the Luxury Watches Industry (Importanța iconicității în industria ceasurilor de lux)	459
---	-----

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

SORIN NEGRUȚI (2017). <i>Angajat la stat – disperarea sincerității</i> , București: Eikon (Grigore Nicola)	469
--	-----

INDEX ALFABETIC 2019

NEO-TOTALITARISM, THE BEGINNING OF ANARCHIC CIVILIZATION? A VOEGELIN READING OF OUR TIME

“No one is obliged to take part in the spiritual crisis of a society; on the contrary, everyone is obliged to avoid this folly and live his life in order.”
(Eric Voegelin – *Science, Politics and Gnosticism*)

MĂDĂLINA MĂNDIȚĂ*

ABSTRACT

Eric Voegelin, a scholar surprisingly ignored in the Romanian academic world, answered his troubled times marked by two World Wars and two totalitarianisms, with a tenacious life-long research explaining what was happening to the world, especially with the harsh political realities of modern times. He proved that a type of modern Gnosticism was the climax of modernity and the totalitarianism was the end of a gnostic dream. We use a Voegelin key to understand these times, marked by serious challenges for society and man, times that made us wonder whether totalitarianism acquired another face, thus becoming a *neo-totalitarianism*, with anarchic vulnerabilities. In the end of this reading, we try to confine *neo-totalitarianism*, using categories that could attest for new anarchic dangers found in our drifted times.

Keywords: Voegelin, totalitarianism, Gnosticism, neo-totalitarianism, second-reality.

INTRODUCTION

Many societies are nowadays confronted with surprising social upheavals, with violent ideological content spread through social media, and with the purpose of creating a new reality as well. Social theorists and political scientists are trying to explain these social problems and the repercussions they might have. In these times we return to the studies and reflections made in the context of the two World

* PhD Research Assistant, the Institute of Sociology, Romanian Academy; e-mail: madalina.mandita@gmail.com.



Wars, by one of the greatest minds of the XXth century, with remarkable contributions in political science, philosophy, and, not least of all, in sociology – Eric Voegelin, an author surprisingly ignored in the Romanian academic world.

We believe that the challenges brought by the new political movements all over the world demand imperatively the studies of a witness of the World Wars. In this way we begin to be more aware of the dangers that the new ideological warfare supported by the development of social media is an important medium for the appearance of a new type of totalitarianism, marked by intensive violent social activism.

Political theorists cannot ignore the studies of E. Voegelin, especially when violence in the political sphere is manifesting itself under different faces, demanding from sociology powerful theoretical explanations for what we believe it could be pertaining to *neo-totalitarianism*¹.

To reach this point, we need extensive understanding of Voegelin's thinking, which will help us see the dangers of societies in these drifted times.

We try to understand current time with the help of E. Voegelin, by perceiving how his introduction to a new political science could have a remarkable impact on political sociology, discovering the sources of the violence of modern man, the creator of two World Wars and of totalitarianisms, from which it seems we have not healed, but, on the contrary, we might have a new form of disease. We discover the construction of a *second reality* and society on the verge of violence, in a new type of social manifestation that could lead to anarchic individual and social behavior.

For this reasons Voegelin recommends a return to the principles of political theory, but not before we understand the spiritual causes and the contexts that engendered this powerful and violent revival of constructed *second realities*, so

¹ We try to confine *neo-totalitarianism* at the end of this study, proposing categories of an individual profile and of a societal dimension, inspired by E. Voegelin's research, in a quest to understand these troubled days from a sociological point of view. We have to mention the binding concept of *inverted totalitarianism*, proposed by Sheldon Wolin, similar with what we describe with predilection as this new political reality, from the individual and social points of view. His 2003 article, *Inverted Totalitarianism. How the Bush regime is effecting the transformation to a fascist-like state*, could help us understand the Romanian current political context. "Thus the elements are in place: a weak legislative body, a legal system that is both compliant and repressive, a party system in which one party, whether in opposition or in the majority, is bent upon reconstituting the existing system so as to permanently favor a ruling class of the wealthy, the well-connected and the corporate, while leaving the poorer citizens with a sense of helplessness and political despair, and, at the same time, keeping the middle classes dangling between fear of unemployment and expectations of fantastic rewards once the new economy recovers. That scheme is abetted by a sycophantic and increasingly concentrated media; by the integration of universities with their corporate benefactors; by a propaganda machine institutionalized in well-funded think tanks and conservative foundations; by the increasingly closer cooperation between local police and national law enforcement agencies aimed at identifying terrorists, suspicious aliens and domestic dissidents." (*The Nation*, 19 May 2003, <https://www.thenation.com/article/inverted-totalitarianism/>).

successfully promoted in social media. Regarding this, we try to formulate an explanation based on a lifetime career researching the disorders of spiritual realities in social and political history of mankind. He reached this knowledge by developing a philosophy of consciousness, by understanding the Hellenistic and Christian legacy for Western history, by searching for order in the history of mankind, confronted with the disruption of totalitarianism, and the alienation of man as the creator of ideological warfare (dogmatomachy). These studies brought us to foresee the risk of another type of totalitarianism: a *neo-totalitarianism* with potential of anarchic behavior.

At the end of this short analysis, we can see the warnings of this witness of World Wars, in our opinion the most important mind of contemporary political science, philosophy, and sociology, especially after the dryness of quantitative studies, needing more than ever the efforts for theoretical explanation in the sociological understanding of today's troubled societies².

1. AN OLD BUT NEW POLITICAL SCIENCE

In the turmoil of the World Wars, E. Voegelin proposes a new science of politics³ that could make sense of this type of human decline. Unfortunately, the shadow of positivism still stands at the beginning of this new century, a more so reason to remember what science is.

"Science is a search for truth concerning the nature of the various realms of being. Relevant in science is whatever contributes to the success of this search. Facts are relevant in so far as their knowledge contributes to the study of essence, while methods are adequate in so far as they can be effectively used as a means for this end." (Voegelin [1952], 1987: 4–5)

Considering the premise that the theory of politics is a theory of human existence in history, Voegelin brings a restoration of political science, through a re-theorization after the destruction of nineteenth century positivism. Following Voegelin, this restoration is needed through a return to the consciousness of classical principles.

This destruction of positivism is performed in two ways: one that imposes the method of mathematics on all sciences, and another one according to which "the

² See *Noology. On the spiritual order of the world. System of noological sociology*, 2002, Bucharest: Valahia. Euxin Collection, in English translation since 2013, where the author depicts a different kind of sociology with great potential, that restores the spiritual dimension in understanding man and society; also M. Măndiță (2017). *Compared noology of Jewish and Romanian peoples. A sociology of communities*, Aachen: Shaker Verlag GmbH; I. Bădescu (2006). *Noopolitics. The theory of asynchronous phenomena*, Bucharest: Mica Valahie.

³ See Dante Germino (1964). "Eric Voegelin's Contribution to Contemporary Political Theory", in *The Review of Politics*, 26(3), 378–402. DOI:10.1017/S003467050000509X.

methods of the natural sciences were a criterion for theoretical relevance in general.” (Ibidem: 4) In this way the theoretical relevance of problems is subordinated to methods, ignoring the search of truth of *various realms of being*, as well as the fact that the accumulation of irrelevant information precludes the way to the study of essence, which means science in search of truth.

These characteristics of positivism brought a series of destruction to science, according to Voegelin: the uselessness of information accumulation through major research projects; the defective interpretation of relevant material under criteria like political preferences or *Zeitgeist*; here Voegelin, gives the example of Plato, read as neo-Kantian, utopian, socialist, fascist; and the changes brought in methodology, meaning the objectivity obtained by the exclusion of value-judgements.

In the attempt of Max Weber to establish an objective political science through the elimination of *value judgements* and *free science values*, Voegelin sees the end of positivism, considering Weber’s studies as “the last of the great positivistic systems.” (Ibidem: 22)

The notion of value judgements opposing fact judgements⁴ “was created through the positivistic conceit that only propositions concerning facts of the phenomenal world were ‘objective,’ while judgments concerning the right order of soul and society were ‘subjective.’ Only propositions of the first type could be considered ‘scientific,’ while proposition of the second type expressed personal preferences and decisions, being unable of critical verification and therefore devoid of objective validity. This classification made sense only if the positivistic dogma was accepted on principle; and it could be accepted only by thinkers who did not master the classic and Christian science of man, for neither classic nor Christian ethics and politics contain ‘value-judgments’ but elaborate, empirically and critically, the problems of order which derive from philosophical anthropology as part of a general ontology.” (Ibidem: 11–12)

The *successful failure* of Max Weber, as Voegelin says, is the point in which a restoration of political science can restart through the rediscovery of rationality in metaphysics and in philosophical anthropology, thus returning to the classical principles of political science, to the new empirical realities. The realities of modern age could demonstrate that ‘progress’ is actually mere irrationalism, and that the progressives “would find themselves in the position of retrogressive irrationalists.” (ibidem: 24)

Voegelin starts from the definition that “a political society comes into existence when it articulates itself and produces a representative.” (ibidem: 49), dealing with *elemental representation* (an external type of articulation of institutions) and an *existential representation* (meaning the truth that a society has; Voegelin adds here a different type of existential representation that Christianity

⁴ See Javier Franzé, *Ethics, Politics and Truth: Recovering Weber “Dialogue” with Strauss and Voegelin*. Accessed at: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/82a87386-54b4-473c-a038-6c78c6a6a5ce.pdf>.

brought). An example offered by Voegelin is the one in which foreign policy aggravates the international disorder by imposing one type of articulation where the existential conditions are different, a “civilizational provincialism” that “obscures the structure of reality”, and “brings a continuous warfare.” (Ibidem: 50)

Thus the question of truth is fundamental for science, while the problem of identifying and representing the truth of societies is a gradual development. Voegelin asks if there is a representation of truth that can be found in political societies in history. In this case, it is important that “society itself become the representative of something beyond itself, of a transcendent reality.” (Ibidem: 54)

The truth is inseparable from order, and, studying the history of order from ancient times, Voegelin emphasizes three types of truth: a *cosmological truth*, in which the early empires viewed themselves as representatives of the order of cosmos, this type being also present in China, in some symbols of Middle Age, and even in the Marxian dialectics where “the truth of cosmic order is replaced by the truth of a historically immanent order.” (ibidem: 59) This was an *anthropological truth*, and developed between 800 and 300 B. C., in what was called *axis time*, in various civilizations. For this type of truth, representative are Plato and Aristotle, for whom society includes the men that reflect the order of the soul, the discovery of psyche open to the transcendental reality. This meant the discovery of “the divinity in its radically nonhuman transcendence” (ibidem: 67), of theological truth; a *soteriological truth*, with the advent of Christianity, when we have a collaboration of God and man, a differentiation of consciousness impossible to be ignored in theoretical exploration and in searching for truth. Following Voegelin, we can say that:

“Since the maximum of differentiation was achieved through Greek philosophy and Christianity, this means concretely that theory is bound to move within the historical horizon of classic and Christian experiences. To recede from the maximum of differentiation is theoretical retrogression (...). Whenever in modern intellectual history a revolt against the maximum of differentiation was undertaken systematically, the result was the fall into anti-Christian nihilism, into the idea of the superman in one or the other of its variants.” (Ibidem: 79–80)

The struggle of representation in the Roman Empire, *i.e.* the struggle between different truths ended with the victory of Christianity, meaning “the de-divinization of the temporal sphere of power; and it was anticipated that the specifically modern problems of representation would have something to do with a re-divinization of man and society.” (Ibidem: 107)

According to Voegelin, throughout the Middle Age the representation was double (church and empire), until modern time, when this de-divinization meant actually a re-divinization of society and man, with tremendous consequences, with the height in World Wars and totalitarianisms.

Voegelin proved the retrogressive irrationalism existent in human sciences, a reality that did not stop after the World Wars, but actually increased, finding us

now in the presence of a new type of extremism, in another era of dogmatomachy, the ideological warfare, of a *neo-totalitarianism* that becomes a *second reality* with tremendous power and unpredictable consequences. Before we analyze this new reality, we must understand properly how it was possible for the calamities of the twentieth century to have happened.

2. GNOSTICISM AS THE CLIMAX OF MODERNITY

Understanding the locus of the two World Wars, and of Western civilization cannot be oblivious to the tremendous misinterpretations of its foundations: Greek philosophy and Christianity. We reach modern times as the most aggressive distortion of fundamental principles in the Western culture, as proved by Voegelin using the characteristic of *Gnosticism*⁵.

After publishing *The New Science of Politics* (1952), Voegelin deepens the study of Gnosticism for modern thought in *Science, Politics and Gnosticism* (1968).

The main characteristic of Gnosticism⁶ is the feeling of alienation in this world, from which man can escape through the mediation of a *gnosis*, a special kind of knowledge, stating that one world being created by a bad God, while the good God is outside, hidden. If ancient Gnosticism is a scattered phenomenon, with multiple ways of escaping this world, modern Gnosticism (with an intra-mundane salvation) is a phenomenon that includes a series of different movements. Escaping this dimension means the destruction of this world and the creation of a new one, in which man can be complete again. If in ancient Gnosticism this *gnosis* was mystical, in modern Gnosticism the *gnosis* can be represented in different ways, like Marxism or scientism, according to Voegelin. Modern Gnosticism is different from the ancient one because of the “historical element derived from Christianity, and second, the specifically modern immanentism” of this phenomenon, this is why Voegelin is analyzing the “modern attempt to deny human limitations and abolish the structure of reality.” (Jardine, 1995)

The victory of Christianity meant a de-divinization of the world, one that opened the human soul to the transcendent God. In Modern times, we see a re-divinization of men and society, generated by the removal of God altogether.

If St. Augustin understood history as having spiritual and temporal orders, rejecting the idea of a Second Coming that would bring a revolutionary

⁵ We discuss here the phenomenon of Gnosticism as understood by Eric Voegelin, which we consider to have a wide sociological potential, apart from ancient Gnosticism and its many religious manifestations, maintaining only the central features of this category, in its political and philosophical relevance, as well as its sociological dimension.

⁶ See David J. Levy (2002). *Hans Jonas and Eric Voegelin on Gnosticism and the Unease of Modernity*, accessed at: <https://sites01.lsu.edu/faculty/voegelin/wpcontent/uploads/sites/80/2015/09/Levy.pdf>

transfiguration of history, Joachim of Flora uses the symbol of Trinity in understanding history, bringing a resurgence of eschatology. The age of the Father, the age of Christ and the age of the Spirit – “in his Trinitarian eschatology Joachim created the aggregate of symbols which govern the self-interpretation of modern political society to this day.” (Voegelin [1952], 1987: 83)

The symbols described by Voegelin in this conception are still used in modern political understanding:

- *The Third Realm* (the last one), with the correlations: three periodizations of history, Comte’s phases of evolution, Marx classless society, the Third Reich.

- *The Leader*, with the supermen of Comte and Marx.

- *The Gnostic Prophet* of the new age, when the meaning of history becomes intelligible and accessible to man through revelation or speculative gnosis; modern intellectual; often combined with previous one.

- *The brotherhood of autonomous persons*, which in this third stage will no more need a mediation of grace through the church or institutions (with multiple variation, from the monks of medieval times, until the Marxian realm of liberty, without the state) (ibid.);

This new eschatology affects, according to Voegelin’s thesis, the entire structure of modern political thought. If the Joachitic immanentization brings fulfilment in history, the Augustinian history has a profane and a sacred dimension, looking towards an eschatological fulfilment.

The problem, according to Voegelin, appears when “Christian transcendental fulfilment becomes immanentized. Such an immanentist hypostasis of the eschaton, however, is a theoretical fallacy. Things are not things, nor do they have essences, by arbitrary declaration. The course of history as a whole is no object of experience; history has no *eidos*, because the course of history extends into the unknown future.” (Ibidem: 120)

Three problems appear when this Christian transcendental fulfilment is immanentized⁷, according to Voegelin: the first is *progressivism*, conception regarding the move towards a goal; the second is *utopianism*, that accentuates the state of perfection; and the last is the *immanentization* of both aspects, through revolutionary transfiguration of nature and man.

The explanation for this phenomenon lies in the uncertainty that is the essence of Christianity (Voegelin [1952], 1987), explains Voegelin; this is why we are tempted by these theoretical fallacies. The certainty of *hic et nunc* is traded for the uncertainty of the *beyond*. The fall from faith is either despair or nothingness, either something similar with faith, like different types of *Gnosis*, the transcendent is immanentized, the *beyond* can be right here, right now. And the consequences of

⁷ See Bruce Douglass (Feb., 1976). *The Gospel and Political Order: Eric Voegelin on the Political Role of Christianity*, *The Journal of Politics*, vol. 38, no. 1, p. 25–45, <http://www.jstor.org/stable/2128960>.

this modern reality, of a constructed *second reality*, imposed often by force, can be seen in the powerful reality of politics.

This understanding is necessary for a truthful knowledge of Western political thought, medieval immanentism through Enlightenment, progressivism, liberalism, positivism, and political extremism of the twentieth century. Thus, for Voegelin, the essence of modernity rests in this growth of Gnosticism since the beginning of Christianity, with dramatic tones in recent times and with much more victims.

*SCIENTISM*⁸

The evolution of sciences meant that the Gnostic truth could be developed in other ways, scientism reaching an extreme through the replacement of the era of Christ with the one of Comte, following Voegelin. Despite these exacerbations, “scientism has remained to this day one of the strongest Gnostic movements in Western society; and the immanentist pride in science is so strong that even the special sciences have each left a distinguishable sediment in the variants of salvation through physics, economics, sociology, biology, and psychology.” (Ibidem: 127)

This way, the uncertainty of salvation becomes the certainty of intra-mundane actions, of the scientific path that promises a new kind of fulfilment, a “mystical work of self-salvation.” (Ibidem: 129)

According to Voegelin, this civilization is the creation of the gnostic dream because the premium for this effort is its very salvation, even with the price of two totalitarianisms, and with another potentiality for the destruction of what we call *neo-totalitarianism*.

In his extensive research Voegelin proves that the “life of the spirit is the source of order in man and society” (ibidem: 131), and this is why the removal of transcendent from the human history exacerbated in the Gnostic movement could bring the decline of this civilization, a decline that we still pay since twentieth century. The death of God announced by Nietzsche is a “Gnostic murder constantly committed by the men who sacrifice God to civilization. The more fervently all human energies are thrown into the great enterprise of salvation through world-immanent action, the farther the human beings who engage in this enterprise move away from the life of the spirit.” (Ibidem)

Although the gnostic theory was revised and expanded in the course of his studies, it is important to mention that an explanation for the troubled modernity is not found only in the characteristic features of Gnosticism, but also in other symbolic types (Riedl, 2012), such as the apocalyptic one, which rests a special place in our understanding of *neo-totalitarianism*.

⁸ See David N. Whitney (2007). *Scientism and the Dogmatics of Modernity*, also accessed at: <https://sites01.lsu.edu/faculty/voegelin/wp-content/uploads/sites/80/2015/09/David-Whitney.pdf>.

3. THE END OF THE Gnostic DREAM: TOTALITARIANISM

As long as the Church maintained itself as a civilizational factor in the Middle Ages, Christianity functioned as a civil theology. When the centers of lay culture developed, along with city governments, the problems of societies increased, meaning that “the rise of Gnosticism at this critical juncture now appears in a new light as the incipient formation of a Western civil theology. The immanentization of the Christian eschaton made it possible to endow society in its natural existence with a meaning which Christianity denied to it. *And the totalitarianism of our time must be understood as journey's end of the Gnostic search for a civil theology.*” (Ibidem: 163)

The dangers of this new Western reality, according to Voegelin, was the destruction of Christianity. If initially the movement was called a reformation of religion, afterwards it became openly anti-Christian. These new realities meant that centuries of Christian culture and philosophy were removed from the history. This new gnostic truth was actually a repression of the truth of the soul, and the most atrocious manifestations will occur in the totalitarian movements of the twentieth century.

The spread of this gnostic reality in the form of positivism, scientism, progressivism, or what we may call ‘Westernization’ of the less developed countries is still an ongoing process, under different motivation (of power, influence, economic), but Voegelin warns “that human nature does not change. The closure of the soul in modern Gnosticism can repress the truth of the soul, as well as the experiences which manifest themselves in philosophy and Christianity, but it cannot remove the soul and its transcendence from the structure of reality. Hence the question imposes itself: How long can such a repression last? And what will happen when prolonged and severe repression will lead to an explosion?” (Ibidem: 165)

Relevant in understanding these times is a series of characteristics that help us see the directions of social dimensions, especially in the political one, troubled with so many aggressive and controversial actions. As we shall further see, these days are marked by a type of violence that reminds us of the two totalitarianisms humanity faced, warning us about the direction we are taking. In this perspective we can also use the concept and features of modern Gnosticism to make sense of the existent theoretical chaos in human sciences, still under the powerful shadow of positivism.

We try to answer these questions in the second part of this analysis, bringing the social problems of present day under this theory and through another concept – *neo-totalitarianism*, but first we must understand the dangers that this repression can have on societies and individuals, fulfilled in *totalitarianism*.

Along with this repression of the soul, according to Voegelin, another danger lies in the denial of the fundamental principles of existence; this means the attempt

to immanentize the Christian eschaton by the misinterpretation of social realities visible in political actions.

In the face of deep uncertainties and troubles of life, the Gnostics have the meaning of existence and they work to implement it by creating a *dream world* for the masses, a *second reality* specific for the anomies of social existence.

Voegelin warns that only the order of society is intelligible, not that of its existence. This situation brings a series of perversions, a pneumopathological condition⁹, like the negation of reality prior to the creation of a *dream world*, morality and immorality reversed. In such a context moral action in coordinating means-ends becomes impossible and we witness the lack of critical inquiries, the apparition of magic operations that include the declarations of intention, resolutions, the effort to making enemies to be aggressors, and the propaganda for peace in the world and world government, implemented by using intellectually and morally corrupted people, by practicing continuous warfare and various dogmatomachies.

The self-defeating characteristic of Gnosticism consist in the fact that although it dreams of world peace and eschaton, it actually brings wars, precisely because it disregards the structure of reality; the effects being either wars, either constant revolutionary changes of social order, as we see in present times, or different types of social anomies.

The Gnostic dream does not reach only one political wing, but it slides from right to left, proves Voegelin in his *New Science of Politics*. There are three form of immanentization (teleological, axiological and activist), either corresponding to the right wing (like the teleological and axiological – the progressive, the utopian, with the dream of gradual progression toward the dream), or to the left wing, like the activist one, that will choose the violent action to achieve his dream.

Could there be a solution for this devastation that started a long time ago and intensified during the World Wars and the totalitarianism as the climax of modernity? Voegelin considers that the falsification of the structure of reality by the gnostic will continue “as long as the recognition of the structure of reality, the cultivation of the virtues of sophia and prudentia, the discipline of the intellect, and the development of theoretical culture and the life of the spirit are stigmatized in public as ‘reactionary’, while disregard for the structure of reality, ignorance of facts, fallacious misconstruction and falsification of history, irresponsible opining on the basis of sincere conviction, philosophical illiteracy, spiritual dullness, and agnostic sophistication are considered the virtues of man and their possession opens the road to public success. In brief: as long as civilization is reaction, and moral insanity is progress.” (Voegelin [1952], 1987: 178)

⁹ See I. Bădescu (2002). *Noology, On the spiritual order of the world, System of noological sociology*. Bucharest: Valahia. Euxin Collection, where spiritual maladies manifested in societies are viewed in the light of noological theory.

These are the most important lines of the Voegelinian theory of political science, elaborated in the proximity of the two World Wars, and witnessing of the Cold War. The *New Science of Politics* proposed by Eric Voegelin views the essence of modernity as being Gnosticism. His new science is indebted to Greek philosophy and Christianity in understanding the very troubled destiny of man and society in their history. *Science, Politics, and Gnosticism* deepens the research of modernity as a Gnostic climax, one that has not lost power, especially in our days, after the fall of the Communist power in Eastern Europe.

Among the Gnostic mass movement of our time, like progressivism, positivism, Marxism, psychoanalysis, Communism, fascism and National Socialism, Voegelin structures their foundation on a Gnostic attitude, their essence being:

- the dissatisfaction with the current situation;
- the belief that the world is poorly organized (as opposed to believing that the world is good but that human beings are inadequate);
- the belief that salvation from the evil of the world is possible;
- the belief that the order of being will have to be changed (as opposed to the Christian belief that the world will remain as it is and salvation lies in the receiving of grace through death);
- the belief that changing the order of being is within human possibilities;
- the belief that man's task is to seek out the method of altering reality. The Gnostic is the prophet proclaiming his knowledge (Voegelin, 2012);

The realization of a *dream reality* in these days, especially through an activist imposition of a certain political program, always violent in different degrees, reveals the pathology of trying to “realize a kingdom of transcendent perfection historically and immanently.” (Voegelin, 2000a: 236)

This fundamental theoretical basis is now completed by the explanation of other concepts like *alienation* and *second reality*, helping us to understand the new mass movements of current days and shedding some light on the risks of *neo-totalitarianism*, also marked by violent social activism supported mainly in social media channels.

3.1. ALIENATION, TOWARD A SECOND REALITY

The social and psychological disorders of present day demand an understanding of what represents the reality of order, following Voegelin, going back to the Stoic concept of alienation (*allotriosis*), which means “a state of withdrawal from one's own self as constituted by the tension toward the divine ground of existence. Since the divine ground of existence is in Classic as well as in Stoic philosophy the logos or the source of order in this world, the withdrawal from one's self as constituted by this ordering force is a withdrawal from reason in

existence. The result will then be the use of reason, which man has after all, for the purpose of justifying existence in the state of alienation.” (Voegelin, 2011: 102)

Alienation is a condition in Stoic psychopathology that represents a distancing of the Self from this tension towards the ground of existence and a contracting of the Self from reason, a reality mostly seen in the ideological movements of modern times. An example of Voegelin is Hegel, in whose work we find reflected an alienation that inevitably produced the death of God, as long as the “divine reason has been rejected in the egophanic revolt.¹⁰” (Ibidem). To the Ego found in *egophanic revolt* this new reality contracted from reason and from the tension towards the ground of existence, the only solution is a *second reality*. According to Voegelin, this falsification of reality, the eclipse of reality as alienation in need for justification is found in political systems that engendered a tremendous social disorders.

3.2. THE SECOND REALITY AS ECLIPSE OF REALITY

Voegelin starts from concepts proposed by the Austrian authors, like A. P. Gutersloh, Robert Musil, and Heimito von Doderer (Voegelin, 2011), who describe the acute state of *alienation* that created a *second reality*. Voegelin refers to the *refusal to perceive* used by von Doderer, which is characteristic for this state of alienation that contributes to the construction of *second realities*. This refusal is defining for the ideological struggles of present days, combined with a type of aggressive behavior strongly supported in social media.

If defining for man is the turning toward the divine ground of existence, *alienation* is moving away from this ground, what Voegelin considers “the fundamental categories descriptive of the states of order and disorder in human existence. (Voegelin, 2011: 125)” There is no doubt that “turning away means to refuse to apperceive the experience of the divine ground as constitutive of man’s reality. This willful turning away from the fundamental experience of reality was diagnosed by the Stoics as a disease of the mind.” (Ibidem) According to Voegelin, this is a pathology that started a long time ago, reaching high levels in modern times, when this contraction of humanity in the human soul or this occultation of reality is marked by symptoms such as mass spiritual, intellectual and political disorientations.

Reality can be experienced and projected, this meaning that a projected reality may eclipse the *First Reality*. (Voegelin, 1970). Speaking of the Self, that eclipses the reality, which is translating in a deformation of his humanity, Voegelin identifies a few characteristics of this behavior like: denial of humanity in man,

¹⁰ “Designate the concentration on the epiphany of the ego as the fundamental experience that eclipses the epiphany of God in the structure of Classic and Christian consciousness. I had already used the term apocalypse of man to cover this problem in *The New Science of Politics*.” (Voegelin, 2011: 94)

denial of a complex perception of reality, man considering himself as the model for everybody else, of a contracted Self. The danger is when man will try to impose his view of reality to others, with aggressiveness that “betrays itself the anxiety and alienation of the man who has lost contact with reality.” (Ibidem: 186) This type of aggressive attitude will become manifest through its effects, being identifiable in a series of social conflicts, most evident in political conflicts.

4. TOTALITARIANISM AS THE END OF PROGRESSIVE CIVILIZATION

If Voegelin wrote his studies as a reaction to the disorders of his time, trying to explain what had happened with this Western culture that had just experienced World conflicts, we have now the same challenge to explain why the violence is so exacerbated, in all dimensions of societies, especially after we see that the lessons of totalitarianisms seem still far away. Voegelin tried to understand and explain the peculiarities of these totalitarianisms, as we saw it, identifying in modern Gnosticism a source for the explanations of political nightmares that humanity had passed through.

We are now to see how and why world conflicts were the climax of the Gnostic *dream world*, with its Gulag or concentration camp as the supreme signs for annihilating human nature in the march to immanentize the eschaton. This image is representative of what Voegelin defined the totalitarianism of the twentieth century, “as the existential rule of Gnostic activists, as the end form of progressive civilization.” (Voegelin [1952], 1987: 132)

The explanation of totalitarianism can be made by understanding certain social realities, political behavior or changes that could mean a fatalistic causality, explains Voegelin, but also through a complex dimension like the intensity of passions, the character of man, his virtues and spiritual realities that may be determinants of a phenomenon. (Voegelin, 2000c)

Relevant for Voegelin are three decisive moments that contributed to the ideological upheaval of modern times: the advent of Christianity, the decline of this religion starting with the Reformation, and scientism (Corey, 2017), the climax being represented by the two totalitarianisms as the end of the Gnostic dream, and of a progressive civilization. It is important to specify that Voegelin does not consider totalitarianism caused only by economic, political or racial actions, but also by deep spiritual maladies, as those manifested in Western civilization. Identifying the uniqueness of this explanation based on these motives, Voegelin pushed the causes of ideology further back, and locating them in this affected spiritual dimension. (Ibidem)

Having such a complex approach towards this event, not only social, economic or demographic conditions could be used in the theoretical understanding. Especially the spiritual disintegration that brought this outcome,

“the rise of immanentist sectarianism since the high Middle Ages; and the totalitarian movements would not be simply revolutionary movements of functionally dislocated people, but immanentist creed movements in which medieval heresies have come to their fruition.” (Ibidem: 21) The stake is fighting for a deep transformation of man, the Christian transcendent perfection of man through grace.

That is for Voegelin the essence of totalitarianism, one by which there are not fights to resolve social evils, but a fight to create paradise on earth, an “immanent perfection through an act of man.” (Ibidem)

It is worth remembering that the red line in actual controversies, political or social, in the context of new challenges for the entire human culture, “does not run between liberals and totalitarians, but between the religious and philosophical transcendentalists on the one side and the liberal and totalitarian immanentist sectarians on the other side.” (Ibidem: 22)

These are important remarks as long as we see that the social, economic and political crises are accelerating with the speed of internet light all over the world, posing new threats for world stability. Or we may discover, still using the Voegelinian categories, a transformation of totalitarianism, one for 21st century – a *neo-totalitarianism* that we can suspect to be a *beginning of anarchic civilization*. We try to identify some characteristics of totalitarianism in the studies of Voegelin, some, maybe not all of them, so that we can still see them as being relevant or working in a special type of totalitarian thinking.

An imperative warning that Voegelin made concerned the fact that a scientist cannot be an ideologue, especially in these times when science is used for the benefit of political and economic interests, and science is confiscated. This is why “nobody who is an ideologist can be a competent social scientist” (Voegelin, 2011: 74), warns Voegelin. We must keep this in mind when we analyze the *neo-totalitarianism* of present days, with its corrupted intellectual promoters that join functional illiterates in social media, supported by the social terrorism of intellectuals used to promote certain political and economic policies.

4.1. FUNCTIONAL ILLITERATES

Discussing the works of Robert Musil that portray the disintegration of modern times, Voegelin uses the question of stupidity connected with the phenomenon of totalitarianism. This problem is discussed when analyzing the effect of functional illiterates. For Musil, “totalitarianism was the most menacing and murderous political form of stupidity.” (Isenberg, 2016). The functional stupidity is a very important concept in Musil’s novel, *Man without qualities*. For Voegelin, the functional illiterates mean a rejection, condemnation of philosophical and historical realities from the part of those that are nothing else but *intellectual*

crooks, that have only a strong “desire for personal aggrandizement.” (Voegelin, 2011: 77)

Following Musil, who speaks of simple and higher stupidity, Voegelin characterizes the higher stupidity as a “disturbance in the equilibrium of the spirit. The spirit now becomes the adversary, not the mind. It is not a defect of the mind as with simple people, but a defect of the spirit, a revolt against the spirit, which gives rise to saying or doing things against the spirit” (Voegelin, 1999: 101), here Voegelin recalls the concept of *pneumopathology* used by Schelling, that can characterize this form of functional illiteracy.

We can see included in this category a type of *betrayal of the intellectuals*, meaning the compromises that the representatives of science made to the political sphere for different interests, abandoning the essential dimension of science, as Voegelin taught us, which is the search for truth. But, in the meantime, using the name of science in justifying their position or guaranteeing policies, for their own aggrandizement.

4.2. SPIRITUAL EUNUCHS

Through the ideology of science as salvation, where science becomes a new God that will cure all evil from us and from earth, we reach another question concerning the potential for totalitarianism, that of *spiritual eunuchs* (Voegelin, 2000a), as Voegelin names them. It is important to specify that this reality is present also in liberal or progressive movement. The domination of nature will be followed by the domination of man over man, and the government of people is actually replaced by the *administration of things*, warns Voegelin. And this we saw under the two great totalitarianisms of the last century.

“The age of science will appear as the greatest power orgy in the history of mankind” (ibidem: 191), and the collaboration of science and power that enabled the growth of utilitarianism, with the shrinking, and contracted life of the spirit. The *spiritual eunuchs* have gained great power once this alienation happened, and with “the politically effective organization of these masses in the totalitarian movements, the schism assumed the external forms of social suppression and physical extermination.” (Ibidem, 196)

In analyzing the new reality of modern thinking, like the pathos for science, Voegelin underlines the belief that the existence of man can be orientated in the absolute sense by science, the scientific mass ignorance concerning the place of phenomenal knowledge transferred to the order of existence, the pathos for science of spiritual eunuchs, the dilettantism in the philosophical domain, all brought a “primitivization of cultural and spiritual culture.” (Ibidem: 192)

Here we can mention our present day developments in computer science, with the creation of artificial intelligence, robots, and the dilemma of consciousness, or the extension of life with the help of science. A warning of

Voegelin needs to be remembered here, the one concerning the efforts to change human nature that would actually mean the destruction of man.

4.3. THE SOCIAL TERRORISM OF INTELLECTUALS

Referring to a series of difficult existential questions that demand answers, Voegelin identifies two ways to react: one which in the so-called free societies questions are prevented to be asked using the method of *social terrorism* (Voegelin, 2000c) of intellectuals, and in the totalitarian regimes, where the physical annihilation by force is used as a method to stop any uncomfortable questions. If for the totalitarian regimes history has its duty in documenting these complex technics of suppression (starting from the suppression of man and of his ideas, or of those realities that stand in the way of the immanentization of a dream world), in the so-called free societies the situation needs a special attention from the part of social scientist. Here, especially in the new realities of social media, the *social terrorism* of intellectuals is extremely efficient, rapid and with tremendous impact. If the efficiency of this attack had been carried at a different rhythm until the twentieth century, now the rhythm is accelerated, a reality that is reflected in the *neo-totalitarianism* of our days.

4.4. DOGMATOMACHY

Dogmatomachy represents the battle between different ideologies, a concept that can help us when analyzing the political situation of current reality. When Voegelin analyses modern man, he identifies three characteristics, a portrait extremely relevant, especially today. For Voegelin modern man is:

- a *fundamentalist* (a dogmatist, for which Voegelin uses the term dogmatomachy, reflecting the war between dogmas that started in the sixteenth century, with the fights among the religious dogmas, and continued in the twentieth century in the dogmatic ideologies that fought with each other). Dogma means the literalist and fundamentalist form of symbolism that lost its original experience that produced it and left the symbolism dogmatized;

- an *illiterate man* in what concerns the fundamental problems of reality, and in the meantime a person endowed with an elevated level of literacy in irrelevant problems. Here it is emphasized the deficit of understanding the experiences that engendered the complex symbolism that he is attacking, especially in understanding the defining spiritual dimension of man or the alienated Self, that lost contact with reason;

- an *apocalyptic* man with one “ambivalent attitude, of being frightened and expectant at the same time” of something good that will happen, a contradictory situation characteristic of alienation (Voegelin, 2004: 175). This fright is also

manifested through an *expressive violence* defining of this era on the verge of multiple social conflicts.

Extremely important is the role of sociological inquiry, the only one able to show how this powerful theoretical construction discharges in current social and political realities, especially when science is meant mostly for the benefit of economic and political purposes, not for searching for the truth.

We further use the categories of Eric Voegelin to read current social reality, and this could help us to better understand these troubled times. We approach various perversions in communication, expressive forms of violence with cancerous growth, special tactics of Gnostic type used to seize the power, the construction of a *second reality* through social media as the only (first) reality, one that is profoundly alienating, in which there predominates the apocalyptic characteristic of modern Gnosticism. Following this line of thought, at the end we try a delineation of *neo-totalitarianism*, that we consider a beginning of an anarchic type of civilization.

4.5. COMMUNICATION CONFISCATED

E. Voegelin views three dimensions in communication: the *substantive* one, as a way to develop and form personality, “is concerned with the right order of the human psyche” (Voegelin, 2000c: 54); it is an education and formation question, “the process in which the substantive order of a community is created and maintained” (Ibidem: 47); the *pragmatic* one, created with the purpose to obtain a certain behavior from the part of the receiver of the message; this is mere political, commercial communication, indifferent to a higher good that we find in the substantive form. Here Voegelin underlines that if the pragmatic facets take the role of substantive communication, we risk a sinister reality of conformist thinking and behavior. In order not to question the alleged substantive role of pragmatic communication, the communicator uses emotional and psychological tricks, which bring us to the most dangerous form: the *intoxicant* one, which prevails in media (although here can also be found types of substantive and pragmatic forms) with mass audience. An example used by Voegelin is the phenomenon of *divertissements*, studied by Pascal, the distractions needed to bear the anxieties of existence especially in industrial society, when the pragmatic and intoxicant forms of communication are “certainly a symptom of moral crisis.” (Voegelin, 2000c: 50)

The role of communication cannot be stressed enough, especially in our era of mass communication and social media. What we can see in this reality, specific for *neo-totalitarianism*, is the confiscation of the *substantive* form of communication (one endowed by Voegelin with morality and rationality), this being suffocated by the pragmatic and intoxicant forms.

Using the definition given by Etienne Gilson, according to which “conscience is the act of judgment by which we approve or disapprove our actions in the light

of rational moral principles”, Voegelin highlights that “in order to act rationally, a man must know who he is, in what kind of a world he lives, and what his station is in the order of being. A man who is confused about the essentials of his existence is incapable of rational action; and if he is incapable of rational action, he is incapable of moral action.” (Voegelin, 2000c, 57) We are witnessing today a massive redefinition of empiric realities regarding the fundamental data of existence, like family, gender, politics, security, identity, liberty, press, migration etc., having the power to weaken the individual and societal stability and identities necessary for economic and political objectives to be implemented. After this redefinition, the new constructed realities acquired dogmatized and ideological authority, which becomes impossible to counteract, once the spiritual eunuchs, the ideological corrupt intellectuals and the functional illiterates are being activated.

4.6. GNOSTIC STRATEGY FOR SEIZING THE POWER

Voegelin analyzes the tactics of the Puritan revolution, still appropriate these days, for different struggles for power, at a low and more violent level in comparison with those that participated in the Puritan movement. According to Voegelin, we can say that the Puritans invented the *cause* of a revolution, an important weapon for the modern Gnostic revolutionaries, applied in different situations that made necessary various tactics. During the Puritan Revolution there existed: the criticism of social evils, the holiness of the speakers, the wrong direction of the government that needed to be changed, the necessity of actions for removing the evil from the world, the struggle for a new government, the clear separations of the camp, the role of the women used for the cause. (Voegelin [1952], 1987)

Being aware of the changes that modernity brought and demonstrating the risks of modern Gnostic politics entails, Voegelin considers that any attempt on the part of a Gnostic leader to take power and impose a truth (like progress, race) must be opposed vehemently.

4.7. EXPRESSIVE VIOLENCE

The transformation of the old world and the building of a new one is not an easy or peaceful process, the salvation through Gnosis demands sacrifices, and even though the shape of Gnosticism is different (from left to right, as we saw), “the aim is always destruction of the old world and the passage to the new. (Voegelin, 2012: 19) “But reality must be destroyed – this is the great concern of gnosis.” (Ibidem: 32) We nowadays have reached this tremendous power of destruction, from the nuclear risks to a soft computer hacking as leverage to impose a certain political direction or convenient economic policies.

Violence is manifesting in two ways: the *instrumental* one, used as an end in itself, it defends, rejects an attack, it has a limited and immediate objective; and, secondly, the *expressive* violence, where important is “to realize that underlying the explosion of violence has been the fact that many of its perpetrators see nothing wrong with violence, but regard it as the highest manifestation of the vitality of their personal existence” Violence for the sake of violence (Germino, 1998: 43), freeing or attenuating the big anxieties of life, and coping with deep alienation.

Here we can understand this manifestation as a *psychopathological* condition (among other psychological vulnerabilities) and a *pneumopathological* condition¹¹ (supported by corrupted intellectual assessments), explained by an assumed agenda or ideology, contrary to the scientific truth.

In addition to Voegelin’s analysis, Dante Germino’s assertion concerning the potentiality for violence from the part of ancient Gnosticism is based on three points of view:

- the desire for the total destruction of the world as we know it;
- the dualism, or the division of the world into forces of Good and those of Evil;
- the hatred of the body and of the material world as experienced in their chaotic and disorderly manifestations. (Ibidem: 45)

In *The Ecumenic Age*, considered Voegelin’s greatest work, he links modern Gnosticism with totalitarian systems, reminding us that every violence that modern Gnostic systems produced (mass murder, concentration camps) and their perpetrators are covered with a *halo of idealism* (Voegelin, 2000b) in the search of an imagined immortality, according to their constructed *second reality*. (Germino, 1998)

Dante Germino agrees with Voegelin that the differences between ancient and modern Gnosticism are not so important, because “in both versions there is the passion, or pre-intellectual disposition, for destruction of the only cosmos we know. Violence as its own justification, the cult of violence as something liberating” (ibidem: 51) and the merit of Voegelin is that “we must begin by exposing the Gnostic dream construction for the nightmare it can produce.” (Ibidem: 52).

5. NEO-TOTALITARIANISM, THE BEGINNING OF ANARCHIC CIVILIZATION?

Voegelin proves that modernity is the end of progressive civilization in his extensive research through a series of forms of spiritual degradation with a long history, from Christianity until the scientism of our time. On this model we reach

¹¹ See I. Bădescu (2002). *Noology, On the spiritual order of the world, System of noological sociology*. Bucharest: Valahia, Euxin Collection; V. E. Frankl (2008). *On the theory and therapy of mental disorders. An introduction to logotherapy and existential analysis*, Bucharest: Trei; V. E. Frankl (2009). *Men’s search for meaning*. Bucharest: Meteor Press.

our time, marked by extensive social, economic and political conflicts, at a current reality marked by a new type of totalitarianism, one exacerbated type of modern Gnosticism, sustained by massive ideologization in all social dimensions, implemented by using social media as prime battlefield.

We design a pattern to identify traits of anarchic behavior at the *individual* and *societal* levels. We have to underline that this height we reach today might be seen as an expansion of Western civilization worldwide through scientific and economic interests, sustained by political interests, and strongly ideologized.

Eric Voegelin dedicated his life to the study of the order of man, society, God and the world. He reached deep understanding in the order of humanity by researching the disorders that man faced throughout history. This was the way through which he views modern ideologies with roots in ancient time, with an apogee in the two totalitarianisms created by one of the most effervescent cultural space.

The distortions of the fundamental principles of Western culture, as emphasized by/in the phenomenon of *Gnosticism*, continue in this century with powerful overtones that we try to identify at the individual and societal levels, in what might be considered a new profile of totalitarianism.

We see how the repression of the spiritual dimension in man and society brings the dissolution of man or a transformation of his humanity and society.

We see how the *second reality* constructed by social media is serving either specific interests in society, or economic and political ones.

We see how the alienation of man in society and in his interpersonal relationships could bring about a type of aggressiveness towards others or toward himself, thus a *second reality* becoming the *only* reality.

We see that totalitarianism, as the end of progressive civilization is not the end of history, because history has no *eidos*, it is extending into the future, following Voegelin, towards a new manifestation of totalitarianism.

We see that the truth, which is the purpose of science, has become largely mere ideology, in the benefit of economic and political interests.

We see that higher stupidity, the main quality of functional illiterates and corrupted intellectuals, as a disease and a defect of the spirit, is put in the service of economic and political interests.

We see that the social terrorism of corrupted intellectuals is more and more intensified, with new methods of propaganda, especially through social media channels, proceeding in public annihilation or labeling of the truth of science as being unscientific.

We see a real warfare between different ideologies, with fundamentalist, illiterate and apocalyptic overtones that give a certain desired meaning of reality, of constructed convenient realities, creating only well-established *second realities*.

We see how communication is confiscated, evading the meaning of the substantive dimension of communication, which means that the truth of communication in education is also perverted, while the intoxicant type becomes dominant.

We see how the expressive violence is present everywhere, because of the psychopathological and pneumopathological vulnerabilities of individuals, becoming a purpose in itself, as a manifestation of perverted lived vitality.

We see the special tactics for seizing the power in the name of a *dream reality* constructed on the spiritual illiteracy of the intellectual 'elite', guilty of renouncing the truth of science.

Individual behavior builds the foundation for the societal behavior in the structure of disorders. We can see in man a complexity of traits that reflects the societal dimension. We can have the following categories that could help in explaining the profile of our time, in an effort to confine *neo-totalitarianism*, having in mind extending them according to different cultural contexts.

5.1. THE INDIVIDUAL IS NOW CHARACTERIZED BY:

- living in the extremes of anxieties, fears, lack of control over his own life, of his profession, of his social medium;
- personal relationships superficial or with short duration;
- alienation of his mind and soul, lacking the meaning of life;
- retreating in alcohol, drugs, movies, *divertissements*;
- depression as a widespread disease;
- anarchic emotionality;
- contracted Self, the phenomenon of the Selfies – the effort of trying to find his Self;
- consumerism as a purpose of having something, of being someone;
- the need to be someone, being validated from outside;
- false liberty, a liberty to consume, to own, not to actually be;
- having continuous needs that demand satisfaction;
- alternative ways to explain life and its meaning;
- the excessively competitive spirit to the detriment of collaboration, one of the defining component of sociability;
- hope for prolonged human survival in the development of medicine and computer science, indicative for the fear of death, corroborated with the lack of meaning in/of life;
- false unity, actually atomized individuals – lonely together;
- man viewed as a commodity.

5.2. AT THE SOCIETAL LEVEL THERE CAN BE DETECTED:

- interests in upbringing economic and political viable subjects for the needs of mass society (highly specialized individual, competitive, with unilateral development, thinking or being, a unilateral man with constructed needs);

- mass stimulation through public events (concerts, music festivals, sports events);
- creating behaviors, reactions and attitudes, values through movies, social media, along with the function of defusing or intensifying existential frustrations;
- the power of divertissements (cultivating the zeal to travel worldwide – but one needs to produce in order to consume tourism);
- economic interests of multinational companies;
- using identity vulnerabilities that could facilitate the interests of political and economic targets;
- political interests are actually the political interests of certain groups with economic targets, regardless of the public good;
- lack of diplomacy between states, which means a deficit of real political relations; the prevalence of different types of power with nontransparent ways of obtaining political and economic targets;
- uncontrolled power of multinational companies;
- vulnerabilities of families and communities due to migration, redefining and reorganizing family;
- using different strategies to trigger waves of migration, a new way to conquer or weaken spaces;
- gender ideology with multiple ramifications;
- the health system, the man is not a patient anymore, but a client;
- confiscating science for economic reasons;
- social terrorism of aggressive activist movements;
- powerful migration movements, the weakness of people, communities and individuals;
- identity national challenges, reconstructing national culture;
- political extremism, propagating hate speech and demonization of political opponents, thus any dialogue being impossible;
- opprobrium of others with different political views, hand in hand with censorship;
- the impossibility of politics, understood as pursuing public good in the democratic balancing of powers – the prevalence of dogmatomachies most evident in pursuing economic interests;
- apocalyptical political views, the destruction of policies made by opponents, while implementing new ones;
- political extremism, based on owning the absolute truth, no discussion with others;
- social atomization facilitating intoxicant forms of communication;
- apocalyptic attitudes and behaviors, no hope for change unless total destruction is achieved;

- impossibility for rational dialogue, refusing or being incapable of conducting such a dialogue; we might name this phenomenon the *ghettoization of thinking*;
- diffused power, decentralized diffusion at society's level (unlike Communism or National Socialism, with leaders, organization and clear Gnostic objectives), bringing anarchic potential in the confrontation of ideologies;
- weakening the states, occupying institutions by means of the *new way of thinking*.

These are a series of characteristics that could structure this phenomenon of *neo-totalitarianism* having the capacity to expand according to different cultural contexts, and having a wide sociological potential in understanding the individual behavior and the social manifestations marked by violent, anarchic components, as we see in many European societies.

A confinement/definition of *neo-totalitarianism* could be: holding/delivering only a limited and corrupted type of truth, with no possibility to understand the complexity of reality, sustained by unilateralism in education and by intoxicant forms of communication in education and social media, mainly with economic and political purposes, aiming at the *ghettoization of thinking* and at a diffused but intensified power of having controlled groups in society.

The essential difference from totalitarianism is the multiple radiation points of ideological corruption through which interests are conducted, followed, and diffused with a false transparency. This reality makes it more difficult to identify them and to counteract.

This diffused and aggressive power of *neo-totalitarianism* has a great potential to develop and sustain anarchism in society, having in mind the multitude of groups that fight for power and the changing interests that motivates them, which might throw men in civil conflicts. Unlike totalitarianism that had an *idée directrice* (according to this French phrase) and a forced internal unity, this is impossible in *neo-totalitarianism*, with its many conflicting economic and political interests, representing vulnerability elements capable of social disintegration.

These are a series of characteristics that could help social theorists to investigate the current times under the Voegelinian understanding of our political realities. To expand and verify these political developments and to understand their sociological manifestation could be a way to surpass the confiscation of science by different ideologies, following only the truth, the purpose of science, whose mission is to light the multiple realms of being.

At the end of this Voegelinian reading, we might say that there is no conclusion for this new social and political reality (*neo-totalitarianism*), even though we may resume these troubled times with a title that could be Voegelin's entire life and work... *In Search of Order*.

REFERENCES

1. Corey, D. (2017, June 12). *Eic Voegelin's Critique of Ideology*. Retrieved from VoegelinView: <https://voegelinview.com/eric-voegelins-critique-ideology/>.
2. Germino, D. (1998). *Eric Voegelinan the Gnostic Roots of Violence*. München: Ludwig-Maximilians-Universität.
3. Isenberg, B. (2016). A modern calamity-Musil on stupidity. *Journal of Classical Sociology*, 1–21.
4. Jardine, M. (1995). Eric Voegelin's Interpretation(s) of Modernity: a reconsideration of the spiritual and political implication of Voegelin's therapeutic analysis. *The Review of Politics*, Vol. 57, No. 4, 581–605.
5. Riedl, M. (2012). Modernity as the Immanentization of Eschaton, a Critical Re-evaluation of Eric Voegelin's Gnostic thesis. In W. C. Paul Caringella, *Revolutions: Finished and Unfinished, From Primal to Final* (p. 80–108). Cambridge Scholars Publishing.
6. Voegelin, E. ([1952], 1987). *The New Science of Politics, An Introduction*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
7. Voegelin, E. (1970). Eclipse of Reality. In M. N. (ed.), *Phenomenology and Social Reality, Essays in the Memory of Alfred Schutz* (p. 185–195). The Hague: Martinus Nijhoff.
8. Voegelin, E. (1999). *Hitler and the Germans*, vol. 31. Columbia & London: University of Missouri Press.
9. Voegelin, E. (2000a). *Collected Works, Published Essays, 1940–1953*, vol. 10. Columbia & London: University of Missouri Press.
10. Voegelin, E. (2000b). *Order and History, The Ecumenic Age*, vol. IV. Columbia: University of Missouri Press.
11. Voegelin, E. (2000c). *Collected Works, Published Essays, 1953–1965*, vol. 11. Columbia & London: University of Missouri Press.
12. Voegelin, E. (2004). *The Drama of Humanity and Other Miscellaneous Papers, 1935–1985*, vol. 33. Columbia & London: University of Missouri Press.
13. Voegelin, E. (2011). *Autobiographical Reflections, Revised Edition with Glossary*. Columbia & London: University of Missouri Press.
14. Voegelin, E. (2012). *Science, Politics and Gnosticism, Two Essays*. Washington: Regnery Publishing Inc.

TOWARDS A STUDY OF THE METHODOLOGY OF SOCIO-POLITICAL SYSTEM VULNERABILITY

VERONICA DUMITRAȘCU*

ABSTRACT

First of all, the article emphasizes the perspectives concerning development approaches and socio-political dynamics. Cultural and political changes are not linear, societies following different development trajectories. In accordance with socio-political change, there are some indicators that determine economical development, civic and political participation and the process of democratization. There are many measurements of the indicators that reflect the socio-political stability of a society. The quality of election process, generalized trust, trust in institutions, civic and political participations have a great role concerning socio-political stability, developing participative democracy, facilitating cooperation and access to information. The article proposes a discussion concerning the methodological aspects of the indicators mentioned, showing the vulnerabilities regarding their measurement and what should be improved for a good governance of a country.

Keywords: socio-political system, economical development, electoral process, trusts in institutions, civic and political participation.

INTRODUCTION

The development of a country takes into account the socio-political evolution. This implies changes in the way political institutions are functioning, the stability of political institutions, the active participation of citizens to civic life, in a word, the good functioning of a democracy.

There are many measurements of the indicators that reflect the good governance. Putnam (1993) underlined that political and civic participation are the fundamental elements for the functioning of a democracy. He used the concept of social capital to emphasize the civic engagement. The same author underlined that

* PhD researcher, the Institute of Sociology-Romanian Academy, Bucharest; e-mail: veronica.dumitrascu@gmail.com.



the communities with higher social capital are more cooperative and have higher trust in each other. Concerning this, social capital takes in consideration generalized trust and the trust in institutions as important factors that highlight the relational capital. It creates the social networks that ensure the cooperation between the individuals, thus enhancing the access to resources and information.

This article is taking into account the methodology of studying the main indicators that reflect good governance and the stability of a democracy. The aim of the study is to show some vulnerabilities of the methodology and to propose some improvements for a better reflection of the reality. The importance of the analysis consists in an improvement of the methodology for a proper measurement of the indicators.

1. THEORETICAL FRAMEWORK

1.1. DEVELOPMENT AND SOCIO-POLITICAL CHANGES

If we are taking into account the definitions of development, an interesting approach is that of Sen's 'capabilities approach', stating that "development is basically about the extent of opportunities for people to improve their lives; being free to do so and creating greater freedom as a consequence." (Sen 1993, 1999 apud Ware, 2014: 49)

There are many perspectives concerning the development approaches. The main theme in development discourse is the modernization theory. The modernization theory emerged in the '50s, explaining how the societies from Western Europe and North America evolved. According to some scholars (Rostow, 1960), societies have different stages of development. Rostow's stages of growth imply five levels (traditional societies, pre-conditions for take-off, take-off, drive to maturity, age of mass consumption).¹

In the XXth century, modernization was viewed as a Westernisation process. Non-Western countries were oriented "to adopt modern values and institutions to become developed societies." (Bradshaw and Wallace, 1996 apud Inglehart and Baker, 2000: 20) Industrialization was viewed as a main concept for modernization, as Inglehart and Baker related, and that process affected all levels of society. The authors cited above highlighted that "economic development has predictable and political consequences." (Inglehart, Baker, 2000, 20) Inglehart and Baker (2000) mentioned that socio-economic development gave rise to two schools of thought: one school sustained the "convergences of values" – "economic and political factors drive to cultural change" (Inglehart, Baker, 2000: 20), meaning

¹ G. Riley (2018). "Rostow's five stages of Economic Growth Model", accessed at: <https://www.tutor2u.net/economics/reference/rostow-five-stages-of-economic-growth-model>.

that the traditional values are replaced by modern values. The second school emphasized the persistence of traditional values in spite of economic and political changes. The modernization theory was criticized by other scholars. (Wallerstein, 1974, Frank, 1966, Chiot, 1977) They claimed that modernization is a pretext in which rich countries exploit poor countries, putting them in the structural dependence position.

Inglehart (2000) claimed that modernization and, implicitly, industrialization took to “occupational specialization rising educational level and income, broader political participation and less easily led publics.” (Inglehart, Baker, 2000: 21)

Bell (1973) was talking about a “post-industrial society”. “The changes in the nature of work had major political and cultural consequences.” (Bell, 1973 apud Inglehart, Baker, 2000: 21)

Cultural and political changes are not linear, different societies following different trajectories. Researchers observed that distinctive cultural attributes influence differently over long periods of time “society’s political and economic performances.” (Inglehart, Baker, 2000: 21) Putnam (1993) showed that the regions from Italy in which “democratic institutions function successfully are those in which civil society was well developed.” (Ibidem) A higher political participation and the involvement in civic societies are important elements for the functioning of democracies.

There are some authors (Lipset, 1959) that analyzed the relation between democratic development and democracy. He observed the fact that “the relation between levels of development and the incidence of democratic regimes is strong.” (Lipset, 1959 apud Przeworski and Limongi, 1997: 155) After Lipset, there are two explanations: “endogenous” and “exogenous”. When a country develops, its social structure “becomes complex, labour processes begin to require the active cooperation of employees, and new groups emerge and organize.” (Lipset, 1959 apud Przeworski and Limongi, 1997: 157). As technology develops and society becomes more complex, “the dictatorial forms of control lose their effectiveness.” (ibidem) The endogenous explanation, as Lipsed underlined, is that concerning the modernization process. “Modernization consists of a gradual differentiation and specialization of social structures that culminates in a separation of political structures from other structures and makes democracy possible” (Lipset, 1959 apud Przeworski and Limongi, 1997: 158). The same author argued that when the countries get at some level of development, they will become democracies. He underlined that economic growth brings political stability. Other researchers (Olson, 1963) have criticized this thesis. Olson (1963) demonstrated in his article “Rapid Growth as a Destabilizing Force” that “economic growth increases the number of nouveaux riches, who may use their economic power to change the social and political order in their interest and that economic growth may paradoxically also create a surprisingly large number of ‘nouveaux pauvres’, who will be much more resentful of their poverty than those who have known nothing

else” (Olson, 1963: 533). In other words, economic growth took to the formation of two social classes that may lead to political instability.

As a critical remark to Lipset thesis, Therborn underlined that “many European countries democratized because of wars, not because of modernization.” (Therborn, 1977 apud Przeworski and Limongi, 1997: 158).

1.2. MEASUREMENT OF THE ECONOMIC GROWTH AND POLITICAL STABILITY/INSTABILITY

Przeworski and Limongi (1997) tried to demonstrate if “there would be more democracies among wealthy countries than among poor ones?” They took into account regime transition probabilities by per capita income or “levels of per capita income under which dictatorship survived in different countries.” (Przeworski and Limongi, 1997: 163)

The conclusion to this hypothesis is that “democracies tend to survive once they are established in rich countries.” (Przeworski and Limongi, 1997: 166)

Huntington and O'Donnell, cited by Przeworski and Limongi (1997), demonstrated that “there is a level beyond which further development decreases the probability that democracy will survive.” (Ibidem: 169). Huntington claimed that regimes might become unstable if a country encounters modernization, and that may occur at some intermediate levels of development.

O'Donnell argued that “democracies tend to die when a country exhausts ‘the easy stage of import substitution’, again at some intermediate level.” (O'Donnell apud Przeworski and Limongi, 1997: 169)

Huntington did not care whether the regimes were democratic or authoritarian. “The most important political distinction among countries concerns not their form of government but their degree of government.” (Huntington, 1968: 3) A focal point, showed Huntington, in politics and in economics is the gap between developed and underdeveloped political systems or “between civic politics and corrupt politics.” (Huntington, 1968: 4) The author remarked that during the '50s and the '60s political instability throughout Asia, Africa and Latin America increased. Huntington underlined the fact that “rapid social change and the rapid mobilization of new groups into politics were coupled with the slow development of political institutions.” (Huntington, 1968: 5). His observation was the fact that economic development and political stability are independent. Programs concerning economical development may promote political stability or, in some instances, political instability. He underlined the example of India. According to Huntington, India was among the poorest countries in the world in the '50s, but it gained a high level of political stability.

A discussion may evolve trying to give an answer to the question: In what terms can we talk about economic growth and political stability? How can we measure economic growth? And how can we measure political stability?

GDP per capita is the standard measurement of economic growth, it is considered to be the main indicator for measuring the development of a country. According to OECD, GDP per capita became the main indicator for the measurement of government activities.²

Paul Samuelson, Nobel Laureate and author of many textbook references, mentioned the fact that “GDP does not capture wellbeing.”³ As Wallis (2016) said, “it tells you whether your economy is going faster or slower, but doesn’t tell you if you’re going in right direction.”⁴ For measuring wellbeing, Dobbs et al. (2015) mentioned that “there are many alternative measures, including the Human Development Index (HDI), introduced by the United Nations in 1990, and the “OECD’s Better Life Index”. The New Economics Foundation proposed five indicators: good jobs, wellbeing (“by asking people about their life satisfaction”), environment (“a national indicator of lifestyle-related carbon emissions”), fairness (it is about inequality – comparing the average incomes of the top and bottom 10%) and health (“avoidable deaths” as a simple, easily-understandable measure that captures the quality of health interventions – not only treatment, but also prevention”).⁴

The measurement of economic growth, which takes into account more than one element, is actually a measurement of the development of a country concerning many important dimensions in the benefits of the citizens. However, GDP does not reflect the citizens’ experience, starting with inequalities, economic insecurities, subjective wellbeing, mistrust in institutions and in other people.

2. METHODOLOGICAL ASPECTS

This article emphasizes the methodological aspects of the socio-political system, highlighting the political stability of the society and the functioning of democracy.

Concerning political stability, it is not all about the lack of tensions or violence in society, but it is also about the stability of political institutions. Huntington stated that for Americans creating a government was not a problem. The Americans were rather more worried on “the limitation of authority and the division of power” than on “the problem of government-building” (Huntington, 1968: 8). For them government is based on free elections. As Huntington

² OECD Working Paper, “Towards better measurement of government on Public Governance”, 2007/1, OECD Publishing, accessed at: <http://www.oecd.org/governance/digital-government/38134037.pdf>.

³ OECD Observers, “Is GDP a satisfactory measure of growth?”, accessed at: http://oecdobserver.org/news/archivestory.php/aid/1518/Is_GDP_a_satisfactory_measure_of_growth_.html.

⁴ S. Wallis (2016). Five measures of growth that are better than GDP, accessed at: <https://www.weforum.org/agenda/2016/04/five-measures-of-growth-that-are-better-than-gdp/>.

remarked, in some modernizing countries the main problem is not about the elections, but about political organization. “The problem is not to hold elections but to create organizations.” (Ibidem)

2.1. THE MEASURING OF THE ELECTION QUALITY

Beyond the creation of political institutions and the way they are functioning, an important thing concerning elections and their efficiency is the measuring of the election quality. In some modernizing countries, if we are talking about the elections, we have to consider the quality of political processes beyond elections, the quality of organizing them, the fairness of voter registration and the fairness of counting the votes. As Elklit and Reynolds (2005) noted, the “failing of election assessment” has been the tendency of registering the election quality in “bimodal terms”. The elections may be declared “free and fair”, or “good or bad”, but, in reality, there may be other processes behind them that could alter the process of voting, the registration or the counting of votes. It is easy to register with a rigid methodology a score for every country that could indicate election quality. Every country has different history of elections, different territorial and administrative divisions, different rural/ urban disparities or different percent of population departed in other countries. The election process may also differ between regions of the same country. Maybe an effective measurement should take in consideration the specificity of every country, by constructing an appropriate battery of tests for every country and region.

Elklit and Reynolds (2005) proposed a model that includes 11 steps “ranging from the initial legal framework to the closing post-election procedures.” (Elklit, Reynolds, 2005: 151) They took in consideration: “districting; voter education; registration; the regulation and design of the ballot; polling and counting, along with some broader areas such as campaign regulation, complaints procedures and the implementation of election results.” (Elklit, Reynolds, 2005) They used 54 questions functioning as indicators and each step had 3–10 questions. The result was a scoring index.

The election quality methodology should consider quantitative, but also qualitative methods. The aim is to capture “the perceptions of political stakeholders, which may include electoral experts, academics, civil society, and the public.”⁵

For the election process, it is important to take into consideration the characteristics of the population, especially the variables that measure migration. Migration is important when we talk about the elections. It is also an important element for the socio-political system. It influences the dynamic of the population, birth rate and the natural increase of population. Migration has a great impact upon many aspects of social and political life: family relations, health and social services, economic aspects, social capital, norms, values etc. According to

⁵ The Electoral Knowledge Network, “Measuring the Quality of Elections”, 2014, accessed at: <http://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/531723839>.

Censuses from 2002 and 2011, the resident population of Romania decreased by almost 1.6 million people. And on January 1, 2017, the data from National Institute of Statistics showed a decreasing trend (19.6 million inhabitants).⁶ An increasing number of immigrants influence the election process. There are some variables that influence the political process: the different socio- demographic characteristics, attitudes and values of the migrants, the fact that migrants are related more on the information from the Internet and the social learning effects (theory explained by Bădescu, in his book published in 2011). Bădescu (2011) showed that the researchers on social psychological and political studies identified three different results of exposure to cultural diversity. The contact theory enhances that “diversity dilutes differences between groups and contributes to increasing solidarity between different categories.” (Allport, 1954 apud Bădescu, 2011)

The theory of conflict underlines “the strengthening of the solidarity only inside of the groups and not between them.” (Bobo and Tuan, 2006 apud Bădescu, 2011) Another recent theory, the “constrict theory” (Putnam, 2007 apud Bădescu, 2011) exhibits that the two solidarities, inside the group and between the groups, are diminished by exposure to cultural diversity. So, there are many attributes that may influence the political processes, especially the voting process.

Of course, besides all this we may take into account the effective voting process, the implications and effects concerning the introduction of the electronic vote and the vote by correspondence, the time for voting etc. It should be necessary a separate article in order to explain all these aspects and the political effects of the migration regarding elections.

2.2. THE MEASURING OF SOCIAL CAPITAL AND TRUST

Bourdieu (1982), Coleman (1990) and Putnam (1993, 1995) were the main theorists that emphasized the concept of social capital. The studies on social capital concentrated on social activism, civic involvement and civic cooperation. As Putnam (1993) mentioned, the communities with higher social capital are more cooperative, have a propensity towards development and their individuals have higher trust in each other. Concerning this, social capital includes generalized trust, trust in institutions and civic participation.

2.3. GENERALIZED TRUST

Trust is seen as “social glue”, as Lange (2014) mentioned; it connects people and “facilitates behaviors, thoughts that promote collective goals.” (Van Lange, 2014: 71) As Van Lange (2014) admitted, a country with a high level of generalized trust is “more likely to sustain volunteering activities and report greater

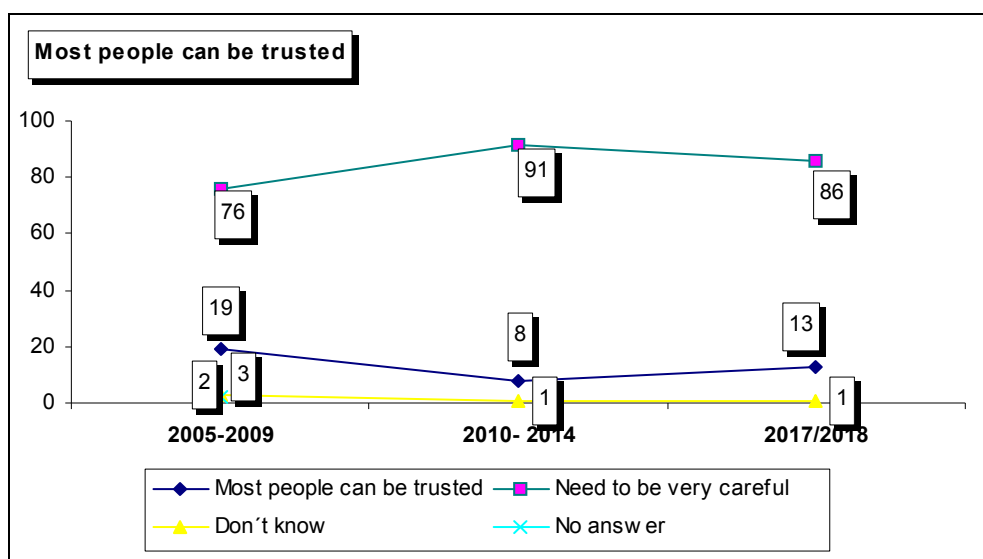
⁶ Data from: V. Dumitrașcu, A. Trică, N. Caragea, “Population of Romania- shapes and demographic trends”, in the *Romanian Journal of Sociological Studies*, no 2, 2018.

life satisfaction.” (Van Lange, 2014: 41) “Trust allows individuals to focus on self-expression and self-reliance and assures the importance of bridging social capital for the efficiency of the institutions of social organization. All these assure a high standard of the quality of life and constitute an objective for durable development.” (Voicu, 2008: 86) Trust is very important at community levels. “If we ‘trust someone’, we expect that person to behave favorably towards us in doubtful situations. If we distrust someone, on the other hand, we view his intentions towards us with suspicion”.⁷ The trust in a community is like a barometer that shows many things about its people, about the development of the community, about the good functioning of the institutions. A community in which people have trust each other is a community with a low level of criminality.

Trust is an important element that should be measured at the national, regional and local levels at least two times a year. Unfortunately, the public data on trust are limited. The data from Eurostat are available only for 2013, the data from World Values Survey are available on waves, (1981–1984, 1990–1994, 1995–1998, 1999–2004, 2005–2009, 2010–2014), for Romania on waves (2005–2009 and 2010–2014). Recently it was released the EVS and WVS Romanian data for 2017–2018.

Graphic 1

Trust in people (Generally speaking, would you say that most people can be trusted or that you can't be too careful in dealing with people?)



Source: data from World Values Survey (2005–2009 and 2010–2014) and data from EVS and WVS Romanian data for 2017–2018.

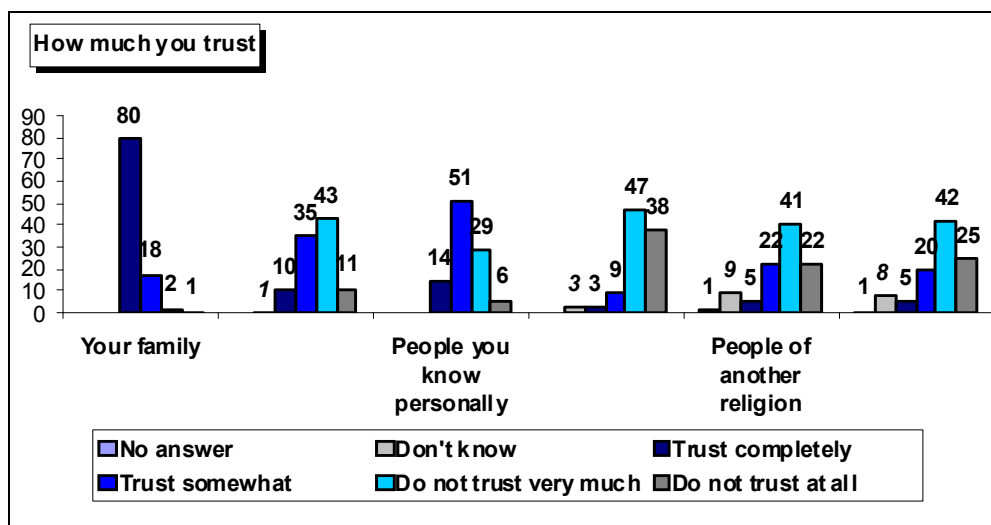
⁷ Eurobarometer 25, Spring 1986, Commission of the European Communities, p. 26.

The graphic shows that most Romanian people do not have much trust in others. Even if it is an increase of the trust in 2018, the indicator is still at a low level.

Because the notion of “trust in others” is rather ambiguous and its significance varies culturally, another indicators were proposed: “the trust in family”, “the trust in people in your neighborhood”, the “trust in people you meet for the first time”, “the trust in people of another religion” and “the trust in people of another nationality.”

Graphic 2

How much you trust?



Source: data from EVS and WVS Romanian data for 2017–2018.

Data show that besides trust in their family, Romanians do not have much trust in people they meet for the first time, people in their neighborhood or people of another nationality or religion. They trust to some extent in people they know personally. The graphic shows that Romanians do not have much trust in people besides their inner circle.

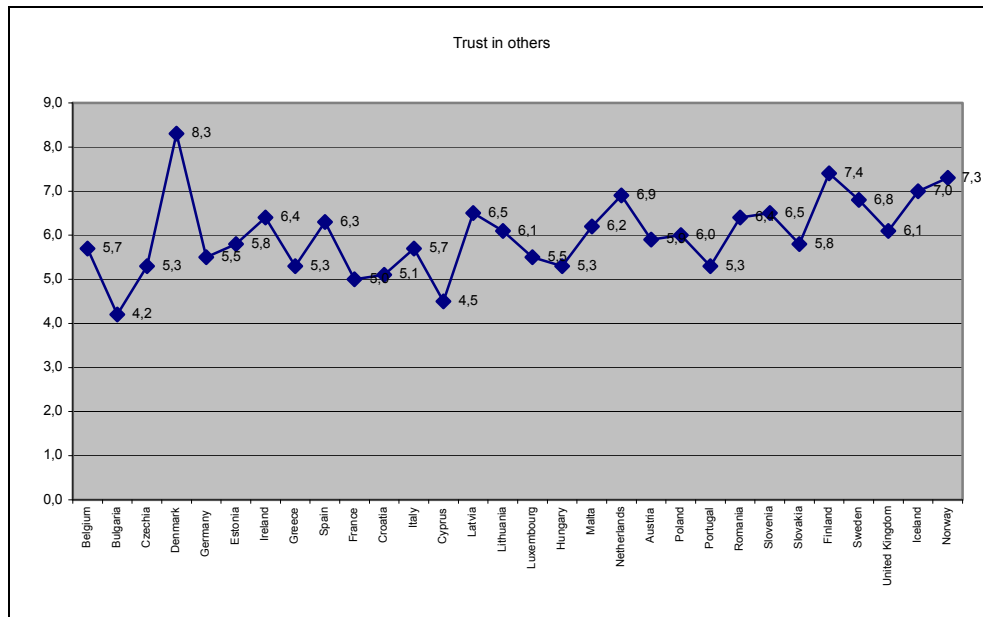
At the European level, in 2013 the trust was higher in Northern and Western countries (Denmark, Germany, Iceland and Norway) and lower in Southern and Eastern European countries (Bulgaria, Greece, Cyprus, Hungary, Portugal etc.). In 2013, Romania had an average of trust of 6.4, above most Eastern and Southern European countries.

The trust in other people says a lot about relational capital. It involves the relationship with other individuals, the creation of the social networks ensuring the access to resources and exchange of information. It is very hard to develop relations with other individuals if you do not have trust in them. The generalized

trust has a great role in the developing of participative democracy, facilitating cooperation and access to information. A society evolves if its social networking is functioning.

Graphic 3

Average rating of trust – European countries



Source: Eurostat, cf. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_pw03&lang=en.

The data on trust are important and they should be measured more often, as they are an important indicator for the cohesion and for the development of the society.

2.4. TRUST IN INSTITUTIONS

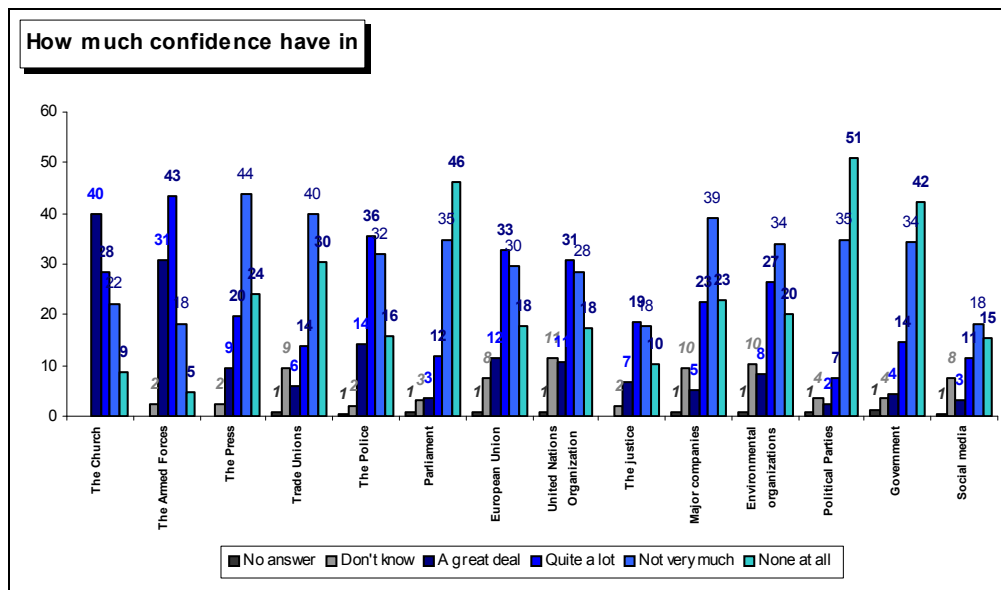
An important element for political stability is the trust in institutions, especially in the political and governmental institutions. The trust in institutions is an important indicator for good governance. “Countries with higher trust in political institutions have a lower level of tax evasion (VAT gap) and greater public support for policy reforms”.⁸ The trust in institutions is measured through

⁸ “Societal change and trust in institutions”, 2018, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2018/societal-change-and-trust-in-institutions>.

questions regarding the trust in: Government, Church, The Army, Parliament, Political Parties etc. European Values Survey includes variables like: confidence in the church, in the armed forces, in the press, in trade unions, in the police, in parliament, in the European Union, in the United Nations Organizations, in the justice systems, major companies, environmental organizations, political parties, government, social media etc.

Graphic 4

How much confidence you have in:



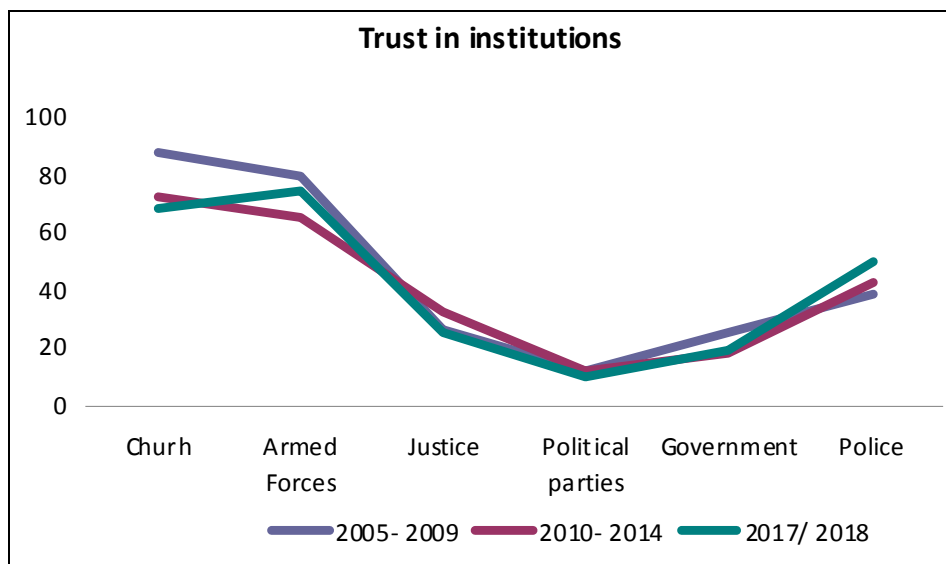
Source: data from EVS and WVS Romanian data (2017–2018).

The data regarding the confidence in main institutions show that the Romanians have great confidence in the Church (40%) and in the institutions of force (The Armed Forces and The Police). The Romanians do not have trust in political institutions (Parliament, Government and Political Parties) and are skeptical about Press, Environmental organizations and Major companies.

The comparison on years concerning the main institutions shows that the trust of Romanians in Church is decreasing (from 88 per cent in 2005–2009 to 68 in 2018), but the trust in the institutions of force (Armed Forces and Police) is increasing (from 65% in 2010–2014 to 74% in 2018 in Armed Forces and from 39% in 2005–2009 and 42% in 2010–2014 to 50% in 2018). The trust in Justice is decreasing from 33% in 2010–2014 to 25% in 2018. The trust in political parties is decreasing only with two percentage points in 2018.

Graphic 5

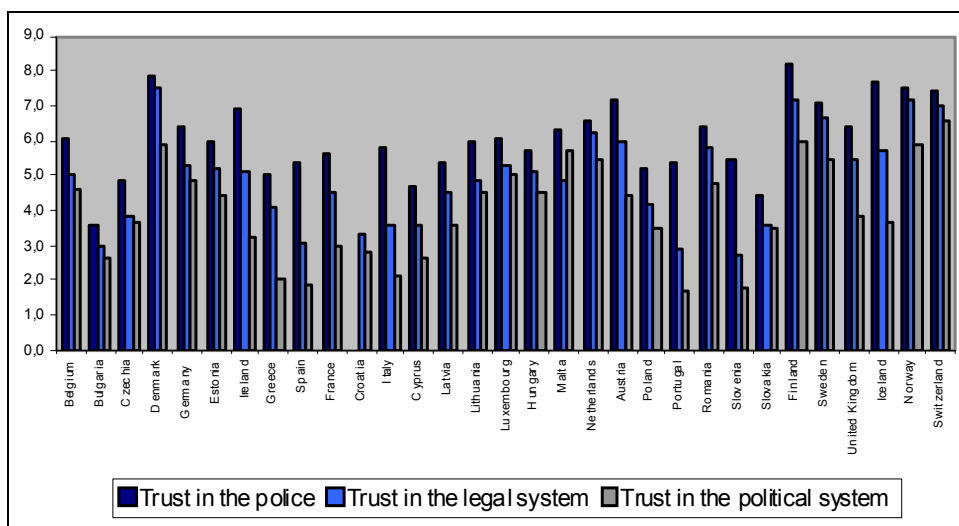
Trust in institutions



Source: World Values Survey (2005–2009 and 2010–2014) and data from EVS and WVS Romanian data (2017–2018).

Graphic 6

Trust in institutions – Eurostat (2013)



Source: data from Eurostat, <http://s9.ro/p60>.

Eurostat includes variables such as; trust in police, in the legal system and in the political system. The graphic above shows that the Northern and the Western countries had the higher trust in the police and legal system in 2013. All the countries had more trust in police and legal system than in the political system in 2013. The countries from South Eastern Europe (Spain, Greece, Portugal and Slovenia) had the lower trust in political system in 2013.

Trust in institutions is an important factor for the measurement of the democracy. It determines the degree of the development of a country. Generalized trust and trust in institutions are important variables that evaluate the state of the nations, the direction towards a state is heading. For a good measurement of the development of a country and for a good evaluation of the country it is necessary to measure these variables more often (annually or twice a year) and the data should be made public. For Romania, public data on trust are available at World Values Survey and European Values Survey every four years (the data are collected and made public by the Romanian Group for the Study of Social Values). These variables, in correlation with other variables, may show the political trust, the stability and the good governance of the country.

A group of researchers (Bersoff et al., 2018) proposed an index and an algorithm for the measurement of trust in institutions. They measured volatility trust. "The volatility measure is the aggregate year-over-year change in trust for each institutions. The individual trust changes (positive and negative) were summed across all four institutional entities to yield the aggregate trust volatility".⁹ This method is used to reflect the change in the positive or the negative direction, "rather than the absolute amount of change across the institutions." There can be observed the polarization of trust and trust gains and losses. It is interesting to see the dynamic of trust taking into account the absolute amount of change across the institutions, and also the volatility trust, measurements that are not considered in the official *i.e.* the public statistics.

2.5. THE MEASURING OF POLITICAL AND CIVIC PARTICIPATION

Civic and political participation of the individual is a sign of a good functioning of democratic systems. Almond and Verba (1963) were talking about "civic culture". The authors sustain that civic culture is "a third culture neither traditional nor modern, a pluralistic culture based on communication and persuasion, a culture of consensus and diversity, a culture that permitted change but moderated it." (Almond, Verba, 1963: 12) One of the main characteristics of the civic culture has a connection with social capital. (Putnam, 1995) We are talking about attributes such as: cooperation, social trust, participation or implication in political life or in activities of civil society.

Almond and Verba (1963) mention about a variation on civic engagement based on different values internalised by members of each societies. Some authors

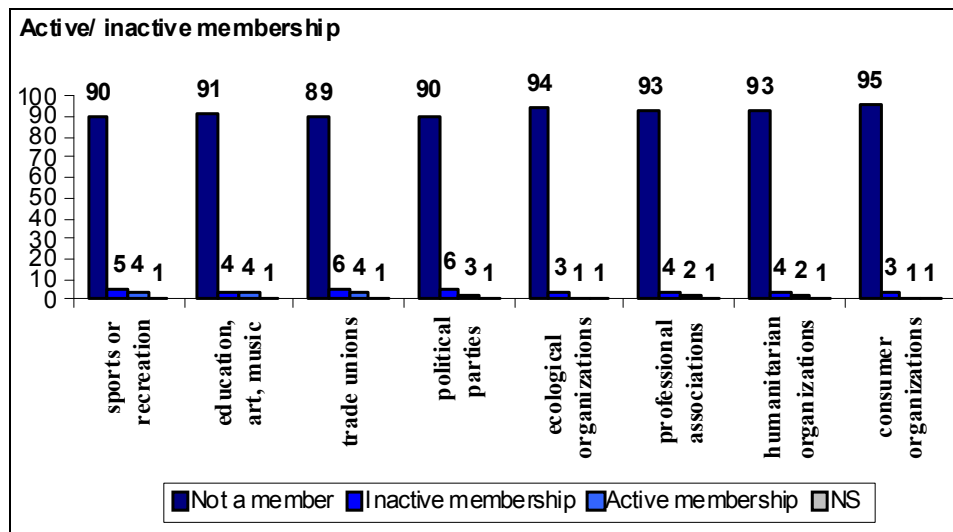
⁹ 2018 Edelman Trust Barometer Global Report, https://www.edelman.com/sites/g/files/aatuss191/files/201810/2018_Edelman_Trust_Barometer_Global_Report_FEB.pdf.

(Wallace, Pichler, Haerpfer, 2012) showed the difference regarding civic participation from Eastern and Western democracies. In another article written by the author (Dumitraşcu, 2015) it is emphasized the difference of the civic engagement between Western and Eastern Europe and the dynamics of the civic engagement in Romania from 1990 until 2014.

Civic and political participation may be explained through individual variables, but also through political and institutional patterns. Schofer and Foucarde-Gourinchas (2001) emphasize how politico-institutional structures “are mediated at the individual level to produce particular attitudes and behaviours (e.g. ‘post-materialist values,’ ‘trust’, and ‘social capital’) that are themselves conducive to the formation of voluntary associations, and (ultimately) to the prosperity of democratic institutions.” (Schofer, Foucarde-Gourinchas, 2001: 807) Some authors (Skocpol, 1996; Skocpol, Fiorina, 1999; Tarrow, 1996) argue that political institutions configure civic activity-not only the other way around.

Graphic 7

Active/ inactive membership



Source: data from EVS and WVS Romanian data (2018).

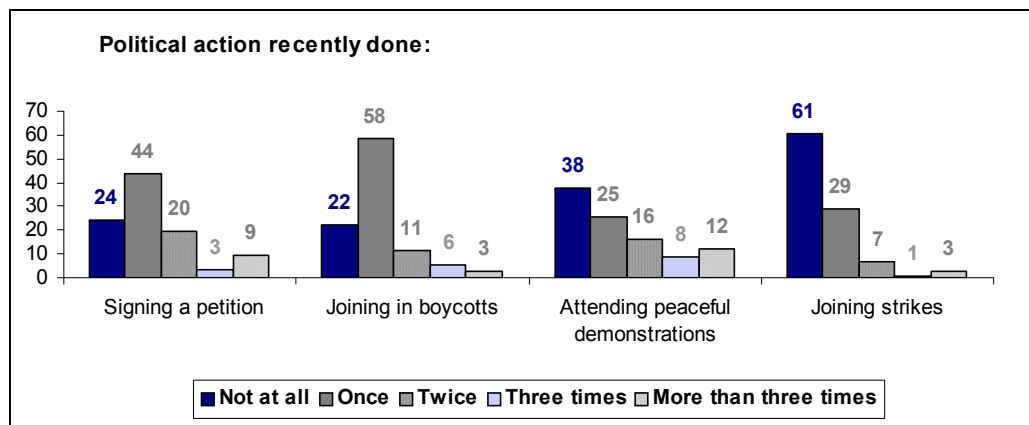
Schofer and Foucarde-Gourinchas (2001) underline that “the cultural and organizational dimensions of political institutions are constitutive of the groups themselves and of the civic activities their members engage in.” (Ibidem) The authors examined how politico-institutional patterns affect a number of 32 countries (the data are included in World Values Survey-1990 and 1991). Schofer and Foucarde-Gourinchas (2001) concluded that politico-institutional patterns have a major impact

on the forms of the civic participation. For example, as the authors underlined, “in the USA the number of the people who are members of religious non-governmental associations or organizations of so-called new social movements is much higher than in other countries with the same economic and democratic development level.” (Ibidem) In Germany the participation in classical organizations as trade union, professional associations and political parties have the higher rate.

The graphic shows a weak participation in Romania in 2018 in the classical organizations (trade unions, professional associations and political parties) and in other organizations (sports, art, music, education, humanitarian and consumer organizations). Besides that, those who are members in these organizations are rather more inactive than active. Beyond civil participation, as dimension of the social capital, another indicator is political participation.

Graphic 8

Political actions



Source: data from EVS and WVS Romanian data (2018).

The data reflect the fact that Romanians are not active in attending strikes or peaceful demonstrations. Over 50% of the respondents said that they joined once to boycotts and over 40% signed a petition only once.

The measurement of the protest participation does not take into account the situations of the individuals that are supporting offline protests, boycotts, and strikes as active participants in these actions. For an improvement of the political active participation measurement, it is necessary to analyse the interaction between online and offline activism. The low participation of the citizens in civil and political actions has many causes, among these being the legislative deficiencies, the lack of transparent information of the organizations' and associations' activities, the lack of education concerning civic culture and active participations of the citizens to decisional processes.

3. CONCLUSIONS

The development approaches are taking in consideration socio- political changes of the society. The stability of political institutions related with relational capital and the active participation of citizens to civic life are reflecting the good functioning of a democracy.

The article enhances the vulnerabilities regarding the methodology of the main indicators that reflect good governance and the stability of a democracy. The quality of the election process, such as generalized trust, trust in institutions, civic and political participations, has a great role concerning socio-political stability. If we are taking into account the socio-political stability beyond the political institutions and the way they are functioning, an important thing concerning elections and their efficiency would be the measurement of election quality. It is easy to register with a rigid methodology a score for every country that could indicate election quality. Every country has a different history of elections, different territorial-administrative divisions, different rural/urban disparities or different percent of population departed in other countries. The election process may differ also among the regions of the same country.

An effective measurement should take in consideration the specificity of every country, thus constructing an appropriate battery of tests for every country and region. Besides that, the election process should take into account the socio-demographic characteristics of the population and especially the migration process. Also, the election quality methodology should consider quantitative, but also qualitative methods. There should be measured the perceptions of political stakeholders, which may include electoral experts, academics, civil society, and the public.

Another important element concerning social capital, trust (generalized trust and trust in institutions), should be measured at national, regional and local level at least two times a year. Unfortunately, the public data on trust are limited. The data from Eurostat are available only for 2013, the data from World Values Survey are available on waves (1981–1984, 1990–1994, 1995–1998, 1999–2004, 2005–2009, 2010–2014), for Romania only for 2005–2009 and for 2010–2014 and recently there were released the EVS and WVS Romanian data for 2017–2018. Practically, the data on trust are publicly available only on the fourth year.

Concerning civic and political participation, it is a variation on the civic engagement based on different values internalized by members of each societies. As other study (Wallace, Pichler, Haerpfer, 2012) showed, there is a difference regarding civic participation from Eastern and Western democracies. Beyond the actional dimension of the social capital, another indicator is protest participation. A complete methodology concerning civic engagement should take into account indicators that reflect the interaction between online and offline activism.

The article reveals only a part of the indicators that could better reflect political stability of a country and a good functioning of a democracy. Due to lack of space, the study is limited to these variables and the related methodology. On future, the analysis will be improved concerning other variables and their measurement.

REFERENCES

1. ALMOND, G., VERBA, S. (1963). *Civic Culture*. Princeton: Princeton University Press.
2. BĂDESCU, I. (2011). *Efecte politice ale migrației*. <http://www.cogitus.ro/politica/efecte-politice-ale-migrației-rezultate-ale-unui-sondaj-cogitus>.
3. BERSOFF et al., (2018). *Edelman Trust Barometer Global Report*, accessed at: https://www.edelman.com/sites/g/files/aatuss191/files/201810/2018_Edelman_Trust_Barometer_Global_Report_FEB.pdf.
4. BOURDIEU, P. (1982). *Ce que parler veut dire: l'économie des échanges linguistiques*, Paris: Fayard.
5. CHIROT, D. (1977). *Social Change in Twentieth Century*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
6. COLEMAN, J. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Harvard University Press.
7. DUMITRAȘCU, V. (2015). "Dinamica angajamentului în România." *Revista română de sociologie*, year XXVI, no 1–2, p. 117–131.
8. DUMITRAȘCU V., TRICĂ, A., CARAGEA, N. (2018). Population of Romania- shapes and demographic trends. *Romanian Journal of Sociological Studies*, no. 2.
9. FRANK, A. G. (1966). The Development of Underdevelopment. *Monthly Review*, vol. 18, no. 4, p. 17–31.
10. ELKLIT, J., REYNOLDS, A. (2005). A Framework for the Systematic Study of Election Quality, in *Democratization*, vol. 12, no. 2, p. 147–162.
11. HUNTINGTON, S. (1968). *Political Order in Changing Societies*, New Haven and London: Yale University.
12. INGELHART, R., BAKER, W. (2000). Modernization, cultural change and the persistence of the traditional values, *American Sociological Review*, vol. 65, p. 19–51.
13. LIPSET, S. M. (1959). Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy. *The American Political Science Review*, vol. 53, no. 1, p. 69–105.
14. OECD Working Paper, *Toward a better measurement of government on Public Governance*, 2007/1, OECD Publishing, <http://www.oecd.org/governance/digital-government/38134037.pdf>
15. OECD Observers, *Is GDP a satisfactory measure of growth?* – accessed at: http://oecdobserver.org/news/archivestory.php/aid/1518/Is_GDP_a_satisfactory_measure_of_growth_.html.
16. OLSON, M. (1963). *Rapid Growth as a Destabilizing Force*. The Journal of Economic History, 23(04), 529–552; DOI: 10.1017/s0022050700109210.
17. PRZEWORSKI, A., LIMONGI, F. (1997). *Modernization: Theory and Facts*. World Politics 49, 2, p. 155–183.
18. PUTNAM, R. D. (1993). *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.
19. PUTNAM, R. D. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, vol. 6, no. 1, p. 65–78.
20. RILEY, G. (2018) "Rostow's five stages of Economic Growth Model", <https://www.tutor2u.net/economics/reference/rostow-five-stages-of-economic-growth-model>.
21. SKOCPOL, T. (1996). The Politics of American Social Policy. Past and Future, in: *Individual and Social Responsibility: Child Care, Education, Medical Care and Long-Term Care in America*. National Bureau of Economical Research.

22. SKOCPOL, T., FIORINA, M. P. (1999). *Civic engagement in American Democracy*. Washington DC: Brookings Institution Press and Russell Sage Foundation.
23. SCHOFER, E., FOUCARDE-GOURINCHAS, M. (2001). The Structural Contexts of Civic Engagement: Voluntary Association Membership in *Comparative Perspective*. *American Sociological Review*, 66 (6), 806.
24. TARROW, S. (1996). Making Democracy Work. *The American Science Political Review*, vol. 90, no. 2, p. 389–397.
25. WALLIS, S. (2016). *Five measures of growth that are better than GDP*, accessed at: <https://www.weforum.org/agenda/2016/04/five-measures-of-growth-that-are-better-than-gdp/>.
26. WALLERSTEIN, I. (1974). The Rise and Future Demise of the World Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis. *Comparative Studies in Society and History*, vol. 16, no. 4, p. 387–415.
27. WALLACE, C., PICHLER, F., HAERPFER, C. (2012). Changing Patterns of Civil Society in Europe and America 1995–2005. Is Eastern Europe Different? *East European Politics and Societies*, vol. 26, p. 3–19, accessed at: http://www.abdn.ac.uk/socsci/documents/Wallace_pichler_haerpfer_2012a.pdf.
28. WARE, A. (2014). *Development in difficult socio-political contexts. Fragile, Failed, Pariah*, New York: Palgrave Macmillan.
29. VAN LANGE, P. (2014). Generalized trust: Four Lessons from Genetics and Culture. *Psychological Science*, vol. 24, no. 1, p. 71–76.
30. VOICU, B. (2008). Capitalul social ca premisă a dezvoltării durabile, *Calitatea vieții*, no. 1–2, p. 85–205.
31. Eurobarometer 25. Spring 1986, Commission of the European Communities, p. 26.
32. The Electoral Knowledge Network (2014). *Measuring the Quality of Elections*, accessed at: <http://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/531723839>.
33. “Societal change and trust in institutions” (2018). <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2018/societal-change-and-trust-in-institutions>.
34. World Values Survey Database, accessed at: <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>.
35. European Values Survey, <https://europeanvaluesstudy.eu/>.
36. Romanian Group for the Study of Social Values, accessed at: <http://www.romanianvalues.ro/>.
37. Eurostat, accessed at: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

EXPANSIUNEA *SOCIAL MEDIA* ȘI TRANSFORMAREA ANGAJAMENTULUI CIVIC

GABRIEL STOICIU*

ABSTRACT

SOCIAL MEDIA EXPANSION AND THE TRANSFORMATION OF CIVIC ENGAGEMENT

The emergence of the Internet and, consequently, of social media brought into the area of human interaction a set of transformations with a *historical* dimension. In the last ten years, the information society has become an expanding reality. There are countless possibilities for communication and exchanges of ideas, including among scientists, such as: forums, blogs, social media platforms (Facebook, Twitter, Instagram, etc.), text, audio and video conferencing applications (WhatsApp, Windows Live, Skype, etc.). The main objective of this study is to highlight, through the ethnographic method (observation and interviews), the study of the initiation and organization of virtual communities that manifest in the public space through protest movements. It aims also to point out the role that socialization platforms have in forming spontaneous solidarities and in shaping the civic engagement.

Keywords: Social Media, protest movements, #REZIST.

INTRODUCERE

Civilizația occidentală, în evoluția sa modernă, a dezvoltat o societate democratică bazată pe economia de piață. Această parte a Europei a fost marcată pe parcursul celei de-a doua jumătăți a secolului 20 de convulsii sociale și politice. Grevele generale, nesupunerea civilă, protestele de masă au fost mai frecvente în Occident, dar nu la fel de sângeroase ca mișcările din Europa de Est. Odată cu prăbușirea regimurilor comuniste din Europa, în 1989, proiectul unificării europene și, mai departe, cel al globalizării, au prins aripi. Dezideratul unei epoci a păcii, care să compenseze ororile celui de-al Doilea Război Mondial, i-a motivat pe

* Researcher, the Institute of Anthropology "Fr. Reiner", Romanian Academy, Bucharest; e-mail: gabriel.stoiciu@gmail.com.



decidenții politici, dar și pe principalii actori economici mondiali, să caute modalități de intensificare a dialogului între națiuni și a relațiilor economice transfrontaliere. Soluția a reprezentat-o dezvoltarea infrastructurii (înmulțirea autostrăzilor, aeroporturilor și apariția trenurilor de mare viteză) și a telecomunicațiilor (prin dezvoltare tehnologică și trimiterea pe orbită a mii de sateliți). În acest context, mijloacele de informare în masă au putut să își extindă influența, câștigând din ce în ce mai multă audiență. Acest fenomen a condus la o conștientizare socială mai puternică și la o deplasare a intereselor cetățenilor de la problemele locale cu care se poate confrunta o comunitate sau o națiune, către cele globale, care vizează valori universale ale umanității. Această schimbare fundamentală în planul mentalităților a luat într-o oarecare măsură pe nepregătite clasa politică.

Evenimentele sociale majore care s-au desfășurat de la începutul de secol și de mileniu până astăzi demonstrează că, atunci când oamenii descoperă că statul nu mai răspunde nevoilor lor prin politici socio-economice adecvate sau că nu mai acționează în numele lor, unii dintre ei aleg să se adune la nivel de comunitate – nu doar ca să-și recapete un anumit grad de control politic, ci și pentru a-și afirma propria identitate. De exemplu, unii indivizi adoptă acțiuni comune pentru a lupta împotriva tendințelor de consum induse de întreprinderile multinaționale. Alții susțin politici și acțiuni împotriva omogenizării valorilor rezultată în urma expansiunii culturii media. Totuși, ceea ce lipsește este rezultatul unui cheag de „masă critică” de oameni, necesar pentru a genera schimbarea socială.

Apariția internetului iar, mai apoi, a *social media*, a adus în planul raporturilor dintre indivizi un ansamblu de transformări cu *anvergură istorică*. Această etichetă, deși poate părea exagerată, este întărită de remarca foarte des întâlnită în diferite tipuri de conversație, și anume: *Cum reușeam să rezolv oare lucrurile înainte să am smartphone sau tabletă?* Internetul reprezintă, în societățile avansate, un instrument omniprezent și omniscient, treptat părând că va deveni și omnipotent.

Mass-media clasică nu mai are apanajul furnizorului privilegiat de informație. Aceasta nu se poate desprinde de forma sa instituțională, cea a unei organizații al cărei obiect de activitate îl reprezintă generarea unor produse culturale (articole, reportaje, emisiuni radio-TV) adresate unui public format din indivizi, care sunt puși într-o postură pasivă – aceea de receptori lipsiți de posibilitatea de a oferi o replică instantanee față de informațiile și opiniile care le sunt comunicate.

Noile modalități de informare, cele *online*, fie că vorbim de forumuri, fie de *blog-uri* sau platforme de socializare, creează posibilitatea ca percepția unui eveniment să poată fi modificată direct și spontan de către cei cărora li se adresează. Acest lucru se întâmplă în mod nemijlocit grație filtrului unor analiști/comentatori profesioniști. În același timp, noile tehnologii informatice și de comunicare urmăresc să ofere *satisfacție imediată* utilizatorului și să asigure

oportunitatea ca cineva să devină, peste noapte, faimos. Aceasta este esența a ceea ce numim *web 2.0* – epoca în care Internetul nu mai este compus, asemănător presei, din conținuturi prefabricate (așa cum era la început), ci se află în permanentă transformare, sub influența ideilor și opiniilor *contribuitorilor*, având loc o modulară în timp real a mesajului inițial – esența acestui fenomen fiind crearea și animarea „comunităților virtuale”.

În ultimii zece ani, societatea informațională devine o realitate în expansiune transformând treptat societatea umană într-un „sat global”: „*Un fenomen prin care lumea devine din ce în ce mai interconectată ca rezultat al avansului tehnologic în media.*” (McLuhan, 1962) Spațiul virtual, acest ansamblu al rețelelor informaționale create pe baza infrastructurii tehnologice a Internetului, conturează percepția dizolvării distanțelor geografice.

Există posibilități nenumărate de comunicare și schimburi de idei, inclusiv între oameni de știință, cum sunt: forumurile, *blog*-urile, platformele de socializare (Facebook, Twitter, Instagram, etc.), aplicațiile pentru comunicare textuală, comunicare audio și videoconferințe (WhatsApp, Windows Live, Skype etc.) etc. Astăzi, spațiul virtual pare a avea, din ce în ce mai mult, un rol principal de jucat ca răspuns la nevoia de teritorialitate. A avea un *website*, un *blog* sau un canal video (individual sau găzduit de YouTube, Vimeo, etc.) este, în prezent, în unele cazuri, mai important decât a deține o proprietate imobiliară, deoarece acest tip de teritoriu virtual poate fi mult mai fertil decât un teren agricol sau un ansamblu rezidențial sau hotelier.

Utilizarea computerului ca mijloc principal de comunicare a dus la formarea în interiorul spațiului virtual a unei „*sfere publice*” – o *comunitate virtuală sau imaginară care „nu există în mod necesar într-un spațiu identificabil”* (Habermas, 1962). Astfel de grupuri se formează, de cele mai multe ori, în jurul necesității de a comunica și socializa, dar și ca o „comunitate de interes” – în care membrii „*fac schimb de informații pentru a obține răspunsuri la întrebări sau probleme personale, pentru a-și îmbunătăți înțelegerea unui subiect, pentru a împărtăși pasiuni comune sau pur și simplu pentru a se juca*” (Henri, Pudelko, 2003).

Există însă situații în care astfel de comunități se dezvoltă spontan – ca reacție la un eveniment de larg interes. Emerg astfel din rețelele informatice ceea ce Rheingold (1993) a numit *comunități virtuale*: „*agregări sociale care emerg din Internet atunci când suficienți oameni continuă discuțiile suficient de mult, cu suficientă emoție, încât ajung să formeze rețele de relații personale în Cyberspațiu*”.

Acesta a fost, de pildă, mecanismul prin care a luat naștere platforma *online* #*SalvatiRosiaMontana* (apărută în semn de protest față de exploatarea locală într-o regiune din Transilvania de către o companie multinațională a zăcămintelor de aur prin intermediul unei tehnologii bazate pe utilizarea cianurilor). Mișcarea *online* intitulată #*CoruptiaUcide* (constituită în urma reacției opiniei publice în fața evenimentelor care au marcat catastrofa produsă de incendiul survenit în clubul „Colectiv” din București) semnală modul defectuos în care au reacționat

autoritățile, precum și dezbaterile ce au avut loc, privitor la concluziile prezentate de echipa care s-a ocupat de investigarea judiciară a acestei tragedii.

1. MIȘCĂRILE SOCIALE ȘI NOILE TEHNOLOGII

Mediul urban reprezintă prin excelență spațiul germinativ pentru dezvoltarea societății moderne de tip occidental. Aici se stabilesc cele mai intense și mai profitabile relații economice, dar și deciziile și politicile prin care diferite instituții coordonează viața publică. Tot aici apar și cele mai multe conflicte declanșate în mod spontan sau organizat de către cetățeni, atunci când interesele lor politice, economice sau sociale sunt lezate. În statele naționale – mai centralizate, în mod inerent, decât federațiile – orașele-capitală reprezintă scena „privilegiată” a mișcărilor sociale.

Astfel, argumentul că Internetul ar putea crea o societate civilă semnificativă depinde, în principal, de capacitatea acestuia de a genera *capital social*, în înțelesul pe care Robert Putnam (2000) îl dă termenului, acela care se referă la: „componente ale organizării sociale ca rețele, norme și încrederea socială ce facilitează cooperarea reciproc avantajoasă”. În etologie, termenul de teritoriu se referă la un spațiu sociografic pe care un animal dintr-o anumită specie îl domină, în defavoarea altor indivizi din aceeași specie și uneori din specii diferite. Comportamentul de cucerire, marcare/revendicare și apărare a unui astfel de spațiu a fost numit de Peter H. Klopfer (1969) *comportament teritorial*. În *era informatică* spațiul virtual oferă indivizilor umani un nou substrat pentru a-și manifesta comportamentul teritorial, de data aceasta, însă, mai puternic impregnat de dimensiunea simbolică, el fiind în strânsă legătură cu iscusința de a proiecta o imagine populară, aducătoare de notorietate și credibilitate. Puternic impregnate de comportamente teritoriale, mișcările de protest reprezintă evenimentele care au animat cu cea mai mare intensitate, pe timp de pace, spațiile urbane în decursul ultimelor șapte decenii. Noile tehnologii informatice și de comunicare și-au pus amprenta și asupra acestor evenimente. Ba chiar, în unele cazuri, le-au generat.

Charles Tilly (2004) definește mișcările sociale ca „o serie de manifestări, demonstrații și campanii prin care oameni obișnuiți adresează revendicări colective către alți oameni”. Tilly consideră că mișcările sociale sunt caracterizate prin trei elemente importante:

- *campanii*: un efort public organizat și susținut, care adresează revendicări colective anumitor autorități;

- *repertoriu*: utilizarea unei combinații de forme de acțiune politică: crearea unor asociații și coaliții cu scop special, reuniuni publice, procesiuni solemne, demonstrații, petiții, declarații în media, pamflete, etc.;

- *valori specifice*: organizate în reprezentări publice ale conceptelor de dreptate, unitate, mulțime și angajament.

Comunitățile virtuale manifestă adeseori angajament civic prin inițiative care se adresează unor probleme de interes public. Xenos și Moy (2007) au arătat că internetul oferă „o euforie nejustificabilă, abruptă, dar și un scepticism nejustificabil echivalent, și deci realizarea treptată a faptului că interacțiunea umană bazată pe resursele *web* are într-adevăr proprietăți politice semnificative”. Activismul care folosește reursele internetului poate îmbrăca multiple forme de exprimare: petiții *online*, *hacktivism* (ex.: „scurgerea” de informații confidențiale – ca în binecunoscutele cazuri Wikileaks sau Anonymus), apeluri la mobilizare pentru a protesta în stradă etc. Toate aceste acțiuni se înscriu în universul conceptual al *E-democrației*, care presupune utilizarea spațiului virtual pentru a crea condițiile economice, sociale și culturale care să sprijine promovarea libertăților individuale. Aceste premise au stat la baza declanșării unor importante mișcări sociale internaționale (*Occupy*, *Indignados*, *Primăvara Arabă*), dar și a unor mobilizări la nivel național (*Salvați Roșia Montană*, *Corupția ucide*, *#REZIST*).

Mediul virtual este cel care avea să servească ulterior ca platformă de mobilizare mai multor acțiuni de revoltă din diferite regiuni ale globului. Între acestea se remarcă mișcările de tip „occupy” începute cu *Occupy Wall Street* și continuate în multe alte metropole în întreaga lume și, de asemenea, mișcările sociale declanșate de *indignados* în Spania, în anul 2011 – având, de asemenea, reverberații pe plan mondial. Mai presus de oricare dintre acestea rămâne, prin amploare și dramatism, „Primăvara Arabă” – mișcare soldată cu numeroase victime, dar și cu schimbări de regim în Egipt, Libia, Tunisia și Yemen.

În București, anul 2013 a fost marcat de o mobilizare maraton (originată în mediul virtual și desfășurată în stradă pe parcursul mai multor săptămâni, cu predilecție în *week-end-uri*) a unui grup de tineri cu program ecologist îndreptat asupra unor mari corporații care au obținut licențe de exploatare pentru diferite resurse naturale din subsolul României în regiunea Roșia Montană.

Cea mai răspândită formă de manifestare a *E-democrației* este adresarea de opinii pe platformele *online*. Indiferent din ce spațiu geografic și cultural ar proveni oamenii, reacțiile lor în fața unor evenimente critice ating un nivel echivalent de intensitate. Dincolo de oportunitatea exprimării unor idei, a unor critici sau chiar a unor injurii la adăpostul anonimatului, mediul *online* creează și posibilitatea cristalizării unor atitudini colective în sprijinul unor cauze sau al unor principii ce transcend delimitările geografice sau politice. Ciberactivismul nu este protejat împotriva unor încercări de manipulare și diversiune (*trolling*) sau de instigare spre acțiuni extreme (*flaming*), dar, spre deosebire de mass-media clasică, lipsa liderilor de opinie sau a purtătorilor de cuvânt face ca aceste acțiuni să fie mai puțin eficiente. De asemenea, lipsa cenzurii sau medierii/interpretării (cu excepția blocajelor totale impuse în țări cu regim autoritar) sau a unui cod deontologic face ca o informație să ajungă la individ în stare brută, motiv pentru care și cantitatea și intensitatea emoțiilor primare este considerabil mai mare decât la receptarea informației din presă. Comunitățile virtuale sunt „orientate spre un țel, au un

mandat specific, împărtășesc perspective și obiective aferente acestui mandat, orientându-și cunoașterea spre câștigul colectiv” (Henri, Pudelko, 2003).

Autoritățile naționale și internaționale nu pot ignora aceste noi forme de expresie a solidarității, fie ele spontane sau construite în timp, deoarece, dincolo de accentele extremiste sporadice, atitudinea colectivă se manifestă și în acest caz prin promovarea unor acțiuni care să apere principiile și valorile universale pe care este fondată civilizația modernă.

2. ANALIZA DATELOR

Acest studiu își propune să ofere o imagine originală a implicării tinerilor în dezbaterile privitoare la probleme de interes public și în special a participării studenților în acțiuni care s-ar putea înscrie sub titulatura „angajamentului civic”. Obiectivul principal este acela de a evidenția, prin intermediul metodei etnografice (observație și interviuri) cât mai multe aspecte privitoare la contextul aflat la baza *inițierii și organizării unor comunități virtuale care se manifestă în spațiul public prin mișcări de protest* și rolul pe care platformele de socializare îl au în formarea solidarităților spontane și a angajamentului civic.

Pentru a ilustra mai bine diferitele particularități ale unui asemenea subiect, considerăm că abordarea calitativă se dovedește a fi demersul cel mai adecvat. Observarea participativă, una dintre principalele metode utilizate de către antropologi, ne-a oferit date importante despre evenimentele publice din București din prima jumătate a anului 2017. Participarea zi de zi la manifestații a permis posibilitatea de a aborda cu mai multă ușurință subiecții intervievați. Am abordat 31 de persoane (15 de sex masculin și 16 de sex feminin), cu vârste cuprinse între 21 și 73 de ani. Cu 7 dintre acestea am putut realiza un interviu de grup semistructurat. Precizez că aceste persoane formau deja un grup de rude și prieteni. Deși am simțit uneori din partea câtorva subiecți o oarecare tendință la suspiciune, nu consider că cele relatate au fost influențate în mod semnificativ.

Prin intermediul interviurilor am reușit să adun o serie de păreri pertinente cu privire la impactul „noilor tehnologii” asupra angajamentului social și, de asemenea, să obțin importante reflecții asupra evenimentelor din Piața Universității 1990 (pe această din urmă temă i-am interviuat pe unii dintre participanții la acele evenimente – acum aflați și în Piața Victoriei). Interviurile de grup au avantajul unui puternic angajament în discuții, deși ele sunt, totodată, mai greu de moderat, în timp ce interviurile individuale au ajutat la aprofundarea chestiunilor și a motivațiilor opiniilor. Am folosit și tehnici foto-video care au îmbogățit informațiile acestei cercetări, etnografia vizuală având avantajul de a induce o stare de empatie între privitor și autor.

O cercetare de teren care presupune participarea la niște mișcări de protest comportă anumite riscuri și dificultăți care pot împiedica, îngreuna sau contamina

culegerea datelor. *Psihologia mulțimilor* este în mod inerent afectată de o stare de suspiciune față de posibili „infiltrați”. Iar dacă aceștia mai au și aparatură foto-video (cum este cazul în antropologia vizuală) eticheta de agent „în civil” este aplicată aproape automat. Aceasta poate atrage și o potențială amenințare a integrității fizice personale sau a aparaturii. Aceleași riscuri pot apărea și în cazul unei busculade. Pe de altă parte, simpatia față de cauza susținută poate afecta atitudinea de păstrare a obiectivității și neutralitatea axiologică. Cercetarea *in situ* presupune un risc important de intoxicare informațională, dar și în mediul *online* acest fenomen se manifestă și poartă denumirea de *trolling*.

2.1. UN SCURT ISTORIC AL MIȘCĂRILOR SOCIALE ABORDATE ÎN ANALIZĂ COMPARATIVĂ

2.1.1. MIȘCAREA „PIAȚA UNIVERSITĂȚII 1990”

- 21–22 decembrie 1989 – declanșarea protestelor împotriva regimului totalitar comunist. Nicolae Ceaușescu, conducătorul regimului comunist, este arestat, judecat pe loc, condamnat și executat. Se instituie un regim revoluționar intitulat Frontul Salvării Naționale.
- Guvernul provizoriu decide organizarea de alegeri libere în data de 20 mai 1990. Frontul Salvării Naționale anunță că se constituie în partid și candidează la alegeri.
- 21 aprilie 1990 – un grup format din studenți se adună în Piața Universității pentru a comemora 5 luni de la Revoluția din decembrie 1989; ei decid să ocupe Piața, într-un protest continuu.
- 13–15 iunie 1990, regimul proaspăt ales, format din membrii Frontului Salvării Naționale, hotărăște dispersarea manifestanților din Piața Universității prin intervenția poliției și a unei forțe de represiune formată din mineri proveniți din Valea Jiului.

2.1.2. EVOLUȚIA MIȘCĂRII #REZIST

- 30 octombrie 2015 – un incendiu violent mistuie clubul „Colectiv” în timpul unui concert, omorând 64 de persoane și rănind 147. Concluziile anchetei indică drept cauze neglijența criminală și faptele de corupție de la nivelul administrației locale și centrale. Reacția populară împotriva incompetenței și corupției guvernamentale generează pe Facebook inițiativa *#CorupțiaUcide* și sunt organizate proteste în stradă în zilele de 1, 2 și 3 noiembrie.
- Guvernul format după alegerile din 2016 manifestă intenția de a modifica legislația penală privind faptele de corupție – ceea ce ar duce la scoaterea de sub urmărire sau la eliberarea din închisoare a mai multor oameni politici.

- *Corupția Ucide* evoluează în mai multe inițiative Facebook – cele mai populare fiind *#REZIST* și *Geeks for democracy*; primele proteste antiguvernamentale sunt organizate începând cu ziua de 18 ianuarie 2017, în București și în alte câteva orașe mari din țară.
- În ziua de 31 ianuarie 2017, la ora 23.00, Guvernul emite Ordonanța 13. Un protest spontan aduce imediat 15 000 de persoane în Piața Victoriei. Un protest masiv are loc a doua zi (1 februarie) în București (~150 000 de persoane), precum și în alte orașe mari din România. În urma unor provocări care au lăsat impresia de a fi fost „regizate”, jandarmeria primește ordin să elibereze Piața Victoriei și acționează în consecință. În dimineața următoare se instituie un protest continuu în Piața Victoriei.
- În ziua de 5 februarie un număr record de 600 000 persoane participă la proteste în majoritatea orașelor mari din România. Guvernul retrage Ordonanța 13, dar nu abandonează complet proiectul, trimițându-l ulterior spre Parlament. În Piața Victoriei rămâne de permanență un nucleu de câteva sute de oameni și sunt organizate în *week-end*-uri proteste mai ample.
- spre jumătatea anului 2017 mișcarea *#REZIST* își pierde din intensitate.
- În ziua de 10 august 2018, în Piața Victoriei are loc o manifestație de solidaritate cu *#REZIST* a reprezentanților diasporei. Guvernul decide dispersarea în forță a manifestanților, odată cu lăsarea serii.

2.2. CERCETAREA DE TEREN A MIȘCĂRII DE PROTEST *#REZIST*

După un an și jumătate (ianuarie 2017–august 2018) de observare participativă constantă a activității online și *in situ* a platformelor de Facebook intitulate *#CorupțiaUcide*, *#REZIST* și *#GeeksforDemocracy* și scurte interviuri semistructurate cu participanții la protestele din Piața Victoriei, este important să evidențiem următoarele aspecte:

- are loc o comunicare intensă între *follower*-i – se formulează inițiative pentru diferite activități, încărcări de fotografii și clipuri, idei de pancarte, diverse anunțuri etc.;
- se manifestă un angajament civic ridicat: preocupare pentru a păstra curățenie în spațiul public, prepararea și distribuirea de ceai cald (temperatura în serile de ianuarie 2017 coborând înspre -15°C), educație civică (4 februarie – *Protestul copiilor*);
- implicarea unui aspect grandios-dramatic al protestelor (drapelul României și UE și covoare de lumină formate cu telefoanele mobile);
- preocuparea constantă pentru imaginea externă: crearea de bannere inscripționate în limba engleză și transmiterea de mesaje adresate instituțiilor UE și ambasadelor străine de către platformele *#CorupțiaUcide*, *#REZIST* sau *#GeeksForDemocracy*;

- un amestec de idei și valori politice între participanți: de la libertarianism la comunism (grup mai eterogen decât cel din Piața Universității ’90);
- se manifestă tendințe de grupocentrism – „noi suntem cei care contează”; „cine nu sare nu vrea schimbare”;
- nu se dorește înlăturarea sau restructurarea *establishment*-ului, ci doar înlăturarea unor reprezentanți ai componentelor puterii executive și legislative, prin intervenția unor reprezentanți ai componentei judecătorești (sprijinul pentru DNA, împotriva politicienilor corupți și abuzivi).

3. INTERPRETAREA REZULTATELOR – ANALIZĂ COMPARATIVĂ

Grupurile care se manifestă în prezent în plan civic prin diferite inițiative au fost denumite de Rheingold (2002) *smart mobs* („mulțimi inteligente”) – adică acele grupuri „capabile să acționeze unitar, chiar dacă membrii lor nu se cunosc, prin utilizarea unor dispozitive conectate în rețea”.

Am ales ca schemă de analiză modelul operațional pe care Charles Dobson l-a prezentat în lucrarea sa *Mișcări sociale: o incursiune în mecanismul acestora*. Acest model conține două dimensiuni: inițierea mișcării sociale și întreținerea mișcării.

3.1. INIȚIEREA MIȘCĂRII SOCIALE

Acest proces vizează modalitățile în care se formează grupul de inițiativă și programul său de revendicări și acțiuni. Așa cum afirma Margaret Mead (2008), „*Fără-ndoială un mic grup de cetățeni preocupați și dedicați poate schimba lumea*”.

Multe mișcări sociale pornesc de la un grup mic conectat la o rețea largă. Acesta poate fi uneori un grup de prieteni, iar alteori, un grup de colegi de serviciu etc. Spre exemplu, protestele din Piața Universității, în mai 1990, au început de la un grup de studenți revoltați de trădarea idealurilor Revoluției din decembrie 1989 și de înscrierea FSN-ului în campania electorală. În privința protestelor din 2017 din București, ele au avut la bază grupul de inițiativă Facebook *#CorupțiaUcide*, constituit ca răspuns și expresie a revoltei față de culpabilitatea autorităților locale și centrale din România în tragedia de mari proporții reprezentată de incendiul din clubul „Colectiv”, petrecut în ziua de 30 octombrie 2015. O mișcare se poate constitui rapid în interiorul unui grup interactiv, atunci când oamenii încep să vadă o problemă care provine nu de la indivizi cu anumite defecte, ci de la politici publice defectuoase.

Contextele de micromobilizare acționează precum o rampă de lansare pentru mișcări. Trei resurse influențează crearea unei mișcări: *membrii, liderii și o rețea de comunicare*, existentă în acel moment. Membrii noi apar, de multe ori, pe căile de interacțiune informale, prin legăturile personale deja existente și se observă un fapt: cu cât o persoană este mai integrată într-o comunitate activistă, cu atât va fi

mai disponibilă să ia parte la activități de protest. Modelul, viteza și întinderea unei mișcări depinde de rețele de comunicare avute la dispoziție. În general, cu cât sunt mai mari numărul și diversitatea persoanelor participante la o rețea, cu atât aceasta va fi mai dispusă să depună un efort de mobilizare. Activiștii pot utiliza chiar tehnicile marketingului viral. Deoarece mișcările sociale se pot răspândi întocmai ca niște inovații, îmbrățișarea unor idei și comportamente de către membrii unei comunități virtuale urmează mecanismul de difuziune culturală. Platformele de socializare au creat posibilitatea de a se adera ușor la grupuri de inițiativă, dar și de se a exprima instantaneu sentimente pozitive sau negative în legătură cu diverse teme, idei sau opinii avansate de membrii unui grup. Având un puternic impact social, temele și evenimentele dezbătute în cadrul grupurilor *#CorupțiaUcide*, *#REZIST* și *#GeeksForDemocracy* au generat rapid creșterea numărului de aderenți și conturarea unor modalități de acțiune colectivă.

Extinderea cadrului are loc atunci când organizarea unei mișcări sociale caută să cuprindă interese și puncte de vedere foarte importante pentru potențiali aderenți. De fapt, mișcarea încearcă să își lărgască bazinul de aderenți proiectându-și obiectivele și activitățile ca fiind congruente cu valorile și interesele potențialilor aderenți. În 1990, dezvăluirea unor imagini foto și video ale represiunilor violente asupra tinerilor aflați pe străzile din centrul Bucureștiului a determinat coagularea în numele drepturilor cetățenești a unui mare număr de persoane neînregimentate politic, fenomenul culminând cu formarea Alianței Civice. În 2015, imaginile tragediei de la clubul „Colectiv” au generat o solidaritate întru revoltă care a depășit masiv numărul persoanelor aflate în legătură directă sau indirectă cu victimele și a permis construirea platformei *#CorupțiaUcide*.

3.2. MENȚINEREA UNEI CONȘTIINȚE TREZE – REPERCUSIUNILE ACȚIUNILOR

Cealaltă etapă, numită de Dobson *întreținerea mișcării sociale*, se referă la maniera în care se construiesc în memoria colectivă o identitate și o moștenire a acțiunilor publice. Micromobilizarea stimulează acțiunea colectivă, dar grupurile informale de prieteni, comitetele *ad-hoc* sau asocierile mai largi de activiști nu sunt suficiente pentru a dezvolta sau menține o mișcare. Acest lucru necesită organizare și organizatori de mișcări. De obicei, aceste posturi de comandă ale mișcărilor dispun de un birou, de voluntari și de un consiliu de conducere. Chiar și o revoltă spontană, cum a fost cea din mai 1990, a adus în față niște lideri și a găsit resurse pentru a se promova: existau grupuri care produceau pancarte, altele care compuneau poezii și cântece mobilizatoare, altele care compuneau comunicatele către presă etc. În 2017, manifestațiile maraton de peste șase luni au avut mai puțină spontaneitate, dar au putut beneficia de o organizare mult mai bună, manifestată printr-un plus de creativitate în formele de protest și printr-o impresionantă dominare a mediei audio-vizuală și *online*. Cu toate acestea, ca și în

cazul altor mișcări sociale recente din străinătate, generate de mediul *online* (*Occupy*, *Indignados* etc.), lipsa liderilor reprezintă caracteristica fundamentală care diferențiază #REZIST de Piața Universității '90.

Dacă în 1990 accesul la mass-media de mare impact (cea audiovizuală aflându-se exclusiv în subordinea statului) era destul de limitat, el reducându-se la ziare și posturi de radio independente, în 2017 Internetul și posturile radio și TV private au permis o mai amplă reflectare a acțiunilor de protest și, astfel, reacția populară a crescut, în mod constant, în timp.

La întreținerea mișcărilor sociale contribuie, de multe ori involuntar, apariția inerentă a unor grupuri extremiste spontane sau oportuniste. Acest fapt duce, prin efect de contrast, la un sprijin mai mare pentru grupurile moderate. Pentru a-și întări mesajul, moderații trebuie să se delimiteze de sloganele și acțiunile celor extremiști. În 1990, în Piața Universității, dar și în 2017 în Piața Victoriei, și-au făcut apariția indivizi care evocau memoria și faptele „eroice” ale lui Vlad Țepeș și Zelea-Codreanu. Fără a recurge la violență, masa majoritară a protestatarilor a avut grijă și atunci, și acum să demaște aceste tendințe.

Pe de altă parte, așa cum atrăgeau atenția Dykstra și Rivera (2016) „*modul specific de a colabora din cadrul cibercomunităților [...] poate afecta abilitățile de a readera colectiv în mod periodic la obiectivul organizației, creând astfel niște ciberbalcani izolați*”. Diversitatea de mesaje și modalități de exprimare în demonstrațiile publice (care alegorice, dramatizări stradale, *video-mapping*) – produs al unei creativități lucide și nu al unui act impulsiv de revoltă – vine să confirme totuși ipoteza de lucru.

Adeseori mișcările de protest care depășesc acțiunile specifice și asumate ale unor sindicate își au originile în mediul universitar. Aceste medii servesc ca incubatoare pentru mobilizări progresiste și chiar revoluționare. Din păcate, acestea sunt frecvent abandonate de către studenții care au absolvit și nu se mai văd pe sine ca fiind identificați cu motivațiile, cauzele și inițiativele colegilor mai tineri sau încep să se confrunte cu presiunile generate de pătrunderea în mediul profesional. Pe lângă aceste presiuni individuale, există și unele colective generate de stat. Autoritățile caută să readucă liniștea în plan social, fie prin măsuri de intimidare, fie prin „stimulente” adresate grupului sau unor indivizi mai activi. Pe termen scurt, o folosire sistematică, susținută, a unei forțe moderate poate fi eficientă. Dar, dacă durează prea mult sau devine extremă, folosirea forței poate genera o reacție împotriva autorităților și simpatie din partea mass-mediei și a publicului larg pentru mișcarea socială respectivă. Din păcate, în România, autoritățile nu au știut să gestioneze nici protestele din 1990 și nici pe cele din 2017, recurgând la acțiuni de reprimare cu o forță disproporționată față de rezistența și modalitățile de manifestare a protestatarilor. Această atitudine s-a soldat cu un efect imediat de *victimizare* a protestatarilor și de mobilizare a unui mare număr de „indiferenți”. La acest lucru o contribuție esențială a avut-o, desigur, *media*. Ceea ce publicul asumă, de multe ori, drept opinii proprii pentru sau împotriva unei mișcări sociale sunt de

fapt știri construite. Acest lucru a fost ignorat într-o oarecare măsură în 1990 de liderii mișcării (cu consecințe de imagine inițial amestecate – protestatari acuzați de presa oficială că ar fi fost „drogați” sau „plătiți”). Fenomenul a fost însă bine înțeles de participanții la protestele din 2017, ei căutând să fie cât mai prezenți pe canalele de informare audio-vizuale sau *online*, generând știri pozitive, de tipul alcătuirii *drapelului național* sau *al Uniunii Europene*.

Pentru a reuși, o mișcare trebuie să genereze simpatie în public și să continue să fie privită ca legitimă și eficientă de către membrii săi. Aceasta presupune o luptă continuă cu adversarii mișcării, precum și inițierea de evenimente și teme într-un mod care să sprijine mișcarea. În lupta pentru o opinie publică favorabilă, pentru promovarea mesajului se pot folosi diverse tehnologii ale comunicării. Astăzi acest lucru e mai posibil decât oricând deoarece se utilizează *e-mail*-ul, forumuri *online*, *blog*-uri, *site*-uri dedicate și platforme de socializare pentru consolidarea mișcării, achiziționarea de resurse, alături de instigarea la acțiunea directă.

4. CONCLUZII

Deși frontierele geografice și politice separă, încă, cetățenii acestei lumi, extinderea tehnologiilor informației și ale comunicării par a face aceste frontiere aproape inutile. Interacțiunea diferitelor culturi a devenit mai facilă decât oricând odată cu apariția internetului. Cu toate acestea, este evident, așa cum susțin Loader și Mercea (2011), că „*acea concepere inițială a democrației digitale drept o sferă publică virtuală a fost înlocuită de sistemul de rețele colaborative ale social media.*”

O tehnologie atât de sofisticată și bine structurată nu poate susține un conținut generat exclusiv spontan și doar prelucrat prin intervenții aleatorii. Dacă la început utilizatorii internetului aveau intervenții limitate și de tip critic asupra conținutului, rămânând la latitudinea celor ce produceau un conținut decizia și modalitatea intervenției asupra acestuia, în era *web 2.0* interactivitatea și caracterul participativ *pun în mișcare lucrurile* și chiar oamenii. Această afirmație nu este întâmplătoare. Acum 15 ani, niște rânduri exprimate într-un forum sau *blog*, indiferent de audiența acestuia, generau o știre sau o reacție publică a unui grup local. Odată cu posibilitatea de a schimba idei, de a rostogoli o informație în diverse medii sociale și culturale, cuvintele capătă mai multă forță, iar emoțiile pe care le generează se amplifică și se extind spre un număr tot mai mare de indivizi.

La data de 1 ianuarie 2001 doar câțiva observatori ai fenomenului numit Internet puteau estima în mod elocvent amploarea mișcărilor sociale care vor putea fi generate de un mănunchi de fraze trimise cu viteza luminii între diferite puncte al planetei. Luând forma unui joc de ping-pong cu electroni la scală globală, prin intermediul unei rețele cibernetice, acestea sunt capabile să genereze o realitate alternativă, una augmentată. Potențialul *social media* de a genera solidarități spontane i-a surprins chiar și pe cei mai tineri utilizatori ai internetului proveniți

din spațiul occidental, indivizi a căror personalitate nu a avut neșansa de a fi marcată de traumele sociale ale înaintașilor sau semenilor lor de pe alte meleaguri. Agenda ecologistă sau cea a combaterii discriminărilor sociale de orice fel au câștigat instantaneu noi adepți odată cu pătrunderea în mediul virtual. Așa cum, din păcate, a amplificat și șovinismul.

Tinerii utilizatori ai rețelelor *online* sunt mult mai vulnerabili în fața manipulării deoarece informația sau opinia afișată pe un ecran generează percepția că este încărcată de o mai mare credibilitate decât informația purtată de la gură la ureche în spațiul public. Acest lucru a fost ilustrat și în datele pe care le-am cules pe teren. Mișcarea #REZIST, ca și altele asemenea ei, a pus de la bun început accentul pe relația de încredere stabilită între membrii grupului, mai degrabă decât pe cel al sentimentului de empatie față de cauza comună. Aceasta reprezintă o modalitate de întărire a solidarității de grup, dar și a autocontrolului și este, în același timp, calea optimă de expansiune a numărului de aderenți la platformă și de creștere a notorietății și a influenței acesteia în spațiul public. Notorietatea este esențială, deoarece se convertește în câștig teritorial în spațiul virtual. Teritoriul oferit de mediul *online* nu se măsoară în kilometri pătrați, ci în numărul de indivizi câștigați ca audiență.

Majoritatea opiniilor exprimate în cadrul interviurilor au convers în ideea potrivit căreia, indiferent de importanța funcțională a unui individ în societate, orice dezbateră mai semnificativă a fost dintotdeauna asociată cu o formă de luptă pentru teritoriu. Reușita într-un conflict se măsoară, cel mai frecvent, prin cucerirea unui spațiu, a unor resurse și prin dominanța discursului și a deciziei publice pe un anumit teritoriu.

În ceea ce privește mișcările de protest, găsim că două exemple sunt foarte concludente în acest sens: revoltele studenților din 1968 au început cu ocuparea clădirilor și a campusurilor universităților și au continuat cu invadarea piețelor publice ale unor mari orașe din America de Nord și Europa. Ulterior, în 1989, revoltele din Estul Europei au început prin invadarea piețelor centrale ale capitalelor.

Revoltele din 1968 și 1989, în ciuda caracterului lor spontan, au adus în față niște lideri și au găsit resurse pentru a se organiza și promova: existau grupuri care dizlocau pietre de pavaj pentru a asigura muniția împotriva „uniformelor”, altele care produceau pancarte, altele care procurau hrana, altele care compuneau comunicatele către presă, etc. Prin comparație, în 2017, manifestațiile maraton de peste șase luni au avut mai puțină spontaneitate, dar au putut beneficia de o organizare mult mai bună: un plus de creativitate în formele de protest și o impresionantă dominare a mediei audio-vizuale și *online*. În mod surprinzător, această organizare nu a fost conferită de o mai bună coordonare ori de un *leadership* eficient – mișcările de protest în era postadevărului nu au lideri. Orice încercare a unuia dintre participanți de a se impune ca purtător de cuvânt sau ca organizator principal este reprimată de restul grupului, ideea de ierarhie sau reprezentativitate de tip politic fiind respinsă *ab initio*. Actul de comunicare intensă

prin intermediul platformelor de socializare este cel care guvernează angajamentul colectiv, el fiind fermentul, dar și blocantul – atât al inițiativelor, cât și al sloganelor.

Dacă în 1968 și 1989 accesul la mass-media de mare impact, cea audiovizuală (aflată exclusiv în subordinea statului), era destul de limitat, în 2017 Internetul și posturile radio și TV private au permis o mai amplă reflectare a acțiunilor de protest și, astfel, reacția populară a crescut constant în timp. Spre deosebire de mișcările de acum patruzeci de ani, astăzi se folosește telefonul mobil pentru a recruta potențiali membri și pentru a genera alerte de acțiune. Se utilizează de asemenea *e-mail*-ul, forumurile *online*, *blog*-urile, *site*-urile dedicate și platformele de socializare tip Twitter și Facebook, pentru consolidarea mișcării, achiziționarea de resurse, și instigarea la acțiunea directă.

Comunitățile virtuale, fie că ajung sau nu să se manifeste în spațiul public, dețin anumite particularități care le diferențiază în mod categoric de alte tipuri de grupare a indivizilor umani. Este aproape imposibil de stabilit o ierarhie într-o comunitate *online*. Cel care inițiază un grup de discuție deține, din punct de vedere tehnic, statutul de moderator, dar acest titlu nu îi dă dreptul de a avea ultimul cuvânt în privința unei teme de discuție, dacă intenționează să crească popularitatea platformei sale. Cu cât există o mai mare libertate a dialogului, cu atât comunitatea virtuală este mai numeroasă. Acest lucru face posibil ca și în comunitățile virtuale sistemul etic să fie aproape inexistent, iar adeseori comportamentul unor utilizatori din mediul *online* este diametral opus față de cel pe care și-l manifestă în plan real.

O altă particularitate majoră oferită de spațiul virtual este anonimatul. Deși fiecare instrument informatic (computer, *smartphone*, tabletă) poate fi identificat atât fizic (cu o adresă MAC), cât și virtual (cu un indicativ IP), există suficiente modalități prin care un individ să își poată masca identitatea față de un altul (dar, cu siguranță, mai dificil față de autorități).

De cele mai multe ori o comunitate virtuală este unidimensională, în sensul că se formează în jurul unei singure teme, ceea ce face ca abordarea acesteia să fie aproape exhaustivă, dar nu garantează faptul că grupul are preocupări comune sau că va exista și o interacțiune socială în plan real între membrii acestuia.

Proteste în postdemocrație (*Occupy*, *Indignados*, *Primăvara arabă*, *#REZIST*, *Gilets Jaunes*) se diferențiază în mod fundamental de cele clasice prin câteva caracteristici, și anume:

a. Desconsideră clasa politică în general

- nu cer reprezentativitate în cadrul instituțiilor statului, resping adeziunile exprimate public de lideri ai partidelor sau sindicatelor și admonestează orice încercare de parazitare întreprinsă de aceștia prin apariții publice regizate, în locurile de desfășurare a manifestațiilor. Este dezaprobată instantaneu orice încercare de confiscare a agendei protestelor. Există însă

și deziderate politice comune ale mișcărilor de protest din prezent. Acestea nu țin atât de fond, cât de forma organizării procesului decizional și executiv în societate. Este promovată intens ideea introducerii unor regimuri ale democrației directe, în care deciziile pot fi luate ușor, prin intermediul utilizării platformelor *online*. Se propune ca și votul clasic să fie înlocuit cu cel electronic.

Se naște, astfel, conceptul de *e-democracy* – astfel, fiecare individ se poate asigura că are într-adevăr un cuvânt de spus în privința propriei sorți și a direcției spre care ar trebui să se îndrepte societatea în care trăiește. Acest deziderat al e-democrației poate implica, pe lângă nobila cauză a egalității *de facto* între cetățeni, și posibilitatea ca mersul societății să fie deturnat de un grup care are acces la resursele tehnice ale platformelor *online*.

b. Nu au lideri sau purtători de cuvânt

Nimănui nu îi este permis să improvizeze o tribună sau să încerce să focalizeze interesul în jurul propriei persoane. Protestele sunt despre principii, nu despre persoane.

c. Nu sunt unidirecționate topografic (cu tribună), ci multipolare (de tip rețea)

Dacă în protestele clasice avem un punct nodal, un nucleu cu o reprezentare fizică (tribună, balcon etc.), în noile forme de protest masa nu se mai concentrează spre un singur punct (privirile și auzul nu se mai orientează într-o singură direcție), ci este compusă dintr-o reuniune de cercuri personale. Un individ se mobilizează spre acțiune în cadrul „bulei” lui.

d. Formele de exprimare sunt mai creative

Manifestațiile din lumea de azi au căpătat un plus de originalitate în privința formelor de exprimare. Se organizează dramaturgii stradale, *video-mapping*, grupuri de producție de pamflete și pancarte, grupuri de suport pentru participanții aflați în dificultate etc.

e. Manifestațiile se întind pe durate lungi

Deși intensitatea noilor forme de protest este mult diminuată față de revoltele din '68 și '89, actele de violență din cadrul lor fiind extrem de rare și de cele mai multe ori provocate de indivizi „infiltrați”, acestea se remarcă prin *încăpățănare*, întinzându-se pe perioade lungi (luni sau chiar ani). Acest model, aparent mai puțin eficient în a intimida autoritățile decât cel clasic, are potențialul de a restructura mentalitățile. La acest fapt contribuie și mediatizarea mai amplă de care beneficiază mișcările sociale în era cibernetică.

f. Participanții pot fi animați de interese și valori variate, chiar opuse

Interviurile și observațiile colectate pe teren avansează ideea că atitudinile tinerilor intelectuali din ziua de azi sunt mai degrabă înclinate spre reflecție decât spre acțiune. Schimbul intens de mesaje în spațiul virtual reprezintă dovada dorinței de acaparare a acestui teritoriu (fluxul de informații generat de comunitățile *online* independente îl depășește pe cel oficial al autorităților), dar și sursa unui *brainstorming* de masă, permanent fertil, capabil să genereze cele mai neobișnuite forme de protest.

Dorința de a schimba din temelie *status quo*-ul politic și social reprezintă nucleul ideologic comun care mobilizează participarea la protestele din epoca pe care o trăim. Atât *Occupy*, cât și *Gilets Jaunes* susțin o schimbare fundamentală față de organizarea pe care regimurile democratice o au de peste 200 de ani încoace. Partidele nu mai sunt considerate ca fiind reprezentative pentru întregul societății sau chiar și pentru o parte a sa, iar liderii ajunși în diferite funcții, ca efect al realizării la un anumit moment al unei majorități de conjunctură, sunt etichetați drept ilegitiimi. Ideea unei democrații directe pare să prindă din ce în ce mai mult contur în rândurile utilizatorilor Facebook sau Twitter.

Dispariția partidelor, a Parlamentului, a mandatelor multianuale pentru funcții executive ar putea fi realizată prin implementarea de o manieră sistematică a votului electronic. Globalizarea contribuie, la rândul său, la această tendință, prin faptul că intensificarea activităților economice transfrontaliere și accelerarea fenomenului de aculturație fac ca granițele să devină aproape irelevante. Indivizii, cei tineri în mod deosebit, nu se mai identifică, de regulă, cu națiunea sau etnia, ci mai degrabă cu niște valori universale, cum ar fi grija față de mediu sau egalitatea de șanse și de tratament, voluntariatul, bunăstarea colectivă sau toleranța.

BIBLIOGRAFIE

1. Anderson, Benedict (1991). *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso.
2. Dobson, Charles (2001). Social Movements: A Summary of What Works, în *The Citizen's Handbook: A Guide to Building Community in Vancouver*. <http://www.vcn.bc.ca/citizens-handbook>.
3. Dykstra, T., Rivera, K. (2016) 'Cyberactivism or Cyberbalkanization? Dialectical Tensions in an Online Social Movement' in *Social Media Studies*, vol. 2, p. 21.
4. Habermas, Jurgen (1962–1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere*, Cambridge: Polity, p. 15.
5. Henri, F.; Pudenko, B. (2003). "Understanding, analysing activity and learning in virtual communities", *Journal of Computer Assisted Learning*, 19 (4): p. 485.
6. Klopfer, P. H. (1969). *Habitats and territories; a study of the use of space by animals*, New York: Basic Books, p. 81.

7. Loader, B.; Mercea, D. (2011) 'Networking Democracy', în *Information, Communication & Society*, 14(6), Taylor & Francis, p. 33.
8. Mc Luhan, Marshall (1962). *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*, Toronto: University of Toronto Press.
9. Mead, Margaret apud Lutkehaus, Nancy (2008). *Margaret Mead: The making of an American icon*, Princeton: Princeton University Press, p. 261.
10. Melucci, Alberto (1995). *Process of Collective Identity*. Temple University Press.
11. Putnam, R. (2000). *Bowling Alone*. New York: Simon & Schuster, p. 5.
12. Rheingold, Howard (1993). *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. New York: Harper Perennial, p. 8.
13. Rheingold, Howard (2002). *Smart Mobs The Next Social Revolution*. Cambridge: Perseus Publishing, p. 12.
14. Spitulnik, Debra (1993). "Anthropology and Mass Media", în *Annual Reviews*, vol. 22; p. 294.
15. Tilly, Charles (2004). *Social Movements, 1768–2004*, Boulder, CO, Paradigm Publishers, p. 3.
16. Xenos, M., Moy, P. (2007). "Direct and differential effects of the Internet on political and civic engagement". *Journal of communication*, 57(4), p. 708.

TEORIA SPAȚIULUI DENS ÎN SOCIOLOGIE ȘI ANTROPOLOGIA ISTORICĂ

ILIE BĂDESCU*

ABSTRACT

The energy of good (love, mercy, chastity, innocence, prayer, morality, etc.) in a society moves from a potential state to the threshold of its actuality on a scale of measurable variation. When such a ‘movement’ from bottom to top reaches a certain level of intensity, the measurable effect is the emergence of a dense spiritual space. Its scaling is measurable through specified effects such as the decrease in the number of crimes, acts of injustice, unfairness, social and political propensity to wars, anarchy etc. Weber explained the emergence of the *modern capitalist order* by such a dense spiritual space confirmed by the *new* (ascetic) *vitalism* as its measurable item (he correlated technological inventiveness in the European space with protestant ethics and concluded that the rising of a *new order* is endowed to this *new spiritual vitalism*, which induced an unmistakable *noologic density*). Durkheim underlined the efficiency of the religious factor, highlighted by the belonging to the three Christian confessions, as a factor of protection of the European family against the risk of suicide. Therefore, in the world, there are *dense spiritual spaces* and *diffluent* spaces, with low spiritual density (low noologic power). Historical periods are differentiated themselves according to the same criterion, which enables us to delineate *cultural epochs*. The period at the end of the 19th century and beginning of the 20th century is marked by a growth of the noologic density in Europe from the North towards South, a growth which is attested by the emergence of a new stylistic configuration entitled the “1900 style” or Secession. The present study insists on the theories which compete to explain the emergence of spiritual dense spaces and revisits my own theory as it was used in my books, *Noology* (2000) and *Noopolitics* (2005), to explain the great crises of the European spirit during the two millennia after Christ.

Keywords: dense space, “many-spaces model”, social fatigue, spiritual/soul latencies, noological frames.

* Corresp. Member of Romanian Academy, senior researcher, the Institute of Sociology, Bucharest, Romania; e-mail: iliebadescu@gmail.com.



1. SPAȚIUL DENS ÎN LUMINA TEORIEI SPAȚIULUI MENTAL. MARK TURNER ȘI GILLES FAUCONNIER. RETRĂIREA ÎNTREGURILOR

Teoria spațiului dens se reazimă pe o familie de teorii, între care aș menționa teoria durkheimistă a densității dinamice¹, teoria weberiană asupra rolului decisiv al eticii creștine în geneza capitalismului modern², teoria substratului, împărtășită de mari savanți din domenii conexe, de la lingviști la istorici și sociologi, teoria câmpurilor stilistice a lui Alfred Louis Kroeber și Lucian Blaga³, teoria hărților mentale și a hărților cognitive, ilustrată la vârf de către E. A. Shills, teoria cadrelor spirituale și a statisticii pragurilor⁴ și, nu în ultimul rând, teoria „multispațialității” (*many-spaces model*) și a „compozitului conceptual” (*conceptual blending*) a lui M. Turner și G. Fauconnier, la care ne vom referi în partea introductivă a studiului nostru. În ceea ce mă privește, voi aborda în acest studiu, din unghiul sociologiei noologice, problematica dificilă a construcției sociale a spațiului de viață, sub ipoteza că factorul decisiv în acest proces este cel spiritual, singurul care face puntea dintre lumi care, altminteri, rămân separate, adică inaccesibile cunoașterii sintetice.

În absența unei abordări noologice, raporturi, precum cel dintre semn și mister⁵, dintre lumea de aici și lumea de dincolo, cu care gândirea noastră operează chiar și atunci când ne livrăm unui naturalism metodologic radical, rămân așa de abisal separate, încât o abordare de tip raționalist optează pentru soluția leneșă, decretând că aceasta este o chestiune străină „spiritului științific”. Și totuși, chiar dacă am consimți la ipoteza că un asemenea raport aparține minților învechite, n-am putea alunga constatarea că aceste minți construiesc un spațiu de viață tocmai în temeiul acestui raport și, dacă suntem onești, trebuie să admitem că și acel spațiu este parte a realității, nu pur și simplu un „lucru închipuit” pe care-l poți ignora ca și cum ar fi irelevant.

În fapt, însă, nimic din ceea ce este real nu este irelevant în sine, ci poate fi socotit irelevant de o minte oarecare, chiar și de una savantă, ceea ce transformă declarația de „științificitate” într-una de tip „religios”, adică într-o banală operație de convertire. În general, studiile dedicate acestui fenomen conchid că lumea se

¹ E. Durkheim (1893). *De la division du travail social*, Paris: Alcan.

² Max Weber (1958). *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, New York.

³ Cf. *Trilogia culturii* (1985). în *Opere*, vol. 9, București: Minerva.

⁴ I. Bădescu (2000). *Noologia. Cunoașterea ordinii spirituale a lumii*, București: Valahia, cf. și Idem (2005). *Noopolitica. Teoria fenomenelor asincrone*, Ed. Mica Valahie.

⁵ Sandu Tudor consideră că toată cultura occidentală modernă s-a născut din eroarea grecească a ruperii semnului de mister, adică a ignorării misterului în temeiul unui decret al minții grecești de a le trata ca „entități” separate, fără de nicio legătură. Mentalul grec a procedat cam așa: „a oprit partea cea mare și limpede și a zvârlit și tăgăduit” minunea și taina. Atunci și așa s-a născut, „în chip spiritual”, „autonomia civilizației occidentale”. „Europa, ne spune Sandu Tudor, nu e operă a naturii, e o creațiune a omului, a spiritului elin, a greșelii grecești, și numai istoria acestei culturi a făcut din peninsula europeană un continent”. Cf. Sandu Tudor (2013). *Universalism românesc*, Cluj Napoca: Eikon, ediție îngrijită de Marius Vasileanu, p. 98–99.

organizează în plan cognitiv în și sub forma unor decupaje intelectual-cognitive denumite felurit: domenii, discipline, cadre, categorii, structuri, spații etc. Un spațiu de viață poate fi caracterizat din punct de vedere cognitiv, de pildă, prin mijlocirea hărții mentale induse de aceste decupaje și, deopotrivă, prin evaluări privind frecvența, calitatea și interacțiunea unor asemenea decupaje. Pe de altă parte, într-un atare spațiu pot să apară rupturi, adevărate abisuri, difluente, deșerturi semantice etc., ceea ce ne permite să vorbim despre *densitatea spirituală a spațiilor de viață* și să distingem între spații dense și spații difluente, ambele tipuri dovedindu-se extrem de active în viața indivizilor și a colectivităților. În plan subiectiv sau lăuntric, aceste decupaje sunt tot atâtea spații mentale. Asemenea spații mentale stau separat, dar se pot și împleti, alcătuind amestecuri asupra cărora au stăruit Turner și Fauconnier în cuprinsul teoriei lor.

În lumina acestei teorii, *construcțiile mentale* derivă, deopotrivă, din operații logice, din acte înzestrate cu armonie interioară și coerență externă, dar și din „amestecuri conceptuale” (*blends*) de elemente provenite din surse felurite (*mental inputs*). Amestecul, împletitura aceasta conceptuală (*conceptual blending*) este prezentă „în multe arii ale cogniției și acțiunii, precum metafora, contrafactualurile, schimbarea conceptuală”. Fauconnier și Turner au numit aceste acte *amestecuri sau mixturi conceptuale* (*conceptual blending*). „Prin amestecare (*in-blending*), structurile care provin de la două sau mai multe spații mentale sunt transmutate într-un spațiu mental <compozit> distinct (*separate blended space*), care moștenește structurile parțiale ale celor două inputuri, având totodată o structură emergentă proprie”⁶. Importanța admiterii ipotezei spațiilor compozite provine din faptul că acestea sunt un fel de anticameră a realului bine structurat, adică un cadru al unor structuri emergente, al unor „lumi noi”, care ar urma să apară, să devină reale în temeiul ordinii noi, emergente. „Un spațiu mental dat își extrage adeseori structura de la mai mult decât un singur domeniu conceptual” (*A given mental space often recruits structure from more than one conceptual domain*).

„Amestecul”, împletitura aceasta de inputuri mentale extrase din domenii felurite, funcționează (*operates*) „pentru a procura înțelegerea formelor compozite”. Chestiunea pare a fi totuși mai nuanțată decât ni se înfățișează în

⁶ We pursue here our exploration of conceptual blending and of the “many-space model”, which replaces the standard “two-domain” model. In blending, the structure from two or more input mental spaces is projected to a separate “blended space”, which inherits partial structure from the inputs, and has an emergent structure of its own. New examples are presented. We show that meaning is not compositional in the usual sense, and that blending operates to produce understandings of composite forms. Formal expression in language is a way of prompting hearer and reader to assemble and develop conceptual constructions, including blends; there is no encoding of concepts into words or decoding of words into concepts. Blending is at work in many areas of cognition and action, including metaphor, counterfactuals, and conceptual change. We point out two fundamental aspects of this general process: cross-space mapping of counterparts, and integration of events. Mark Turner and Gilles Fauconnier, *Conceptual Integration and Formal Expression*, in Mark Johnson (ed.) *Journal of Metaphor and Symbolic Activity*, volume 10, number 3, 1995.

lumina teoriei lui Turner, căci adeseori amestecul, împletitura unor inputuri mentale diferite provoacă blocarea înțelegerii ori deplasarea sensului, cu efecte falsificatoare grave. Latura aceasta a fost amplu examinată de către C. Rădulescu Motru⁷. În ceea ce ne privește, am formulat acest model pentru analiza a ceea ce am denumit „personalitate aglutinată” la începuturile modernității românești, tipar pe care l-am ilustrat prin exemplul lui Costache Conachi, „poet al iatacului”, „subtilizând pe sofale”, cum îl caracterizează Călinescu⁸, însă deopotrivă inițiator al unei prime bănci în Valahia⁹. Ipoteza „amestecului conceptual” a fost, istoricește vorbind, mai întâi formulată de către Th Capidan, lingvist comparatist care a examinat fenomenul lingvistic al romanității balcanice prin teoria „promiscuității balcanice”, a amestecului lingvistic propriu acestei arii lingvistice. În teoria spațiului dens¹⁰ am atras atenția asupra fenomenului de *retrăire a câmpurilor noologice* (spirituale) provenite din culturi care aparțin unor spații spirituale multiple, de înaltă diversitate, despărțite câteodată de adevărate abisuri mentale, (așa a fost, ne spune Blaga, mediul alexandrinist al antichității precreștine finale). O asemenea retrăire este obligatorie pentru a scoate omenirea dintr-un prelungit interregn cultural¹¹, caracterizat de blocaje mentale, de rupturi, de schisme

⁷ C. Rădulescu-Motru, „Cultura română și politicianismul”, dar și „Puterea sufletească”, în *Personalismul energetic și alte scrieri*, București: Eminescu, 1984.

⁸ Cf. G. Călinescu (1986). *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București: Minerva.

⁹ Cf. Ilie Bădescu (2005). *Sincronism european și cultură critică românească*, Cluj Napoca: Dacia.

¹⁰ Formulată în: Ilie Bădescu (2005). *Noopolitica. Teoria fenomenelor asincrone*, Mica Valahie.

¹¹ Asupra teoriei interregnurilor, a se vedea A. Toynbee (1962). *A Study of History*, New York, Toronto: Oxford University Press, vol. I, p. 22–23: Orice societate („societățile se grupează în aceeași specie dacă sunt supuse aceluiași <forțe>”), spune Toynbee, este confruntată în cursul vieții sale cu o succesiune de probleme pe care fiecare membru trebuie să le rezolve pentru sine însuși în chipul cel mai bun cu putință. „După caz, unii eșuează, pe când alții reușesc să afle o soluție și, din nou, unele soluții găsite sunt imperfecte și comune în soluționarea problemelor subsecvente, pe când altele sunt originale sau fertile din perspectiva posibilităților de progres în continuare” (p. 22–23). Numai comparând comportamentele particulare ale diverselor „societăți” individuale și derivând similitudinile și disimilaritățile, putem sesiza tipul de societate mai cuprinzătoare în care ele se încadrează. În raport cu această societate mai largă, soluțiile (*ordeals*) succesive, ca „serii de evenimente”, sunt opera unor „minorități creatoare”, care, prin însăși fertilitatea previziunilor lor, exercită o forță imitativă (*mimesis*) asupra „proletariatelor externe”. O civilizație care eșuează în mod repetat în a rezolva noile solicitări ale mediului intră într-un proces de „dezintegrare” (preluarea aceluiași model de schimbare, de răspuns, în raport cu solicitările diverse). Societatea cade astfel pradă „discordiilor”. „Minoritatea creatoare”, pe măsură ce nu-și mai poate juca rolul de a răspunde creator la solicitările mediului, se transformă într-o „minoritate dominantă”, care-și va asigura poziția prin forța „statului universal” (de exemplu, dezintegrarea civilizației elene a cunoscut, după un „Timp al discordiilor” (*Time of Troubles*), emergența „statului universal” al Imperiului Roman). Sciziunile în raport cu minoritatea dominantă dau naștere unui „proletariat intern” (care se opune minorității dominante în cadrul societății date), proletariat care va da naștere „bisericii universale”. La rândul său, proletariatul extern, ieșit din sfera *mimesis*-ului stârmit de fosta minoritate creatoare, va reacționa, în raport cu același „Timp al discordiilor” prin *Barbarian Wölkerwarderung* (migrația popoarelor barbare războinice). Aceste două „instituții” servesc istoricului ca „semne” (*tokens*) pentru a cerceta

îndelungate și adânci, ceea ce indică instaurarea unui mare impas spiritual pentru toată omenirea. Această nouă privire este ceea ce adăugăm noi în abordarea epocilor de tranziție, a spațiilor compozite, care au diversitate, au rupturi, dar nu pot atinge unitatea pe cale logică, strict intelectuală. Pentru a se ridica la unitate dintr-o asemenea promiscuitate (ca cea a globalizării actuale) este necesară o retrăire restauratoare a unității pierdute. Un atare interregn aduce după sine o serie de conflicte endemice, războaie, mari tensiuni și neînțelegeri, ceea ce, prin efect de propagare, induce o conjunctură marcată de absența soluțiilor la marile provocări ale acelui mediu de viață colectivă la scara unei întregi civilizații.

O asemenea conjunctură este semnul a ceea ce Toynbee a denumit *periodă de intrregn*. Fenomenul de fundal al unor asemenea conjuncturi este acela al *oboselii popoarelor*¹² și al *increativității elitelor*, al totalei lor sterilități, încât menținerea lor în fruntea popoarelor nu derivă din *creativitate și exemplaritate*, ci din *dominație și silnicie*. Ele devin silnice, sterile și extrem de costisitoare. Fenomenul acesta este observabil în Răsăritul postcomunist, unde elitele au rămas cu privirile pironite pe modele eteroclitice, într-o indecizie egală cu paralizia spirituală, incapabile să ardă haosul spiritual, și atunci aleg soluția guvernărilor prin frică și dezorganizarea spiritului public, spre a preîntâmpina clarificarea mulțimilor și deci riscul înlăturărilor violente. Ceea ce scoate omenirea și orice societate dintr-un atare impas este *spațiul dens* și deci un agent (o elită) capabil(ă) să preschimbe multispățialitatea aglutinată, eventual compusă din amestecuri spirituale, într-o spațialitate nouă, marcată de intensificarea comunicării, de retrăirea acestor multiple spații mentale, până la esențializarea lor într-o nouă structură noologică (spirituală), un spațiu spiritual nou, care este un spațiu dens, adică este marcat de creșterea *densității interacțiunilor spirituale* dintre subîntregurile care până atunci fuseseră despărțite de adevărate abisuri noologice. Chestiunea spațiului dens este, iată, una de urgență politică, pragmatică, nu doar una de ordin speculativ, un lux intelectual.

tipul legăturii (înrudire și afiliere) dintre „vechea” și „noua” societate. Intervalul dintre vechea și noua societate se numește interregn. În perioadele de interregn precumpănesc amestecurile inputurilor mentale provenind dinspre felurite spații mentale, fără ca cel implicat să poată ridica un atare amestec la calitatea unei noi structuri, adică a unei sinteze civilizatorii noi, ceea ce ar constitui un răspuns original la provocarea mediului istoric dat.

¹² Fenomenul oboselii popoarelor a fost minuțios studiat mai întâi de către Edmond Demolins, sociolog din gruparea Școlii Le Play, cu ocazia examinării fenomenului numit de el „surmenaj social”, în binecunoscuta lucrare în două volume, *Comment la route crée le type sociale* (1901–1903), 2 vol., Paris. Același fenomen a fost studiat de Nicolae Iorga în *Hotare și spații naționale*, chestiune amplu prezentată în: Ilie Bădescu (1988). *Timp și cultură. Trei teme de antropologie istorică*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.

2. SPAȚIUL DENS CA PROTOSPAȚIU MENTAL. METAFORA CONCEPTUALĂ

Turner și Fauconnier propun conceptul lor de *compozit* sau *amestec conceptual*, prefațând un alt concept relevant pentru domeniul nostru, cel de *spațiu cognitiv*, pornind de la un alt termen de lungă carieră, cel de „domeniu”. „Domeniul conceptual se referă la o vastă organizare a cunoașterii, cum ar fi cunoașterea de călătorie (*journey*) sau de... educație. Un <domeniu conceptual> are o structură elementară de entități și relații la un nivel înalt de generalitate – de exemplu, domeniul conceptual pentru o călătorie are roluri pentru călător, drum, origine, destinație etc.”¹³ Față de această organizare, o metaforă, care, în lumina teoriei lui Turner și Fauconnier, exemplifică un amestec conceptual, un compozit conceptual, „este aceea care transportă structură de la un domeniu conceptual (o *sursă*) la altul (*target*)... O metaforă conceptuală reprezintă cartografierea (parțială) a unei structuri elementare dintr-un domeniu conceptual în altul (*the target*)”¹⁴. Problema modelelor gnoseologice este, iată, direct formulată, încât autorii teoriei multispațiului (*many-space*) recunosc faptul că un model teoretic, precum acela al „bidomeniului” (al dublului domeniu: *two-domain*) poate să țină ascunse vederii noastre mentale fenomene care țin de modelul multispațialității (“The many-space model explains a range of phenomena invisible or untreatable under the two-domain model”) ¹⁵.

Lucian Blaga dusese mai departe cheștiunea atunci când a clasificat metaforele în două categorii: *plasticizante* și *revelatorii*. Metaforele plasticizante nu indică neapărat un spațiu dens, deși se bazează tot pe *procedeul spațiilor mentale compozite*. Când spunem „apă de cleștar” aducem două spații conceptuale într-un al treilea, compozit, spațiul conceptual legat de „cleștar” și de semnificațiile acestuia: transparent precum cleștarul, clar precum cleștarul, dens asemenea cleștarului etc. Cu adevărat novatoare în câmpul cunoașterii este însă metafora revelatorie de tipul următor: „soarele, lacrima Domnului în mările somnului” (L. Blaga). Deja aici metafora conceptuală conectează două câmpuri analogic-disanalogice într-un al treilea și, prin efect de propagare a sensurilor, într-un al patrulea și așa mai departe, la infinit. Cheștiunea cu adevărat importantă în studiile

¹³ In this approach, “conceptual domain” refers to a vast organization of knowledge, such as our knowledge of *journey* or *dreaming* or *education*. A conceptual domain has a basic structure of entities and relations at a high level of generality – for example, the conceptual domain for *journey* has roles for *traveler*, *path*, *origin*, *destination*, and so on. (*ibidem*)

¹⁴ In a customary view of conceptual metaphor – one we use in our own previous work – metaphor carries structure from one conceptual domain (a “source”) to another (a “target”) directly... A conceptual metaphor consists of a (partial) mapping of the basic structure of one conceptual domain (the source) onto another (the target). (*ibidem*)

¹⁵ “...the two-domain model is actually part of a larger and more general model of conceptual projection. We call this new and competing model the <many-space> model. The many-space model explains a range of phenomena invisible or untreatable under the two-domain model and reveals previously unrecognized aspects of even the most familiar basic metaphors”. (*ibidem*)

celor doi cognitivști și în filosofia metaforei revelatorii a lui L. Blaga se referă la noua accepțiune pe care aceștia o propun pentru teoria referențialului. În accepțiunea tradițională, un sistem de referință este totuna cu un „domeniu conceptual”, cum îl numesc autorii. În realitate, un sistem de referință este mai mult decât un domeniu conceptual static, căci evocă un „spațiu mental” dinamic, ceea ce deplasează accentul de la *structura statică*, dată, la *trăire sau experiență spirituală*, inclusiv experiența intelectuală. Un spațiu mental este un „pachet conceptual construit în scopul unei acțiuni și înțelegeri local(izat)e. Spațiile mentale sunt construite ori de câte ori gândim și vorbim. Ele sunt *interconectate* și pot fi *modificate* pe măsură ce discursul se derulează”¹⁶.

Marea problemă pe care o întâlnim atunci când se ivesc situații multiculturale simplu aglutinate este aceea că *spațiile mentale se pot bloca*, adică interconexiunile lor cad și zac în ruină și ruptură, iar noi înșine, pur și simplu, suntem lipsiți de puterea care ne-ar face capabili să construim conexiuni între acele spații mentale totuși coprezente în mintea noastră, chiar și numai ca orizonturi de evocare. Pornind de la o atare situație, Huntington a propus teoria sa, conform căreia contactele feluritelor civilizații religioase îmbracă, în chip univoc, forma ciocnirilor, a războiului civilizațiilor, de proporții planetare. În același mod, înțelegem ce se întâmplă cu personalitățile care și-au compus, prin imitație, o vastă „mașinărie a personalității” (C. Rădulescu-Motru), într-o teribilă disproporție față de puterea sufletească, rămasă cu totul nedevelopată. Pe cât de sofisticată este mașinăria personalității, pe atât de anemică este puterea sufletească a unui atare ins, ne spune C. Rădulescu-Motru. În atari situații, omul cu toată interioritatea lui, se vedește el însuși o ființă lăuntric și exterior conflictuală. Fenomenul acesta este vizibil în vremurile noastre odată cu fiecare ciclu electoral, când câte un actor politic nu găsește altă ieșire din raportul de opoziție competitivă a partidelor decât eliminarea cu totul a opozantului. Liniștea logică a unui asemenea actor s-ar întemeia pe „moartea civilă” a celui alt. Aceasta este sursa și deci alchimia dictaturilor. Ele își au rădăcina în sufletele adormite, incapabile de retrairi restauratoare din care s-ar putea naște și spiritul vizionar, și energia restauratoare, și pacea renovată. În locul acesta ne confruntăm cu un soi de paranoia a rațiunii, devoalată ca atare de către Habermas, maladie care este nucleul ființial al dictatorilor latenți.

Lucrul primejdios se petrece atunci când cel situat în vârful ierarhiei este secondat de masa larvară a celor toropiți de aceeași mașinărie logică care nu găsește alt drum către unitate decât eliminarea părții care se opune logic, nu și ontologic. Anarhia și nihilismul sunt aduse în cetate, iată, de mentalul aristotelic, care nu poate admite că ordinea renovată se bazează pe „puterea terțului” (Basarab Nicolesco), care ne spune că A și non-A sunt deopotrivă adevărate, dar nu pot fi

¹⁶ “A mental space is a (relatively small) conceptual packet built up for purposes of local understanding and action. Mental spaces are constructed whenever we think and talk. They are interconnected, and they can be modified as discourse unfolds (Fauconnier, 1994 [1985]).” (*ibidem*)

împăcate decât printr-o nouă trăire bazată pe coincidența opușilor, adică pe înălțarea într-un plan de manifestare înnoitor, în care opușii coincid, iar conjuncția lor aduce pacea. Ieșirea din această stare de pluriconflictualitate este cu puțință numai dacă se ivesc agenți capabili să renoveze *tiparele de trăire* astfel încât *noua trăire* să poată *scoate lumea din confiniile în care s-a blocat* ca într-o mlaștină. Chestiunea a fost intuită de un mare sociolog german, Freyer, citat amplu de Anton Golopenția în teza lui de doctorat. Îl vom invoca mai încolo pentru a lămurii un alt concept important pentru ipoteza spațiului dens, și anume conceptul câmpurilor de trăire capabile să perpetueze și, deopotrivă, să renoveze tiparele de trăire. Deocamdată vom face un popas în câmpul de evocare a unei alte mari teorii referitoare la *efectul de oboseală a popoarelor*, provocată de amestecul cultural indus de *procesul occidentalizării forțate*. Teoria este a lui Demolins și cazul examinat este acela al Rusiei în pragul modernității sale.

3. MULTISPAȚIALITĂȚILE SPIRITUALE ȘI FENOMENUL OBOSELII SOCIALE. EDMOND DEMOLINS

Spațialitățile aglutinate induc mai degrabă oboseală colectivă și diminuarea creativității elitelor, ne spune Edmond Demolins, sociolog al Școlii franceze a lui Frédéric Le Play. Cazul cel mai reprezentativ pentru acest fenomen de amestec al unor spații mentale neasimilate este, consemnează E. Demolins, acela al surmenajului social în Rusia aflată în pragul modernizării sale:

„Rusia suferă de un surmenaj social. Și acest surmenaj determină niște fenomene morbide pe care nu le întâlnim nicăieri în altă parte... De o parte, ea pare a fi întârziată față de societățile Occidentului, de alta, ea pare a voi să le devanseze pe toate pe calea transformărilor și revoluțiilor. O putem cita totodată ca exemplu de societate stabilă și instabilă... Este țara contrastelor. Ea este <sfânta Rusie>; și este, în același timp, casa anarhiei și a nihilismului. Dar mirarea crește când observi că, în această societate curioasă, rolurile nu sunt deținute de aceiași actori ca în Occident: aici spiritul revoluționar se încarnează mai ales în clasele populare; spiritul de conservare, în clasele superioare. În Rusia totul este pe dos; poporul este conservator, clasele superioare sunt revoluționare; ... un nou atentat contra țarului ori un complot contra ordinii stabilite... au drept autori funcționari de stat, nobili studenți, femei aparținând nobilimii și burgheziei; rareori sunt oameni din popor... Iată care sunt revoluționarii: este contele Leon Tolstoi, aparținând celei mai înalte aristocrații... este Turgheniev... mare proprietar; este Herten, moștenitor al unui mare patrimoniu populat de șerbi, este Bakunin, un ofițer... este prințul Kropotkin etc. etc.”¹⁷.

¹⁷ *Op. cit.*, t. II, p. 184–185.

În Franța burghezii au făcut revoluția spre a câștiga drepturi, în Rusia, nobilii o fac spre a le pierde. (ibid., p. 185) Cum se explică această plonjare în revoluții, în comploturi etc.?

„Trebuie că această clasă suferă de un rău foarte profund, foarte vechi, foarte ascuțit, întrucât o suferință superficială, recentă și lejeră, nu poate produce o explozie atât de formidabilă. E sigur că ea poartă în corp o suferință, o rană teribilă”¹⁸.

Demolins leagă această suferință de surmenajul social provocat de occidentalizarea înainte de vreme și într-un ritm mult prea accelerat, forțat. Putem observa aici un rău mai general și tipic, de care suferă toate popoarele care s-au confruntat la scară largă cu un conflict multiplu între inputuri mentale provenite din spații mentale diferite. Este boala fenomenului general al suprapunerii unei formațiuni artificiale peste una organică și naturală. Spre același tip de explicație ne conduce Demolins însuși:

„Răul de care suferă această societate este, desigur, consecința surmenajului social la care a fost supusă această societate în întregul ei pentru a se occidentaliza înainte de vreme fără a ține seama de etapele necesare, violând, în mii de feluri, legile evoluției. Cu corpul social e la fel ca și cu cel uman, când se violează legile igienei: el se răzbună prin starea morbidă. Pentru a transforma extrem de rapid această societate, șefii statului rus au avut nevoie de o armată de funcționari, de o imensă birocrație, în care au înregimentat, cu voia sau cu forța, toată clasa superioară. Această clasă... a fost separată de țărani, de sclavi... Guvernul a mers astfel contra scopului pe care-l urmărea și astfel a ratat educația agricolă a claselor țărănești [rupând clasa superioară de țărani, *n. ns.*, I. B.], care au recăzut adânc în vechiul mir oriental și rutinier. Și, împiedicându-se dezvoltarea agricolă, a fost împiedicată și cea industrială și comercială. Toată marea operă socială a rămas în suspensie, suspendată. Dar răul n-a fost doar pentru țărani, el a lovit încă mai puternic clasa superioară: din rurală a devenit urbană; din agricolă a devenit de curte; din activă a devenit o clasă de prisos, din utilă, dăunătoare. Și, cum viața de funcționar conduce rareori la bogăție, din bogată, ea a devenit săracă. Astfel, ea a fost lovită și în situația ei socială, și în cea financiară; ea s-a simțit rănită, fără a ști de cine și nici de ce, neîndoindu-se că răul era în ea, că răul era ea...”¹⁹.

Iată dar că răul acesta provine dintr-un proiect social eronat, din forțarea unei părți a societății să trăiască în *cadre artificiale*, care istovesc potențialul uman fără vreun rezultat progresiv și împlinitor. Ea, acea parte, a fost silită să trăiască într-o

¹⁸ *Ibidem*, p. 185.

¹⁹ *Ibidem*, t. II, p. 186.

formațiune socială superpusă, neorganică, artificială, croită pentru un scop care n-a fost atins niciodată: *crearea rusului nou, pur, european*. Dar, în același timp, nici împlinirea tipului rusesc în cadrele lui naturale n-a fost îngăduită. Proiectul formațiunii superpuse a fost ratat și, cu el odată, au fost livrate inutilității (tema oblomovistă o spune) uriașe energii omenеști. În același timp, proiectul formațiunii comunitare a fost reprimat, iar energiile lui au fost comprimate. Aceasta a dus la manifestarea lor anarhică și de uriașe proporții, ca o energie închisă, apoi brusc declanșată prin fisiune. Aceasta a fost marea deflagrație a „Marii Revoluții din Octombrie”. Ea a fost o deflagrație a sufletului comunitar comprimat. Evident că, și în acest caz, energiile dezlănțuite au fost re canalizate (cum se întâmplă în aceste situații) pe un canal străin, în care și prin care a renăscut un tip de relație superpusă; între o formațiune naturală și una artificială numită stat comunist sau Imperiu marxist, tot un proiect occidental.

Revenirea la „normal” este cu puțință numai prin *refacerea spațiului dens*, adică prin recuperarea interacțiunilor dintre părțile care stau separate, rupte unele de altele și prin sporirea intensității tuturor legăturilor sociale, ceea ce amplifică, totodată, și *coeficientul de creativitate* al colectivității respective. Suntem, iată, încă solicitați cu lămuriri suplimentare la ceea ce ar putea fi o *teorie a spațiului dens* și cu privire la modul în care se manifestă spațiile dense în timp și spațiu.

4. SPAȚIUL DENS CA MARE SPAȚIU. AMERICA BIOCEANICĂ ȘI EUROPA CREȘTINĂ. EVREII, POPOR UNIVERSAL. IPOTEZA ROLULUI CRUCIAL AL RETRĂIRII

Ceea ce face posibilă apariția, emergența unui spațiu dens este tocmai fenomenul de retrăire a *întregului* compus din părți simplu aglutinate, dispartate, extrem diversificate, pe care un asemenea tip de retrăire le va putea scoate din tensiunile și ciocnirile endemice spre un tip nou de unitate, de valoare universală. Agentul care procură omenirii un astfel de proces de retrăire a subîntregurilor, spre a dobândi o nouă esență spirituală, capătă valoare și semnificație universală. Acești agenți sunt elite universale ori popoare universale etc. Cazul unui atare popor universal, probabil primul în istoria lumii, este al evreilor. Aceștia au „amestecat” într-o plămadă nouă mai toate marile culturi ale *antichității primare*, prelucrând astfel primul mare spațiu dens de valoare cu adevărat universală, fără de care n-am putea concepe nici emergența Europei creștine, nici emergența *Americii bioceanice*, care a făcut cu adevărat din cele două oceane ale planetei o nouă unitate talasocratică sub semnele căreia trăim azi, dar care nu are încă valența unui *spațiu dens*, cum li se năzare globaliștilor soteriologici. Kenoza mântuitoare se petrece sub semnul mărturisirii divine a valorii universale a acestui spațiu dens, căci Mântuitorul, Dumnezeu-Fiul, mărturisește această calitate plămadei evreiești: „Eu n-am venit să stric legea și profetii, eu am venit să le împlinesc”, spune Iisus Domnul. Este primul caz din istorie în care Dumnezeu, prin vocea Fiului Său,

întărește mărturisitor ideea că *experiența evreilor, prin patriarhii, înțelepții și profeții lor*, este una de valoare universală, renovând totodată printr-o *retrăire noologică divino-umană*, în care se regăsesc, așadar, deopotrivă spațiul pământesc și spațiul ceresc, ca inputuri noosice, lumea și condiția umană și statuând noul spațiu dens al planetei, care, în nucleul său european, capătă valențe de spațiu dens iudeo-creștin.

În lumina ipotezei spațiului dens se întrezăresc mai multe evoluții gnoseologice posibile. Este posibil, mai întâi, să aducem în studiu acele *unități de analiză* numite *trăiri*, fără de care *universurile umane* rămân incomprehensibile. Chestiunea a fost lămurită încă de Max Weber. La baza oricărei explicații trebuie căutat un *tipar de trăire*, singurul care face posibil saltul de la *interpretarea subiectivă* la *explicația semnificativă*. Între tiparele felurite de trăire se pot decupa cele care au fundamentat configurațiile capabile să *reorganizeze lumea* și să-i redea *fluxul de viață*, curgerea noosică, fără de care totul, istoria în întreg, s-ar fi transformat într-o mlaștină gnoseologică, un amestec de concepte, viziuni, subîntreguri spirituale etc., o amestecătură care poate înghiți omenirea ori doar o societate oarecare, pfațându-le sfârșitul.

Este posibil, în al doilea rând, să conducem cercetarea spre o *nouă pragmatică*, din care n-ar lipsi elementele de *profetism analitic* și, astfel, să elaborăm o nouă expertiză la probleme ce par insolubile în lumina vechii științe, ce ignoră încă rolul și semnificația gnoseologică a trăirii (experienței spirituale interioare). Este, în fine, cu puțință să reclassificăm marile experiențe ale omenirii și deci ale popoarelor, astfel încât să nu mai păstrăm pe locurile din față experiențe care au fost mai degrabă „închideri” (*enclosures*) decât „deschideri” (*disclosures*) pentru umanitate. Atari experiențe de „închidere” au fost, de pildă, cele inițiate de „luminați”, ori cele care compun seria marilor revoluții anarho-nihiliste, începând cu Revoluția franceză și continuând cu Revoluția bolșevică rusească, cu cea nazistă și cu cea spre care sunt împinse la ora actuală popoarele Europei, în numele și sub scuzele fatalității globalismului și ale „corectitudinii politice”.

În schimb, experiențe de importanță decisivă pentru omenire și pentru anumite regiuni ale planetei sunt total ignorate. Un exemplu este, de pildă, cel la care se referă Mircea Eliade, cel al „creștinismului cosmic sud-est european”, un tip de retrăire noologică în care au fost „amestecate”, într-o plămadă nouă, culturile substratului creștin (marile scenarii cosmologice ale omenirii din eonul arhaic al umanității) cu marea spiritualitate revelată, datorată coborârii lui Dumnezeu în lume, în omenirii Sale. Tot astfel, de îndată ce se înlătură perdeaua revoluționară dinspre marele peisaj etnosimbolic al popoarelor europene, se vor ivi în deplină strălucire epoci de valoare universală, precum a fost aceea în care au trăit și au creat Dante și Leonardo da Vinci, Shakespeare, Goethe, Tolstoi și Dostoievski, Eminescu și Brâncuși, Pascal și Descartes, Cervantes și Gaudi, Platon și Aristotel, Sf. Maxim Mărturisitorul și Sf. Grigorie Palama ș.a.

Înainte de a continua să examinăm zonele de aplicație ale ipotezei spațiului dens, să insistăm încă asupra lungului proces al elaborației sale, proces din care

vom reține doar unele momente istorice. În ceea ce ne privește, noi ne asumăm doar străduința finală a punerii laolaltă a lucrurilor disparate, adică tot o retrăire gnoseologică a unor subîntreguri care, probabil, vor prelua valențele unei alcătuiți gnoseologice noi (un compozit conceptual), anunțată prin noul concept pe care-l propunem, cel de spațiu dens. Cum s-a precizat, pentru a face noțiunea aceasta îndeajuns de familiară vom stăruia asupra unor concepte învecinate, ca să nu spunem înrudite, precum este și acela al *câmpurilor de trăire* sau de *retrăire* (cu efecte restauratoare sau îndreptătoare).

5. SPAȚIUL DENS ȘI FENOMENUL CÂMPURILOR. TEORIA LUI HANS FREYER DESPRE ROLUL CÂMPURILOR DE TRĂIRE

Pentru sociologul german Hans Freyer, sociologia trebuie să devină o știință pusă în serviciul „salvării” și, în acest scop, ea trebuie să identifice acele *câmpuri de trăire* capabile să furnizeze informații, idei și atitudini *salvatoare*, adică tipare de trăire cu valențe salvatoare. În viziunea lui H. Freyer, *cercul salvatorilor* se recrutează dintre membrii elitei politice. Aceasta este ideea axială a sociologiei lui Freyer, se precizează în rezumatul pe care-l face Anton Golopenția operei sociologului german:

„În *Etica obștei politice*, Freyer se referă la rolul *omului politic* care trebuie să formeze <*cercul salvatorilor*>, pentru a câștiga <*disponibilitatea întregului popor*>. [Omul politic] trebuie să edifice <*un nou centru magic*>, să pătrundă în <*interiorul omului*>, să smulgă oamenii din programul obișnuit, din judecățile de valoare, din cultura lor, pentru ca *atacul asupra a ceea ce vegetează să fie victorios*”²⁰. Sarcina (*target-ul* operației amestecului inputurilor mentale) este „înnoirea statalității”, dar în așa fel încât să se creeze o „ordine a poporului” capabilă să „încorporeze în ea toate forțele în loc de a fi la discreția lor”. [Lorenz von] Stein și [Wilhelm Heinrich] Riehl vorbesc despre o „*comunitate postcapitalistă a poporului*”. Sursa acestei înnoite statalități este, ne spune Hans Freyer, un *spațiu mental* compus în jurul unui „centru magic”. Aici deja se înfiripă deodată cu intuiția direcției rezolutive și eroarea interpretativă asupra naturii acestei direcții.

H. Freyer a intuit rolul *câmpului de trăire* în actele de cunoaștere și în acțiunea omenească, câmp pe care-l asimilează cu ceea ce numește „interiorul omului”. El identifică acest câmp în zona de întâlnire a două spații mentale, pe care le gândește după modelul *compozitului conceptual-afectiv*: un *subspațiu mental latent*, ca parte al unui *spațiu magic*, și un subspațiu manifest, ofensiv, constituit în spațiul de manifestări, gânduri și sentimente ale omului politic. Compozitul conceptual se constituie prin amestecul celor două subspații mentale: magic și

²⁰ Anton Golopenția (2002). *Opere complete*, vol. I, București: Ed. Enciclopedică, p. 17.

politic. Freyer prefigura, iată, modelul *statului magic* de care lega șansele înnoirii statalității și deci ale salvării sociale, în opoziție cu ideea lui Max Weber, care legase șansa omenirii de tendința inversă, adică de dezvrăjirea lumii, de dezemoționalizarea („raționalizarea”) spațiului mental al omului european. Este drept că în vederile lui H. Freyer numai tiparul de trăire și acțiune este de tip magic, nu și conținutul acestuia, care își păstrează caracterul specializat al cunoașterii științifice, de unde rolul sociologului în acest compozit de cunoaștere-salvare.

Să reținem, așadar, rama analizei lui H. Freyer, în lumina căreia nici omul politic de formulă raționalistă, nici ideologiile, nici cultura prin ea însăși, nici economia nu pot debloca forțele victoriei. Secretul lor se află în *interiorul omului*; aceste forțe sunt solidare, altfel spus, unui orizont de masive amestecuri sociale de inputuri mentale magice și politice, și se manifestă sub forma unor trăiri capabile să inaugureze noi spații mentale și acționale, în cuprinsul cărora spațiile scindate de ieri, traversate de confinii și multiple sciziparități, s-ar putea preschimba în *spații dense*. Acestea sunt aidoma unor câmpuri socio-mentale în care a crescut brusc numărul și intensitatea interacțiunilor sinergice, de împreună-lucrare, împreună-gândire și împreună-simțire la cei care până ieri erau separați, străini cu totul unii de alții, războinici înecați în conflicte și sciziparități endemice. Aceleași forțe care vor debloca puterile lăuntrice, energiile victoriei, se recompun și în câmpul cunoașterii, ca factori esențiali ai noilor sinteze ale cunoașterii societății. Sociologia nu mai este o știință domenială strict delimitată, de vreme ce trăirile se combină („amestecă”) într-un mod semiconceptual cu sisteme categorial-acționale riguroase numite strategii, politici și doctrine etc.

Specificul sociologiei domeniiale (ca al oricărei alte științe sociale tradiționale), despărțite, altfel spus, pe *domenii conceptuale*, este de a avea un drum întrerupt mereu de peisaje dezarticulate, de cunoștințe care zac împrăștiate ca niște „*membra disjecta*”²¹, pe care sociologia trebuie să le unifice, să le integreze în *unități* noi. Factorii care transmit sociologiei o asemenea putere de sistematizare a cunoștințelor în unități noi, pe care le putem numi *spații mentale dense*, sunt în esența lor atemporali și translocali, dar preiau anumite formule istorice de manifestare, îmbracă, altfel spus, forma acelor direcții istorice de trăire cu funcție de sistematizare a cunoașterii, care se propagă asincron față de timpul dominant (în afara sincroniilor cu timpul istoric ruinător, nimicitor). Grație unei propagări cumulative, intensificată prin legea „coexistenței generațiilor succesive” (formulată de academicianul Tudorel Postolache), respectivele direcții de trăire îmbracă forma *spațiilor mentale de mare densitate*. În viziunea lui Golopenția, trei au fost direcțiile în care s-a încercat unificarea cunoștințelor disparate în *unități noi de cunoaștere*: *direcția empirică, cea formală și cea istorico-filosofică*. *Energiile de trăire* din spatele lor sunt, cum s-a precizat, atemporale, non-locale, *formulele*, însă, în care acele energii se actualizează sunt întotdeauna istorice. Surpriza cea

²¹ *Ibidem*.

mare este să constați că la baza acestor noi direcții de sistematizare a cunoștințelor disparate s-au aflat noi tipare de trăire, câmpuri de trăire renovatoare, capabile, altfel spus, să inițieze, din amestecul (plămada) unor inputuri mentale felurite, noi spații mentale și deci densități noosice distincte, la scara istoriei moderne a Europei și poate a lumii.

„Toate direcțiile contemporane ale sociologiei, cea *empirică*, cea *formală* și cea *istorico-filosofică* sunt necesare pentru îndeplinirea sarcinii care stă astăzi în fața sociologiei”²²: a integra cunoștințele în *unități noi* cerute de cunoașterea și acțiunea socială în noul context istoric și epistemologic creat nu doar de transformările sociale, ci, mai ales, de criza postmodernă a științelor societății.

Sociologia se poate dezvolta precumpănitor pe una dintre cele *trei direcții*, și atunci aceea dictează *formula de integrare* a cunoștințelor și a acestora cu acțiunea. La baza ei se află mereu un *câmp de trăire distinct* și deci un alt *orizont de spațializări mentale*, în vastitatea căruia vor fi încercate toate formulele de salvare posibile, solidare cu acel orizont.

*Așa s-a întâmplat în secolul al XVIII-lea, când „burghezia liberală” a dus la triumf „cunoașterea formală” în detrimentul celei „istorico-filosofice” promovată de „reacțiunea conservatoare”, care a cultivat „aproape exclusiv cercetarea trecutului”*²³.

Stilul nou de integrare, bazat pe *sociologia empirică*, s-a impus abia printr-una dintre cele două ramuri ale sociologiei americane, culminativă prin R. K. Merton (cu teoria de rang mediu și cu direcția de cercetare a problemelor sociale).

Tot sociologia americană a promovat un alt stil de integrare a cunoștințelor despre realitatea socială, ce aparține școlilor „interacționismului simbolic”, stil pe care eu îl atribui „sociologiei noologice” și care combină *primatul factorului spiritual* cu postulatele *relaționismului* și ale *posibilismului* (virtualismului) *trăirist, semitainic, chiar mistic* (într-una din variantele sale răsăritene).

6. SPAȚIUL DENS CA SPAȚIU AL VESTIRII (PREANUNȚĂRII). VIRTUALISM TRĂIRIST

Primatul spiritualului în conceperea ordinii, combinat cu *postulatul virtualismului* semitainic, apleacă perspectiva sociologiei atât de puternic spre o nouă abordare și deci spre o nouă perspectivă de integrare a cunoștințelor, încât am îndrăznit să o denumim printr-un termen nou – *noologie* – și s-o considerăm o *dovadă radicală cu privire la ipoteza spațiului dens și a rolului acestuia în renovarea cunoașterii și a formulelor de trăire*.

Niciuna dintre cele trei laturi nu are noutate: nici *primatul spiritualului*, nici *relaționismul*, nici *virtualismul trăirist* (acesta este unul de formulă mistică în

²² *Ibidem*, p. 18.

²³ Cf. A. Golopenția, *op. cit.*, p. 19.

trăirismul românesc). Nouă este combinarea sau împletirea lor conceptuală (*conceptual blending*), dintr-o *perspectivă* care sugerează un nou stil de integrare a cunoștințelor, care nu mai este nici cel strict empiric, nici cel formal, nici cel istorico-filosofic, ci acela pe care l-am denumit „noologic” sau trăirist (care se poate folosi de către oricare dintre cele trei formule, fără a intra în subordonare față de ele). Acesta acordă preponderență între cele trei – primatul spiritului, postulatul relaționalismului și virtualismul trăirist (semitainic) – celui de al treilea, adică virtualismului trăirist, de unde accentul care se pune pe ideea „latențelor sufletești” și pe fenomenul „darurilor” sau al „harismelor”, cele care argumentează caracterul de „realitate dăruită” sau „grațiată” întregii existențe (nu doar celei umane) și atestă implicatul *factorilor asincroni* (de proveniență supranaturală) în structura existenței. În lumina *teoriei multispațializării*, este de consemnat că noutatea noului *compozit epistemologic*, din care se constituie solul noii sociologii, constă în aceea că unul dintre inputurile mentale este de proveniență noologică, supranaturală (de transmitere verticală) și ține de prezența celor divine, supranaturale, în ființa și manifestarea omenească, prin care răzbat în dinamismele vieții preanunțările unor evoluții transdeterministe, care nu țin de cele naturale. Am denumit acest *input mental* care aduce structuri asincrone, supranaturale, în spațiul mental, printr-o noțiune specială: *latențe sufletești*, dorind a sugera că un atare *input mental* nu derivă din vreo determinare naturală, ci dintr-un câmp de virtualități semitainice, un fel de „energii necreate”, cum sunt numite în scrierile Sf. Grigorie Palama. Dorim astfel să atragem atenția asupra legăturilor verticale care situează omul într-un plan de unire a imanenței cu transcendența și care nu pot fi reduse la determinismele orizontale dintr-un spațiu și un timp dat. Grație acestor legături verticale, omul își poate depăși timpul și spațiul, determinațiile circumstanțiale situându-se pe un tărâm metafizic.

Curajul (căci e un fel de curaj) de a da un deznodământ epistemologic atât de apropiat de dimensiunea credincioasă a ființei umane la o problemă veche, aceea a integrării cunoștințelor, n-ar fi fost cu puțință fără de exemplul susținător al unor scrieri de noologie (în multiple domenii, de la cel al psihiatriei, al logoterapiei unui Victor Frankl, al anancologiei fundamentată de Léopold Szondi, al psihanalizei jungiene, al noologiei abisale fundamentate de Lucian Blaga, al teoriei inconștientului spiritual, ca în studiile lui Jean-Claude Larchet ori al noopoliticii din studiile strategice americane etc.), teologie și filosofie creștină și, deopotrivă, al unei mari ofensive duhovnicești a Bisericilor creștine după 1989 (putem cita exemplul întâlnirilor celor doi Întâi Stătători ai bisericilor universaliste creștine, Papa Ioan Paul al II-lea și PF Pr. Teoctist).

A convoca o perspectivă precum aceea a *virtualismului relațional* ori a *posibilismului mistic* pentru a integra acele *membra disjecta* ale cunoașterii societății este, evident, un gest care poate nedumeri, mai ales că o atare perspectivă *pare fără precedent* în tradițiile acestor științe și fără corespondent în starea actuală a științelor. Și totuși, acestui demers *nu-i lipsește tradiția* și nici nu este fără de corespondențe actuale.

Tradițional, ea se poate revendica din *posibilismul protestant* german al lui Max Weber, din cel *neoprotestant american* al lui Cooley și poate Mead și din *posibilismul actualist sau din cel trăirist românesc*, prin exponenți ai acestor două orientări, ca C. Rădulescu-Motru, N. Crainic sau D. Gusti, M. Vulcănescu și A. Golopenția, Lucian Blaga, Camil Petrescu ș. a.

Cât privește corespondențele actuale, e suficient să invocăm marele curent californian al „sociologiei prin ochii credinței” sau al „afacerilor prin ochii credinței”, ca să ne dăm seama de amploarea fenomenului.

Mi s-a spus că o astfel de abordare nu ar avea latură practică. Dar eu întreb: oare dacă indicăm calea spre *repararea* răului și a stricăciunilor provocate în gândirea contemporană de învățăturile eronate, precum cele vehiculate de marile sisteme ideologice moderne, nu înseamnă că am împlinit o exigență practică?

Căci acele „învățături” au condus omenirea la Auschwitz, la comunism (și conduc astăzi la extremismul „corectitudinii politice”) etc., încât a sugera căi de îndreptare este practica cea mai puternică.

Oricum, noua perspectivă ne cere să facem cercetare „mergând” totodată „spre adâncul din noi, spre Iisus” („Acolo e adâncul din noi – unde este pecetea lui Iisus”²⁴). Aceasta presupune un nou echilibru între latura de credință și cea de cercetare a noii sociologii. Numai un asemenea echilibru ar îngădui sociologiei să-și apropie înțelesuri teribile cum sunt acelea prin care lumea ni se revelează a fi un cadru al acelei zguduirii provocate de erori și stricăciuni, care conduc la desfigurarea chipului omensc și la rătăcire, ceea ce scripturistic se desemnează prin noțiunea păcatului (acele strategii de viață care au toate ca nucleu comun ratarea existenței ca urmare a opțiunii spre succedanee existențiale, un fel de substitute ale trăirii autentice, pe care le numim, prin autoînșelare, plăceri, libertăți și toate patimile care abat ființa omenească spre dezastru și nimicire). Dacă interpretăm păcatul ca fiind forma cea mai gravă a rupturii unei relații omenești, aceea dintre om și Dumnezeu (Pr. Arsenie Boca definea păcatul ca fiind „conspirația omului cu Satana împotriva lui Dumnezeu”), ne dăm seama că lumea căzută în păcat este o lume care ratează constant și omnilateral accesul în și la spațiile dense datorate intensității și densității relațiilor verticale. Sociologia dobândește, iată, puțința de a circumscrie taina cea mare a survenirii *răului* în structura existenței, în miezul vieții, chestiune care precipită interesul pentru ipoteza spațiului dens și a factorilor asincroni în istorie.

²⁴ Pr. Galeriu, *Convorbiri*, p. 165 (Pr Stăniloae: „Întâlnirea cu Iisus este adâncul din noi” cf. și Pr. D. Stăniloae, *Starea sufletelor după judecata particulară*, pdf, descărcat pe 12 noiembrie, 2019 din: <https://calindraganblog.files.wordpress.com/2017/01/dumitru-staniloae-starea-sufletelor-dupa-judecata-particulara.pdf>).

7. SPAȚIUL DENS CA SPAȚIU VERTICAL ȘI CA UNIFICARE A NATURALULUI CU SUPRANATURALUL

Sociologia, ca toate științele, e o succesiune de monumentale ratări. Sisteme teoretice amețitoare zac în ruină mărturisind și despre partea lor vie, adică despre gândul inspirat, dar și despre ceea ce le-a adus prăbușirea, începând cu trufia autonomistă, a credinței în suprematismul rațiunii, continuând cu ignorarea factorilor asincroni, toate acestea constituind atitudini definitorii pentru cel ce se livrează fără rest timpului circumstanțial și spațiului terestru, uitând cu totul cerul și timpul esențial, în care putem „citi” veșnicia prin Dumnezeu Întrupat și prin lucrarea Duhului. Dumnezeu așa a făcut lumea, încât parametrii factoriali ai design-ului Său să devină inteligibili celui ce se dedică trăirii și cunoașterii ascensionale, trăire și cunoaștere care se fac, altfel spus, trepte de urcare la cer. Inputurile mentale ale sociologului includ, cu voie sau fără de voie, cu știință sau fără de știință, datul divin, care se preanunță ca încărcat de tot atâtea virtualități ale evoluțiilor noastre mental-afective, atestate de manifestările geniale, de cele sfințite și simțitoare, de cele eroice, de tabloul semitainic al darurilor, de miraculosul imprint al caracterului asupra tuturor faptelor noastre, de lumina rugăciunii etc.

Cei ce-și întemeiază actul de cunoaștere pe un asemenea tipar de trăire ascensională care ne mută de la pământ la cer au sesizat, în desimea naturalistă a manifestărilor omenesti, în țesătura de interese și patimi, de dorințe și închipuiri, legate toate de cele materiale și trecătoare, intervenția unor factori care atestă fața spirituală a lucrurilor, factori activi în acele cadre de viață ce procură *unitatea sufletească* a indivizilor și deopotrivă a popoarelor. Față de toate cele care se petrec *în lume*, o atare unitate este durabilă și, chiar atunci când fenomene teribile conduc la spargerea ei, ceva intervine din „afară” spre a croi acelei *unități lăuntrice* un cadru înnoit de manifestare posibilă. Acei factori care par să poarte de grijă pentru unitatea sufletească a lumii sunt, în esența lor, factori asincroni. Ei nu vin *din timp*, ci *din afara timpului*. Aceștia compun și ei un *input* mental, cum ar spune Fauconnier, participă, altfel spus, la un compozit mental, se regăsesc în acele pachete conceptuale care se construiesc și se reconstruiesc cu fiecare act omenesc, diminuându-și prezența ori de câte ori se rupe câte o *interacțiune verticală* (cu toate acele fapte prin care se rupe legătura dintre om și Dumnezeu). Aceasta ne spune că intervenția factorilor asincroni se derulează după logica spațiilor dense, ascensionale. Trăsăturile de viață spirituală, însușirile și defectele unui om ori ale unui popor capătă înțeles numai prin „funcțiunea pe care aceste însușiri și defecte o au în unitatea sufletească a poporului”²⁵, afirma C. Rădulescu-Motru.

Aceasta probează faptul că *o atare unitate sufletească reprezintă unul dintre factorii desprinși din design-ul dumnezeiesc și, în consecință, putem să-l socotim factor asincron al existenței sociale sau colective*. Prin el se pun, în toate

²⁵ C. Rădulescu-Motru, *Psihologia poporului român*, p. 21.

manifestările de viață ale popoarelor, „cele nearătate și cele ascunse ale înțelepciunii” dumnezeiești, ca să repetăm cuvintele inspirate și minunate ale psalmistului. Spațiile dense, altminteri spus, sunt un atestat al intervenției lui Dumnezeu în tot și în toate, în modalități semitainice de intervenție, unele păstrându-se în taina luminii neapropiate, pe care ochiul vederii fizice ori chiar cel al minții n-o vor vedea niciodată.

„Unitatea sufletească i-o dă unui popor *finalitatea lui spirituală*, idealul pe care-l vizează întreaga lui cultură: slujirea lui Dumnezeu, căutarea dreptății, fericirea numărului celui mare, a fi demn de înaintași etc.”²⁶ Toate acestea sunt *input*-uri mentale prin care se compun spații mentale transconceptuale, înăuntrul cărora se nasc noile spații mentale prin împletitura celor divine și a celor omenești, atestând un substrat sufletească în adâncurile persoanei umane, prin care se confirmă ceea ce Nichifor Crainic a numit *mod teandric*. Modul teandric este un concept prin care Nichifor Crainic definește acest nou model de unificare a verticalului cu orizontalul, al unor *input*-uri mentale care vin de la cele divine și de la cele omenești, prin care domeniul divin și cel omenească se împletesc, spre a compune o structură nouă, un spațiu mental și sufletească divino-uman, teandric (*teos*=divin, *andros*=uman, în greacă).

Idealul, slujirea lui Dumnezeu, căutarea dreptății, slujirea numărului celui mare sunt trăiri prin care se recompilează spațiile mentale, grație legăturilor procurate toate de mișcarea ascensională a minții și a sufletului, acestea fiind, toate, legături între cele de sus și cele de jos, în care am citit cu alt prilej exemple de factori asincroni ai manifestărilor colective și individuale. Curiozitatea este că spațiile dense și factorii asincroni nu se propagă prin orice tip de finalitate și în niciun caz prin „finalitățile de împrumut, ci numai prin finalitățile proprii”, adică prin cele care izvorăsc din adâncul de ființă spirituală al popoarelor. Altminteri spus, spațiile dense nu se nasc în cele strict orizontale dacă între inputurile mentale ale popoarelor lipsesc cele care-și au sursa în cele cerești. Lucrul acesta este lămurit cât se poate de sever de către Anton Golopenția, din care am citat și până aici.

„Finalitățile acestea ar fi de două feluri: *proprii* și *pseudomorfe*, adică de împrumut”²⁷. „*Finalitatea proprie e cea care corespunde majorității*”²⁸.

„Numai poporul, care găsește în *finalitatea sa spirituală* condiții prielnice pentru munca și dezvoltarea sufletească a *majorității membrilor* săi, numai acela este sigur de viitor. *Poporul cu finalitate spirituală corcită din diferite tipuri este un popor pierdut pentru istoria omenirii*”²⁹. În epoca postmodernă, globalizarea împinge popoarele incapabile de filtrare teandrică spre o asemenea corcire, ceea ce conduce la primejdii de pierdere a respectivelor popoare în lăstărișul „satului planetar”, proorocit de Mc Luhan. Ceea ce e tot una cu a spune că acel popor fără

²⁶ A. Golopenția (2002), *Sociologie*, București: Ed. Enciclopedică, p. 510.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Rădulescu-Motru, *op. cit.*, p. 22.

filtru teandric, divino-uman, decade din grija lui Dumnezeu, pierde calitatea de receptacol al darului, de canal haric al acțiunii factorilor asincroni în istorie. Devine un fel de înfundătură. A croi politici în conformitate cu finalitatea spirituală a unui popor, iată garanția duratei, calea prin care poți face din actul politic un cadru de actualizare, de propagare a factorilor asincroni, a unei rânduiei croite după dreptarul divin. Aici, în acest punct, se poate zări despărțirea noastră de *teoria compozitului spiritual*. În accepțiunea lui Fauconnier, de pildă, orice amestec spiritual induce spații mentale eficiente. În lumina teoriei spațiilor dense, numai acele amestecuri topite de flacăra experienței lucrării lui Dumnezeu induc spații dense. Adoptarea prin imitație (sincronizare) a unui tip cultural dominant nu induce sub nicio formă un spațiu dens, ceea ce anulează ideea despre puterea sincronizărilor, de a căror eficacitate par să fie legate speranțele oficialității românești din toate perioadele erei moderne.

8. SPAȚIUL DENS ȘI ILUZIA SPAȚIILOR DE SINCRONIZARE. RELIGIE ȘI ECONOMIE

„Oficialitatea românească urmărește de mai bine de un secol *tipul culturii europene occidentale*”³⁰. „Formula umană la care vrea să ajungă e *spiritul burghez*”³¹, „formula națională, occidentalizarea”³².

„Rezultatul atât de puțin încurajator al analizei însușirilor românului de azi îi apare profesorului Rădulescu-Motru un indiciu al lipsei de adecvare dintre *ereditatea și mediul poporului român* (pe de o parte) și *tiparul cultural* urmărit de oficialitatea română”³³. „Așa se explică nepotrivirea între *factorul ereditar* și *factorul instituțional*”. În sensul acesta, deși românul este *perseverent și răbdător, conservator tradiționalist, el a devenit „neperseverent, fiindcă instituțiile statului l-au obligat la improvizații*”³⁴.

Să reproducem și noi reflecția lui Motru prin citarea lui A. Golopenția: „Suntem noi românii înrudiți sufletește cu *burghezia occidentală*, atunci ceea ce ne rămâne este să aplicăm *principiile ei politice și economice* în mod sincer, înlăturând, pedepsind chiar cu brutalitate toate apucăturile care ne depărtează, atunci vom fi burghezi sinceri, nu de paradă. Suntem noi, românii, dimpotrivă, sufletește străini de burghezii occidentali, atunci ceea ce ne rămâne de făcut este ca, *înainte de a copia legi și instituții burgheze*, să începem prin a ne studia pe noi înșine, ca să vedem *cine suntem și ce suntem*. Rușine nu este pentru *poporul care se știe deosebit sufletește de popoare glorioase și puternice*, dar este *rușine pentru poporul care n-are curajul să-și cunoască firea și destinul*”³⁵ (subl. ns., I. B.).

³⁰ *Ibidem*, p. 24.

³¹ *Ibidem*.

³² Golopenția, *op. cit.*, p. 511.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Rădulescu-Motru, *op. cit.*, p. 15.

³⁵ C. Rădulescu-Motru, *op. cit.*, p. 29.

„Precizarea acțiunii noastre integrative” pe temelia unei „mai bune cunoașteri a felului nostru specific de a fi”³⁶, iată comanda teoriei spațiului dens și a factorilor asincroni. Aceasta înseamnă filtrarea asincronă a influențelor, adică folosirea filtrului teandric în toate deciziile elitelor unui popor, în frunte cu cele chemate să guverneze. Așadar o acțiune de o așa mare anvergură cum este aceea de integrare în sistemul capitalist occidental trebuie întemeiată nu pe principii capitaliste pur și simplu, ci pe „o bună cunoaștere a felului nostru specific de a fi”, adică pe structuri proprii de trăire viguroasă, capabilă să topească *input*-urile mentale cele mai felurite într-o formulă specifică victorioasă, pe care o putem denumi capitalism național. Acesta este modelul urmat de liberalii români ai startului modernității noastre capitaliste, care au înțeles că liberalismul universal nu este purtător de rod dacă nu devine național, și atunci au denumit partidul liberal deopotrivă național, adică Partid Național Liberal. Iar ajustarea doctrinară n-a fost una din aceeași familie cu formulele corcice, ci o prefacere profundă, bazată pe înnoirea inimii în conformitate cu pofunda și amănunțita căutare a voii lui Dumnezeu pentru neamul românesc. Aici făcăturile nu sunt agreate, fiindcă sunt deopotrivă formule care duc la tragice ratări și la mari păcate în fața lui Dumnezeu. De aceea, în jurământul de primire a acreditării guvernelor, demnitarii adaugă, la final: Așa să-mi ajute Dumnezeu! Probabil că unii nu-și dau seama ce teribil este angajamentul în fața lui Dumnezeu și ce înseamnă lucrul acesta cu de-amănuntul.

Aceasta e calea ce ne va spune cum putem să devenim capitaliști noi înșine. Japonezii au făcut lucrul acesta în epoca Tokugawa, iar la fundația capitalismului japonez nu vom regăsi principii ale bancherilor sau negustorilor occidentali, ci principii de viață și de existență ale vechilor familii de samurai. Nu bancherii, nu negustorii au fost aceia care au creat spiritual Japonia capitalistă, ci samurarii, vechea clasă a samurailor³⁷. Tocmai prin acest agent au triumfat principiile capitaliste în Japonia și fără de tăria eticii samurailor, capitalismul japonez ar fi îmbrăcat forma *capitalismelor periferiale* de care este copleșită viața popoarelor ale căror elite „capitaliste” fac experiența trădării „spiritului național”, a acelui tip de unitate sufletească prin care se definește specificul sufletesc al unui popor. Aceasta este concluzia celor care au studiat fenomenul japonez. Desigur că și în analizele lui Rădulescu-Motru persistă *iluzia salvării prin împrumut cultural*, ceea ce arată că nici la el nu triumfase pe deplin înțelegerea specificului acțiunii *factorilor asincroni* în istorie și a legii spațiului dens. Este interesant de observat că în vederile lui, ca și în viziunea lui Max Weber, unificarea *input*-urilor mentale provenind de la domenii foarte îndepărtate între ele, cum ar fi religiozitatea și economia, afacerile, este posibilă în istorie printr-un agent anume, cum ar fi burghezia, nu direct prin popoare. Însă acel agent dobândește șanse numai în

³⁶ A. Golopenția, *op. cit.*, p. 512.

³⁷ Cf. Alvin J. Sy (1990). *Social Change and Development: Modernization, Dependency and World-System Theories*, SAGE Library of Social Research.

măsura în care se integrează ori se află deja integrat în unitatea spirituală a poporului din care face parte, așa cum ne-o dovedește burghezia ooccidentală, care a izbândit, ne spune Weber, tocmai pentru că era profund integrată în *unitatea sufletească a eticii creștine (protestante)*, adică a manifestărilor înălțate la pragul de *unitate sufletească a vieții religioase a propriului popor creștin*. Sigur că această analiză coborâtă în adâncurile abisale ale istoriei nu exclude examinările de la suprafață, care ne cer să întemeiem constatările pe diferențierea socială, pe cunoașterea tuturor păturilor sociale: țăran, muncitor, funcționar, meseriaș, negustor din prăvălii, medic etc.

În lumina acestei examinări, vom sesiza faptul că fenomenul „populației supranumerare” cere „industrie”, deci *profesiunea* dictează și ea unele trăsături ale configurației sufletești. Până la un prag, desigur, iar nu în exclusivitate, cum crezuse Durkheim. „Occidentul și America înseamnă astăzi tehnica și administrația planificată. Armament, economie și administrație planificată”³⁸.

„A nu lua în seamă „spiritul burghez” (liberalismele) nu mai pune în joc existența niciunui popor, fiindcă stilul tehnic și planificat al veacului a devenit planetar și nu mai e propriu unei singure regiuni a Europei”³⁹.

9. RATAREA SPAȚIULUI DENS ÎN EUROPA LA PRAGURILE MODERNITĂȚII

Este necesară, iată, o nouă examinare a raportului dintre Răsărit și Apus, în lumina exigențelor metodologice ale noii abordări: cea noologică, dirijată de teoria factorilor asincroni și a spațiului dens. Chestiunea aceasta ne coboară în timp la pragul de la care s-a produs separarea celor două regiuni în ceea ce privește „spiritul științific” și deci îndrumarea spre o cunoaștere pe calea științelor. Acel prag este cel în care ni se consemnează cea mai mare confruntare noologică dintre cele două Europe, aceea dintre Varlaam, purtătorul spiritului apusean, și Sf. Grigorie Palama, purtătorul spiritului răsăritean. Iar acea polemică viza tocmai raportarea la factorii asincroni, poziția pe care-o adoptaseră deja cele două Europe, așa cum reiese din atitudinea celor doi exponenți ai celor două arii europene, față de chestiunea factorilor asincroni și a căii către victoria spațiului dens în viața obișnuită a omului și a popoarelor creștine, de modul în care se manifestă în istorie pronia dumnezeiască.

Din pragul acelei „polemici” europene trebuie reluată cercetarea. În ceea ce ne privește suntem convinși că atunci Apusul a urmat o direcție care este răspunzătoare pentru devierea spiritului științific de la programul noologiei, în cele două variante ale acesteia: aceea a lui Plotin și cea palamită, care poate scoate astăzi știința din marea criză în care a alunecat dimpreună cu marele conglomerat al

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ *Ibidem.*

pozitivismului occidental. Atunci, la pragul acela de epocă, era evident că Apusul este nominalist (ori „realist”) și Răsăritul poartă în substratul său o înclinație *trăiristă*, care a rămas însă, în mare măsură, o tendință latentă, din pricina influenței de 400 de ani a Apusului. Curios este că nici apusenii n-au fost pur și simplu nominaliști ori realiști în cadrul mării inițiative capitaliste, înăluntru a căreia au fost și ei trăiriști, cum o arată capitalismul nordic, cel care a reușit primul să transforme destinul popoarelor apusene. Drama lumii moderne provine din faptul că între manifestările care i-au adus înnoirea, izvorâte din solul trăirilor creștine, și „spiritul științific” care a îndrumat lumea spre „religia” „naturalismului metodologic” s-a ivit cea mai gravă ruptură, prin care se poate tălmăci toată rătăcirea modernității. Din același moment a devenit clar pentru răsăriteni că marea antinomie nominalism-realism nici nu poate fi rezolvată și că adevărata direcție nu e cuprinsă în cele două tendințe antinomice, ci într-o direcționare diferită, sugerată de marea *inspirație trăiristă*, care ne previne că acțiunea factorilor asincroni devine parțial comprehensibilă și radical activă numai în și prin scara trăirilor omenești. Adică prin *trăirile și cunoașterile ascensionale*, care compun *scara spre cer a omului ca ființă deopotrivă terestră și celestă*. În oricare dintre inițiativele sale, inclusiv în cea capitalistă, integratoare, Răsăritul va eșua dacă nu va ști să facă din trăirile și cunoașterile ascensionale fundația manifestărilor sale axiale, a inițiativelor sale, oricare ar fi acestea. Dacă omul ratează ascensiunea, el ratează adevărul său de ființă deopotrivă celestă, nu doar pământească. Altfel spus, consecința sigură a unui atare eșec este ruptura dintre celest și terestru, dintre pământ și cer. Prin urmare întreaga realitate a omului este atâta câtă se cuprinde în cadrul trăirilor sale și la scara lor. Câtă trăire, atâta realitate și tot atâta cunoaștere.

Preîntâmpinarea nominalismului varlaamic, prin care s-a și produs startul Renașterii, ca prelungire a acestui nominalism ori ca reacție la el, în cadrul realismului, nu este posibilă, altfel spus, decât prin ideea „*primatului trăirii*”. Răsăritul este, finalmente, *trăirist*, așa cum Occidentul este, într-o mare măsură, *nominalist*, dominantă din care nu poate ieși decât printr-o perpetuă mișcare pendulatorie între cele două extreme.

Trăirismul ne scoate din pendularea aceasta măcinătoare: „nominalism-realism”, prin acest al treilea termen, care este „trăirea”.

Dintre apuseni, doar americanii au presimțit direcția aceasta medială în cadrul școlii interacționiste, pe care însă au dezechilibrat-o *sociologii școlii dramaturgice* și ai orientării etnometodologice, care au forțat deznodământul la cheștiunea interacționistă tot într-o direcție nominalistă. Capitalismul american a fost însă și el tot trăirist, ca și cel japonez mai târziu, ca și cel britanic, căci cum altfel ne-am putea explica tăria principiilor de viață puritană, aproape ascetice, care compun fundația acestor capitalisme? Epoca elizabetană este puritană, începuturile capitalismului american se datorează clasei puritane a pionierilor frontierei americane, care au făcut din Biblie fundația populării acestui nou „pământ făgăduit”, epoca japoneză Tokugawa este puritană, după cum o arată familia

fondatoare a corporației Mitsubishi, Iwasaki, coborâtoare din vechea clasă de samurai etc.

Oricum, e de reținut că, în secolul al XIV-lea, relația Occidentului cu Răsăritul se poate tălmăci tocmai prin această pereche noetică: Palama-Varlaam, iar deciziile sinodale (din Sinoadele ținute în iunie și august 1341) l-au condamnat pe calabrezul Varlaam și în felul acesta au apărut distincția palamită dintre *esența divină* și *energii*, distincție care nu există la apuseni, or, tocmai această carență a condus la marea alunecare autonomistă a umanismului și a raționalismului modern și deci la ratarea cunoașterii factorilor asincroni, a unei științe bazate pe o atare ipoteză. Încât o tălmăcire nouă, conformă cu linia patristică și, mai adânc, cu linia apostolică și deci cu viziunea evanghelică, o datorăm Sf. Grigorie Palama, prin care triumfa în protoștiința răsăriteană, grație acesteia, tocmai ipoteza factorilor asincroni și a spațiului dens. Desigur că temelia a toate este marea înnoire a Întrupării lui Dumnezeu, a Celui care în Vechiul Testament și deci la evrei se arată ca Înger de Mare Sfat.

Dacă n-ar fi fost „înnoirea trăitoare” adusă de Dumnezeu Cel Întrupat și, mai departe, adevărată experiențial de Sfinți și de credincioși, atunci „doctrinile care astăzi constituie o moștenire comună, care sunt cunoscute de toți și anunțate deschis”, ar fi rămas ceea ce erau, „[adică] niște mistere, accesibile cu anticipație doar în viziunile profeților. Pe de altă parte, avuțiile anunțate de sfinți pentru veacurile viitoare [și care] constituiau tainele societății evanghelice” ne-ar fi rămas neaccesibile, „căci Duhul îi face pe sfinți vrednici pentru primirea unor astfel de viziuni și ei le văd dinainte, ca pe niște premise”⁴⁰.

Pe de altă parte, „monasticismul acesta induce și el un fel de *esențialism* harismatologic, pe care îl corectează viziunea *creștinismului cosmic*” sud-est european, întrupat la vârf tocmai în *sociologia trăiristă* afirmată viguros în cele două mari grupări interbelice: în cea gustiană prin Mircea Vulcănescu, Anton Golopenția și Ion Ionică; și în cea gândiristă prin Nichifor Crainic însuși și Vasile Băncilă ori prin gruparea „Crinului Alb”, prin Nae Ionescu și Noua Generație (în frunte cu Mircea Eliade și Constantin Noica). Suntem în măsură, iată, să definim noțiunea de trăire și termenul de trăirism. Ori de câte ori intervine în fluxul vieții omenești un tip de experiență capabilă să unească cele divine cu cele omenești, cerul cu pământul, adică cele două mari *input-uri* mentale verticale, de sus în jos și de jos în sus, putem acorda acelei experiențe caracterul unei trăiri, putem spune că aceea are caracter trăitor, adică antrenează întregul uman, deopotrivă centrul său divin și straturile antropice, în cuprinsul acelei experiențe totalizatoare, integratoare.

⁴⁰ Citat din *Tomul Haghioritic*, apud John Meyendorff, *Sf. Grigorie Palamas și mistica ortodoxă* (1995). București: Ed. Enciclopedică, p. 75.

10. SPAȚIUL DENS CA SPAȚIU RECREAT. N. CRAINIC

Chestiunea n-a scăpat analizei sociologului trăirist Nichifor Crainic și latura aceasta a gândirii sale a fost sesizată de către Pr. Dumitru Stăniloae.

„De abia meditănd asupra insistenței cu care susține Nichifor Crainic [calitatea de Creator a lui Iisus] mi-am lămurit de ce în lumea protestantă – și, prin influențe teologice, și la noi – Biserica nu rezultă ca o consecință necesară din Iisus Hristos: pentru că protestantismul, dezinteresându-se total de ordinea creației, consideră pe Iisus numai ca Mântuitor, ca pe unul ce n-are interes față de întreaga creație, cu ordinea, solidaritatea și varietatea ei esențială (Uneori Iisus, deși acceptat ca Mântuitor nu e socotit și Dumnezeu sau Creator al Lumii). Dacă-i așa, indivizii pot forma cu Iisus tot atâtea comunități izolate, care să nu imite și să nu transfigureze solidaritatea naturală a fapturilor din ordinea Creației (...) Creația lumii, păcatul prin care armonia ei primordială a fost tulburată și Biserica, privită ca un cosmos restabilit, e ordinea în care se înlănțuie expunerea lui Nichifor Crainic⁴¹. Iar viziunea este una „larg cosmologică“.

Este evident că minunea kenozei a modificat calitatea interacțiunilor omenești, încât acolo unde până ieri totul era difluent, disparat, rarefiat, devine deodată deosebit de intens, înalt spiritualizat, luminos, plin de sens și de bucurie, într-un cuvânt, dovedind o extraordinară densitate spirituală. Trăsătura aceasta, de densitate sporită a spațiului social, o găsim în spațiul scripturistic de viață întemeiat pe învățătoarea Scriptură, pentru tot arealul iudeo-creștin, care, făcându-ne participanți și deci trăitori ai evenimentelor relatate în marea Carte a omenirii, care este Biblia, devine un spațiu dens pentru toată lumea iudeo-creștină, și tot ceea ce aduce atingere acestui spațiu atinge plenitudinea și calitatea spațiului de viață înălăuntrul său.

Într-un studiu viitor vom examina câteva dintre ideile lui Anton Golopenția referitoare tocmai la străduințele occidentalilor de a depăși impasul în care se aflau științele omului și ale societății în pragul marii deflagrații a celui de-al Doilea Război Mondial, impas provocat tocmai de faptul că temelia științei occidentale a provocat o îndepărtare nimicitoare de ideea directoare a factorilor asincroni în tot ceea ce există și deopotrivă de ipoteza spațiului dens și a rolului acestuia în depășirea conjuncturilor de criză la orice prag s-ar declanșa aceasta, fie că e vorba de criza relației dintre un soț cu soția lui, dintre un maestru cu discipolul său, fie, de-a dreptul, dintre două civilizații, cum ne avertizează S. Huntington. Ipoteza spațiilor dense în sociologie, antropologie, istorie și geopolitică (și relevanța acestora nu se oprește la hotarele acestor științe, vădindu-se extrem de eficientă în

⁴¹ D. Stăniloae, Studiu introductiv la Nichifor Crainic, *Nostalgia Paradisului* (1996). Iași: Ed. Moldova, p. VIII, X–XI.

diagnoza „maladiilor spirituale”, cum le califică acad. Tudorel Postolache) este într-atât de promițătoare, încât o deplină elaborare a cadrului teoretic al acestei noi direcții pare susținătoare față de dificultățile pe care ar trebui să le întâmpine oricine s-ar încumeta să ducă la capăt un asemenea demers. Problematika aceasta a focalizat deja un întreg câmp de noi contribuții în sociologie, antropologie, istoriologie asupra cărora vom stăruia cu alt prilej⁴².

⁴² Cf. Ch. H. Cooley (1902). *Human Nature and Social Order*, New York: Charles Scribner's Sons; sau New York: Schocken, 1964, p. 183–184. Nicolae C. Paulescu (1999). *Noțiunile de suflet și Dumnezeu în fiziologie*, Ed. Anastasia, p. 39. Cf. *Meaning in history*, 1949, *Cristianity and History*, London, 1949, 1960. Cf. Jean Danielou (1996). *Reflecții despre misterul istoriei*, București: Ed. Univers, p. 95; V. Soloviev (1994). *Fundamentele spirituale ale vieții*, Alba Iulia: Deisis, p. 69. Cf. Dan Rădulescu, „Problema spiritualității, ca problemă de temelie a sociologiei dinamice”, în *Însemnări sociologice*, Cernăuți, nr. 11, 1936; Mircea Eliade (1953). *Images et symboles*, Paris. Idem (1969). *Le mythe de l'éternel retour. Archetipes et répétitions*. Paris: Gallimard. Idem (1983). *Istoria ideilor și credințelor religioase*, București: Ed. Științifică și Enciclopedică. Idem (1996). *Nostalgia originilor*, București: Humanitas. Ilie Bădescu (1988). *Timp și cultură. Trei teme de antropologie istorică*, București: Ed. Șt. și Enciclopedică. Gilbert Durand (1969). *Les structures anthropologiques de l'imaginaire*. Paris: Bordas. G. H. Mead (1934). *Mind, Self and Society*, University of Chicago, p. 40: „Limbaajul, ca alcătuit din simboluri semnificative, este ceea ce înțelegem prin spirit (*mind*). Conținutul spiritului nostru este: conversație interioară (1), importul, mutarea conversației din grupul social în interioritatea individului (2)... imaginație (*imagery*) (p. 39). Imaginarea trebuie privită în relație cu comportamentul în care funcționează. Ea joacă în act rolul pe care-l joacă foamea în procesele de hrănire” (*ibidem*, p. 191). „Singurul lucru care s-a întâmplat în cazul celui ce strigă foc este că ceea ce în cazul turmei se petrece în plan extern (exterior), a fost în acest caz importat, trecut în conduita omului. Este același semnal și aceeași tendință de răspuns, dar omul nu numai că poate da semnalul, dar el poate provoca în sine însuși atitudinea de salvare înspăimântată și, prin această evocare, el se poate întoarce asupra propriei sale tendințe de avertizare (*so call out*) și o poate verifica. El poate reacționa asupra lui însuși adoptând atitudinea întregului grup, în încercarea de a scăpa de primejdie (*ibidem*, p. 191)”. „Nu știu alt drum în care inteligența sau spiritul s-ar fi putut naște (*arise*), decât internalizarea de către individ a procesului social al experienței și al comportamentului, adică internalizarea conversației prin gesturi semnificative, posibilă prin adoptarea de către individ a atitudinii altora față de sine și față de ceea ce gândește (...). Deci, nu poate fi nici gândire, nici spirit, fără limbaaj; și stadiile (*stages*) trebuie să fi fost anterioare dezvoltării spiritului sau gândirii” (*ibidem*, p. 192).

ABATING INSECURITY IN RURAL COMMUNITIES OF THE NIGER DELTA REGION OF NIGERIA

BLESSING OSAYEMWENRE OMOROGHOMWAN*

ABSTRACT

Nigeria is rated among the most insecure countries globally, mainly because of its weak, inactive, monotonous and debilitating policing structure. However, with the current logistics and funding intervention in the Nigeria Police, there was a positive effect on abating security challenges in the rural communities of the Niger Delta Region of Nigeria. Effective utilization of security intelligence gathering could possibly resolve security threats if Nigerian Police operational and tactical strategies are enhanced. This article upholds that despite the positive effect that security intelligence collection and evaluation have on abating insecurity, security threats still stands tall in the rural communities of the Niger Delta Region and the unwillingness of community stakeholders to give police security details concerning their community is sequel upon their lack of trust, confidence and uninformed nature of how they could intervene. We recommend that stakeholders should be fully encouraged in all ramifications to involve in policing activities such as becoming police informants and assisting the police with security intelligence in the communities of the Niger Delta Region.

Keywords: insecurity, policing, intelligence gathering, community, Nigeria.

INTRODUCTION

Security stands as an essential concept for alleviating threats on cherished values, objects or groups to pursue socio-political ambitions of human survival. (Williams, 2008, Andrejevic, 2017, Edwards, Urquhart, 2016, Levine, Tisch, Tasso, Joy, 2017) Security, hitherto, has always been connected to human survival; conceptualizing it was the essential condition for safety, confidence, free from danger and fear. (Booth, 2007, Van Brakel, De Hert, 2011, Tayebi, Glässer, 2016) Security has no meaning when we do not understand what is to be secure. There is a controversial debate whether security should be centered on the state or on the

* PhD, Department of Sociology, Federal University of Kashere, Kashere, Gombe State; e-mail: omoroghomwanblessing@fukashere.edu.ng; blessynet@yahoo.com; blessynet@gmail.com.



people and while some scholars make reference to the state, other social analysts challenge it with intellectual discourse and prioritized humans' security without which security makes no sense. (Rothschild 1995, McSweeney, 1999, Heaton, 2000, Hipp, 2007, Nadal, Davidoof, 2015) Whether it be state or humans' security, dealing with its challenges is essential towards actualizing human dignity.

The gamut of security challenges blistering Nigeria's survival, co-existence and national integration has currently mired the nation to a state of obfuscation. The country has long been faced with severe security challenges critical to its preparedness to attain its desires, its political, social and economic height as pertaining to the largest economy in Africa. Global rating of its ability and capacity of protection has placed Nigeria in the range of the most insecure countries in the world. (Imhonopi, Urim, 2012, Omoyibo, Akpomera, 2012, Olodo, 2015) This position is underestimated considering the vast threat to human existence, the absence of safe environment, the presence of prevailing dangers preventing goal achievement, the loss of confidence in governance, the desecrated health care and social services provision and, the ultimate, the debilitated policing structure Nigeria currently is faced with. (Ukeje, 2010, Imhonopi, Urim, 2012, Omoyibo, Akpomera, 2012, Olodo, 2015, Andrejevic, 2017)

Insecurity has caused untold hardship for Nigerians, leaving nothing behind but ruins of loss reaching alarming dimensions. Evidence abounds in the death toll of innocent civilians and security personnel; agencies and government workers being engaged in mitigating the wanton effects of this malady. In the nation's six geo-political zone, there is an increasing number of insecurity-laden violence and crime, such as kidnapping, rape, prostitution, child trafficking and molestation, ritual killings, car hackings, suicide bombings, religious aggression and killings, politically-motivated killings and violence, ethnic clashes; also, attacks of armed bandits and others have increased, thus making it a regular signature for living among the people. (Ukeje, 2010, Imhonopi, Urim, 2012, Omoyibo, Akpomera, 2012, Olodo, 2015, Menyonu, Orebiyi, Eze, Odii, Onyemauwa, Eririogu, 2015, Andrejevic, 2017)

These security challenges obviously do not only clog sustainable national development, but disrupt social life of the people, regularly coated with fear and worries, unsafe feeling of stranger intruding into their homes, properties, farmlands to harm them and their family members, fear of the clashes in their neighborhood; the fear of attack on them in the church, farm, market, school and other social gathering (Omoyibo, Akpomera, 2012, CLEEN, 2015).

The Niger Delta Region of Nigeria is globally known as the 'Speedy Wealth Hub Region' of the nation. The region, with over 25 percent of Nigeria total population and occupying a 7.5% Nigeria's land mass, is made of nine states of which six states from the South-South region and the additional three states from South-East (2 states) and South West (1 state) respectively. (CLEEN, 2015, Olodo, 2015). Despite its rich and vast human and material resources, the region is

characterized by the large absence of infrastructural facilities, by limited social services, weak prospect of economic growth and development, inadequacy in educational facilities, living and neighbourhood distortion, failure in rule of law and governance. (Imhonopi, Urim, 2012, Omoyibo, Akpomera, 2012, Olodo, 2015, Menyonu, Orebiyi, Eze, Odii, Onyemauwa, Eririogu, 2015, Andrejevic, 2017), all this instigating underdevelopment and poverty in the region. The state of poverty and underdevelopment caused by these aforementioned features has continued to foster insecurity in the region. Intra-communal crises, inter-ethnic clashes, inter-state boundary conflicts and wars are signatures of the growing level of insecurity in the region. (Omoyibo, Akpomera, 2012, Olodo, 2015) The complexity of insecurity in the region has the ability to continually breed large number of young adults and men, who no longer have hope of achieving and fulfilling their ambition through legitimate means, into violent crimes most especially in the rural communities of the region. The general security challenges of the rural communities in the Niger Delta Region have twisted the people's safe haven to where fear and insecurity define their social life.

A nation's inability to protect and provide necessary security for her people indicate a sign of weak policing apparatus. There is therefore a strong indication that Nigeria as a nation, with the growing security challenges roving round, has shown to the global community that she lacks the capacity to discharge its security mandate to the people. Nigerian Policing apparatus, the Nigerian Police Force, over the years even till now operates a monotonous and a non-strategizing policing system. (Ukeje, 2010, CLEEN, 2015, Olodo, 2015) The Force is clogged with its dogmatic and rigid structural approach towards policing the nation. The open structural, institutional and functional information dissemination channel which ought to invoke a strong consultative intelligent gathering procedure is currently not practicable in the Nigeria Police Force because they still uphold to the obscure operational policing values and ethics as operated by the colonial policing structure where they see themselves as sole provider of security with or without sensitive security information from the people. Partnership lacuna between police and the public creates gap in Nigeria current policing activities. Nigerian Police inability to access security intelligence from the public results from the existing distrust for the Nigeria Police. The Force has difficulty in developing partnership with stakeholders in the rural communities of the Niger Delta Region for constructive information sharing. The dearth and lack of intelligent gathering on critical security details constitute a major problem why insecurity has not been abated in the rural communities of the Niger Delta Region of Nigeria. Police intelligent gathering is consequential on the long existing cultural and communication sharing relationship between the police and the public. Acknowledging the role of effective intelligent gathering in addressing insecurity, this article propose making an initial effort to advanced knowledge on how effective is Nigerian Police Force intelligent gathering in abating security challenges in the rural communities of the Niger Delta

Region of Nigeria with critical emphasis on stakeholders involvement in assisting the police to gather intelligent. If the knowledge advanced shows positive effect, hypothesis will be formulated and tested on to what extent the involvement of stakeholders in intelligent gathering would abate insecurity in the region.

1. CONCEPTUAL CLARIFICATION

The concept of policing signifies the process of governing a city or a state. It could also refer to an institutional function performed for social regulation and reproduction process that governs the everyday lives of the citizens. (Rosenbaum, Schuck, Graziano, Stephens, 2007, Van Brakel, De Hert, 2011, Tayebi, Glässer, 2016) Policing is not associated with the particular activities of a specific institution but rather with multiple but interrelated activities likely performed either separately or collectively to achieve the goal of social regulation. (Santos, 2014) Policing is needful because it helps to regulate society and maintain order, preserve security, prevent crime, respond to crime and restore order. (Inayatullah, 2013, Kump, Alonso, Yang, Candella, Lewin, Wernick, 2016, Edwards, Urquhart, 2016) Policing is use as instruments of coercion only by the state because as citizens, our right, power and privileges have been surrendered to the state for collective management and control. (Nadal, Davidoo, 2015)

Policing and its strategies are as old as human existence. Modern Policing principles and practices ideation emanate from Sir Robert Peel Metropolitan Police principle of 1829. The history of policing is permeated with the idea that society should police itself and that citizens are jointly and severally responsible for the maintenance of law and order in their locality. (Darroch, 2009) African policing functional and structural architecture is rooted in adopted British colonial style of policing which is still a reflection of today's modern policing style at large in the continent. (Alemika, Chukwuma, 2000, Dike, 2010) The adopted British colonial style of policing, that subjugated and dominated Africans, permitted little or no representation from ethnic communities both in physical participation, decision making and intelligent information gathering. The British policing mandates were to protect trade route, expatriates and expatriate interest, called up for military tasks particularly for border protection, undermining Africans safety and protection. (Alemika, Chukwuma, 2000, Hazen, Horner, 2007, Dike, 2010) The policing ideology inherited by Nigerian Police from the colonial policing was brutal, hierarchical, centralized system, separated from the people and their communities which they serve; basing their mandates on the ruling elite and not the people. (Alemika, 1988, Alemika, Chukuma, 2000) This disconnect between the police and the people they serve promoted lack of community trust and belief in the policing architecture driven by a non-linear progression towards Western Policing Model. (Darroch, 2009, Santos, 2014, Tayebi, Glässer, 2016) Western policing model of

addressing security challenges accents more on intelligent gathering and proactive policing. Understanding what Police Intelligent gathering is could help us thrust further on the need for Nigerian policing architecture to incorporate collaborative and consultative policing with community stakeholders in the rural communities of the Niger Delta Region of Nigeria.

Intelligent gathering is an act of gaining more than useful knowledge of an event before adequate respond is made towards that event. (Maguire, John, 1995; Maguire, 1999; Rosenbaum, Schuck, Graziano, Stephens, 2007; Darroch, 2009) Intelligent gathering refers to a systematic process of building up detail knowledge of an event. Intelligent gathering is frequently used in the area of security. Security Intelligence sees intelligent gathering as a process of possessing detailed knowledge of security threat patterning to a country. (Oliver, 2004) When security agencies saddled themselves with gathering relevant information to protect an organization and a country from external or inside threat, they are undergoing intelligent gathering. Intelligence, in this context could be refers to actionable information that help organization make decision and take strategic advantage over security event. Assessing and investigating security intelligence avail organizations the opportunities to respond to threats and take protective measures. (Ratcliffe, 2003, Olujinmi, 2004, Darroch, 2009) Intelligent gathering goes beyond having access to publicly available information that could be useful and helpful to exposing intended and actual security threats. (Ratcliffe, 2003, Darroch, 2009) Obtaining useful information about possible security threats is to obtain secret intelligence both in content, structure and context of the activities of the threats. Engaging intelligent gathering can possibly be covert surveillance, direct surveillance, security operative reconnaissance, Intrusive and communication surveillance, etc. (Ratcliffe, 2003, Booth, 2007, Darroch, 2009, Van Brakel, De Hert, 2011, Tayebi, Glässer, 2016) Intelligent gathering process does not only help to address security threats, but handle the mechanism fueling the threats. (Ratcliffe, 2003) The police use of intelligence gathering could be refers to Intelligent-led Policing. (Ratcliffe, 2003, 2004) Using intelligent gathering, the police could assess useful information needed to prevent insecurity from occurring. Intelligence-led policing applies criminal intelligence analysis as decision making tool to facilitate insecurity reduction and prevention with effective policing strategies plus external partnership projects drawn from an evidential base. (Ratcliffe, 2003, 2004) Intelligent-led policing starts from the police ability to interpret the dynamic security threat environment with a strong reliance on information source within and outside the police service, and follows by critical decision-making strategies on threat reduction. (Ratcliffe, 2003, 2004, Oliver, 2004)

Intelligence gathering in the Nigerian Police Force is more reactive than proactive to security threats in the country., and we exemplify here with what a Senator representing Kogi West Local Government Area of Kogi State, Nigeria in 2019 stated in the House of Senate on Security Matters: “Security *events will*

happen, there will be signs that the events will happened and they will happen and there will be no remedy". Despite the numerous police training and awareness for the Nigerian Police Force, evident around that they are quiet far from reaching the goal of effectively gathering useful security intelligence. (Ukeje, 2010, CLEEN, 2015, Olodo, 2015) The colonial policing philosophy and ideology driving the Nigerian Police Force make it difficult for them to gain access to useful security intelligence. The force internal bureaucratic dogmatism and external distrust and loss of confidence from the public cover up detailed security threat information they could have acted upon to abate insecurity. (Alemika, Chukwuma 2000; Dike, 2010) The threat of insecurity still stands tall in the rural communities of the Niger Delta region as a result of poor intelligent gathering, despite the recurrent placement and posting in the force. (Dibie, 2000, CLEEN, 2015) Stakeholders in the community are unwilling to give security details to the police, complicating matters for them to understand the security threat terrain in the various communities.

Popular opinions suggest that with the current government intervention towards rebranding the police image and operation, intelligence gathering could be effective in abating security threat. (Ukeje, 2010, Imhonopi, Urim, 2012, Omoyibo, Akpomera, 2012) Continuous efforts have been made by government towards changing the Nigerian Police in operational style and context. The police receive much funding and personnel, though not enough compare to the population they serve. (CLEEN, 2015, Omoyibo, Akpomera, 2012, Olodo, 2015) Policing gadgets and security surveillance equipment is provided. The police agency is undergoing image rebranding in what regards protecting and safeguarding Nigerians. In the rural communities of the Niger Delta region, vehicle and foot patrol police men are deployed to different localities. The Force, now called Nigerian Police Service, has engaged in community collaboration and consultation with key stakeholders to find a lasting solution to the security challenges in the region. These recent happenings could suggest some significant changes in the operational and tactical strategies employ by the police to abate insecurity in the region. At first, this article is hypothesizing that has the significant changes in the operational and tactical strategies of the police changed their intelligence gathering process and that has the innovation of involving community stakeholders into policing improved police access to useful security intelligence in the region? Secondly, if these changes are truly effective and operational, what security intelligence process is contributing towards abating insecurity in the region?

2. THEORETICAL FRAMEWORK

A theory best suited for the police developing operational and tactical strategies towards security intelligence gathering should centered on environmental dynamistic approach rather than criminal justice approach. This is presumed on the

fact that environment place different requirements on organizations. The environmental uncertainty and the rapid changes present different demands that needs to be fulfilled. Lawrence and Lorsch in 1967 proposed a Contingency theory to suggest that organizational design decision depend on changing environmental condition and not the structural composition of the organization (Donaldson, Preston, 1995). Dependency on the environmental conditions enhances adaptation to changes confronting the organization. Police organization must adapt to environmental changes in the process of gathering intelligence. Intelligence gathering is a secretive activities police undergo and there are peculiar uncertainty and risk associated with the players. Contingency approach distressed and undermined organizational structure for effective intelligence gathering. Certain changes must be attained like decentralized decision making, flattened hierarchies in the force to enhance cooperation between police and the public. Police officers could be active in gathering intelligence when they are encouraged to develop cooperative relationship with community stakeholders guided by environmental conditions, community values and purposes rather than constrained rules, internal and external excessive supervision and regulation. Applying the above disposition, the heart of effective intelligence gathering is conscious community collaboration with the police force, guided with the changing values and purposes driving the communities and not what the force expect intelligence gathering should be in the rural communities of the Niger Delta Region.

3. DATA AND METHODS

The entire rural communities of the Niger Delta Region have constituted the population of the study. Because of the abovementioned problems, cross sectional data were adequate for explaining the significant changes in policing operations using perceptual approach (Creswell, 2009). Three states, namely Edo, Bayelsa and Akwa-Ibom States from the nine states in the region, were randomly selected consequent on geographical and cultural adaptive peculiarities towards insecurity threats in the nation. 400 samples size, drawn from a projected population of 11,674,876 (NPC, 2019 est. pop.), comprises 148 respondents from Edo, 84 from Bayelsa and 168 from Akwa-Ibom. Strongly resting more on primary source of data, two sub-sections of the questionnaires titled “*Policing and Insecurity in selected Rural Communities of the Niger Delta Region of Nigeria (QPISRCNDRN)*” constructed and validated for a Doctoral Research Studies in the Department of Sociology, Delta State University, Abraka, in 2017, were administered to respondents in 27 randomly selected communities from the 3 states.

Dependent variable measures the extent insecurity threats have been abated in the region. Measurement was scaled from 1–4 on respondent’s worries about being victimized, insecurity threat changes in the past two years and the feeling of

living in safety, proxy security threats in the region. The explanatory variable refers to police intelligence gathering proximate operational and tactical strategies for accessing security intelligence. Measured items, scaled from 1 to 4, were used on operational strategies in accessing and collecting security intelligence, evaluating security intelligence, analyzing security intelligence and integrating security intelligence. Cronbach's alpha reliability test produced an overall alpha of 0.784 and separate variables test showed 0.787 for police intelligence gathering and 0.765 for prevalence of insecurity. Analysis was based on descriptive and inferential statistics. The patterns of socio-demographics and explanatory variable items were described by using mean and standard deviation while the statement of hypothesis that Nigerian police security intelligence gathering is instrumental to abating insecurity threats in the region was tested using linear regression analysis on 5% level of significance.

4. RESULTS AND FINDINGS

394 of the 400 respondents responded accurately, they representing 98.5% of the response rate. The average age of the respondents was 36 ± 13.5 , with over two-third of them falling in the age interval of 18–37 age bracket (66.8%). As shown in *Table 1*, male respondents willing to participate in the survey (68.8%) were one-third greater than female respondents (31.2%). Following their educational attainment, more than two-third of them had secondary education (66.8%) justifying the fact that secondary educational attainment is adequate for citizens to understanding a nation's state of affairs most especially in the area of security (Ukeje, 2010; CLEEN, 2015; Olodo, 2015). Regarding occupation, more than half (53.1%) were currently not employed, justifying why the spongy reasons availing them to criminal and anti-social behavior. (Imhonopi, Urim, 2012; Omoyibo, Akpomera, 2012)

Table 1

Socio-demographic characteristics

		Edo		Bayelsa		Akwa-Ibom		Total	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Age	18–37	100	67.6	56	66.7	107	66.0	263	66.8
	38–57	21	14.2	15	17.9	24	14.8	60	15.2
	58–77	24	16.2	11	13.1	28	17.3	63	16.0
	78 and above	3	2.0	2	2.4	3	1.9	8	2.0
Gender	Male	103	69.6	61	72.6	107	66.0	271	68.8
	Female	45	30.4	23	27.4	55	34.0	123	31.2
Educational Attainment	No formal education	4	2.7	3	3.6	10	6.2	17	4.3
	Primary	31	20.9	15	17.9	30	18.5	76	19.3

Occupation	Secondary	98	66.2	57	67.9	108	66.7	263	66.8
	Tertiary	15	10.1	9	10.7	14	8.6	38	9.6
	Unemployed	76	51.7	46	54.8	86	53.4	208	53.1
	Public servant	24	16.3	11	13.1	24	14.9	59	15.1
	Self-employed	45	30.6	26	31.0	48	29.8	119	30.4
	Private sector	2	1.4	1	1.2	3	1.9	6	1.5
	Total	148	100.0	84	100.0	162	100.0	394	100.0

Source: Fieldwork, 2019.

Operational and tactical strategies for accessing security intelligence by the Nigerian police were analyzed based on accessing, collecting, evaluating, analyzing and integrating security intelligence.

Analyzing police operational strategies on the access to and collection of security intelligence, *Table 2* results show that Nigerian police have adequate skills and training for the intelligent gathering of relevant data and are equipped with the required equipment for the job. There was an agreement among respondents that in the rural communities of the Niger Delta Region, drinking bars, sporting centers, markets residential areas, river banks, farms and schools were threats hotspots where security intelligence can be collected. However, there was an agreement that the force still has problem with the proper record keeping of collected information. This may affect the whole process of engaging intelligence for abating insecurity.

Table 2
Knowledge on Police Intelligence Collection (4–0 Rating)

	Edo		Bayelsa		Akwa-Ibom		Total	
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
Police having relevant skills and training to gather insecurity intelligence	3.51	.78	3.51	.80	3.57	.66	3.54	.73
Police having the required equipment and tools to gather insecurity intelligence	3.62	.62	3.48	.65	3.50	.64	3.54	.64
Most frequent security threat hotspots for gathering intelligence								
Drinking bars	3.26	.84	3.24	.83	3.14	.80	3.21	.82
Sporting center	2.66	1.08	2.75	1.03	2.72	.96	2.70	1.02
Markets	2.86	.93	2.96	.88	2.86	.88	2.88	.90
On patrol along residential areas	3.30	.78	3.43	.63	3.49	.71	3.41	.72
River banks	2.56	.96	2.70	1.03	2.80	1.00	2.69	.99
Farms	2.92	.89	2.86	.87	2.91	.81	2.90	.85
Schools	3.41	.73	3.37	.76	3.32	.69	3.36	.72
Others	2.87	.88	3.08	.85	2.89	.80	2.92	.84
Police keeping adequate records of intelligence gathering	2.47	.68	2.40	.75	2.38	.69	2.42	.70

Source: Fieldwork, 2019

(Criterion Mean=2.50)

Analyzing police operational strategies on the evaluation of the use security intelligence gathered, *Table 3* results show there was a collective agreement that Nigerian police have, working in the rural communities, improved in the response rate, reduced the level of social tension and conflict in these communities, but with no confidence in the support coming from the community members.

Table 3

Knowledge on Police Intelligence Evaluation (4–0 Rating)

	Edo		Bayelsa		Akwa-Ibom		Total	
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
Improvement in Police Response	3.26	.66	3.26	.76	3.16	.62	3.22	.67
Reduction of social tension and conflicts	2.94	.91	3.08	.84	2.91	.82	2.96	.86
Police lacks confidence in and support for community	2.61	.96	2.51	1.04	2.63	.86	2.60	.94

Source: Fieldwork, 2019

(Criterion Mean=2.50)

Police operational strategies on analyzing security intelligence gathered shows, in *Table 4*, a collective agreement that Nigerian police promptly respond to taking actions based on available security details, but they make little or no commitment towards educating community stakeholders on security matters, thus giving room for citizen rating their commitment to the fight against insecurity as poor.

Table 4

Knowledge on Police Intelligence Analysis (4–0 Rating)

	Edo		Bayelsa		Akwa-Ibom		Total	
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
Police are swift in taking action on available security intelligence	3.53	.71	3.48	.75	3.48	.80	3.50	.76
Intelligence available to the police is adequate to tackle insecurity	3.43	.60	3.32	.56	3.38	.62	3.38	.60
Police keep community educated on security issues	2.16	.79	2.02	.73	2.12	.79	2.11	.78
Police lack efforts and commitment towards resolving insecurity	2.46	.92	2.30	.88	2.49	.86	2.48	.88

Source: Fieldwork, 2019

(Criterion Mean=2.50)

Analyzing police operational strategies on integrating security intelligence gathered, *Table 5* results show there was a collective agreement regarding a tightened effort for continuous intelligent gathering. With the growing security needs, the police are too loaded with work to meet security demands, thereby

widening the policing scope differently from what was obtainable hitherto. Respondents agree that the overall efforts made by the police on gathering and utilizing security intelligence have not, in any way, changed their feeling of safety in the rural communities. What then is respondents' perception on safety and that is why this article analyzes whether there exists a causative effect from the above on their feeling of safety, form the next stage of this analysis.

Table 5

Knowledge on Police Intelligence Integration (4-0 Rating)

	Edo		Bayelsa		Akwa-Ibom		Total	
	 M	SD	 M	SD	 M	SD	 M	SD
Police have tightened their effort for continuous intelligence gathering	2.92	.86	2.86	.95	2.92	.86	2.91	.88
Police are too overloaded with work to meet security demands	3.57	.62	3.71	.55	3.48	.64	3.56	.62
Intelligence gathering have widened the scope of the police	2.93	1.03	3.11	.98	3.00	.98	3.00	1.00
Intelligence integration has not reduced the fear of crime and insecurity	3.27	.72	3.18	.63	3.28	.72	3.25	.70

Source: Fieldwork, 2019

(Criterion Mean=2.50)

On scaling the fear of insecurity among respondents in the rural communities of the region, more than two-third of them feared being a victim of insecurity (68.5%) and 67.2 percent worried about being victims of insecurity. On a positive note, about 90% agree that the security architectures in the communities have changed drastically over the last 2 years. This could have resulted from the changing operational and tactical policies on insecurity in the nation.

Table 6

Worried of being victimized and the amount of security change in the past 2 years

		Edo state		Bayelsa		Akwa-Ibom state		Total	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Being a victim of insecurity	Yes	104	70.3	57	67.9	109	67.3	270	68.5
	No	44	29.7	27	32.1	53	32.7	124	31.5
	I do not know	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
	Not at all worried	33	22.3	14	16.7	36	22.2	83	21.1
Worried of being victims	Not very worried	15	10.1	14	16.7	17	10.5	46	11.7
	A little worried	61	41.2	37	44.0	68	42.0	166	42.1
	Very worried	39	26.4	19	22.6	41	25.3	99	25.1

Amount of changes on insecurity in your community	I do not know	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
	Not at all likely	20	13.5	2	2.4	18	11.1	40	10.2
	A little less	49	33.1	27	32.1	40	24.7	116	29.4
	A little more	58	39.2	31	36.9	72	44.4	161	40.9
	A lot more	21	14.2	24	28.6	32	19.8	77	19.5

Source: Fieldwork, 2019.

The feeling of safety among respondents reveals that members feel safe only when they are at home, in religious gatherings, at school or workplaces and, finally, at social gatherings. The fear of safety comes when they are outside their compound particularly in the market or farm and outside their community. A sense of security is felt when they are in a formal gathering like school rather than any situation when they are in an informal gathering like in the market place. Supportively, most security attacks take place easily in informal gatherings, where security operative presence is less felt. (See *Table 7* for details)

Table 7

Perception of the feeling of safety (4–0 Rating)

	Edo		Bayelsa		Akwa-Ibom		Total	
Level of feeling safe in	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
When inside my compound	2.66	0.86	2.65	0.72	2.88	0.85	2.75	0.83
When outside in compound	2.32	0.72	2.48	0.87	2.71	0.82	2.36	0.81
When in the market	2.26	0.76	2.6	0.85	2.8	0.86	2.44	0.85
When in the church	2.31	0.87	2.58	0.83	2.5	0.92	2.63	0.89
When in school or workplace	2.51	0.93	2.55	0.74	2.69	0.92	2.60	0.89
When in the farm	2.47	0.62	2.69	0.74	2.5	0.97	2.48	0.80
When outside my community	2.33	0.68	2.51	0.74	2.18	0.87	2.31	0.78
When in the social gatherings	2.26	1.02	2.72	0.81	2.66	0.93	2.65	0.96
Others	2.18	1.05	2.67	0.81	2.62	0.93	2.47	0.98

Source: Fieldwork, 2019

(Criterion Mean=2.50)

Answering the question raised in the introductory part of this article on the effectiveness of intelligence gathering process in abating security challenges in the rural communities of the Niger Delta Region and to the extent the involvement of stakeholders in intelligent gathering would reduce insecurity in the region, this article conducted a causative effect regression model test in order to explain how changes in the dependent variable result from the changes in the explanatory variable(s), using a 5% level of significance.

In the first regression model on intelligence gathering process affecting changes in security threats, and on collecting and evaluating security intelligence

exhibited a positive and significant effect on abating security challenges in the region. Positive, weak and insignificant effect exists between security threats and the analysis and integration of police security intelligence. Therefore, if the collection and evaluation of security intelligence gathered significantly affect the reduction of security challenges, it therefore implies that Nigeria police new operational strategies on intelligence gathering are instrumental towards addressing Nigeria security challenges. (see *Table 8*)

Table 8

Regression model on explaining changes in Security threat from effective police intelligence gathering process in the rural communities of the Niger Delta Region

Modeling method	Model (Security Threat Y) (Standardized β /r-coefficient/p-value)
Intercept	
X ₁ Police Intelligence Collection	0.071/+0.121/0.016*
X ₂ Police Intelligence Evaluation	0.147/+0.146/0.004**
X ₃ Police Intelligence Analysis	0.045/+0.024/0.632
X ₄ Police Intelligence Integration	0.008/+0.011/0.829

Source: Author's Compilation, 2019; note: *P<0.05, **P<0.01.

Do Community Stakeholders play any significant role in these whole processes? This article, in *Table 9*, asserts that community stakeholders voluntarily provided, on a regular basis, security intelligence to the police spotting areas where repeated offenders are clustered, but had difficulties in retrieving detailed security threats in hotpots zones and in identifying specific offenders due to lack of training and sensitization. This could justify why policing education is needed by the stakeholders in the rural communities of the Niger Delta Region.

Table 9

Community stakeholders' involvement in intelligence gathering through the use of informants (4–0 Rating)

	Edo		Bayelsa		Akwa-Ibom		Total	
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
Voluntarily provide information for the police	2.58	.93	2.68	.82	2.62	.93	2.62	.91
Help police check repeated offenders	2.86	.92	2.95	.86	2.78	.94	2.85	.92
Patrol specific location to gather information on security threats	1.07	.25	1.05	.22	1.06	.24	1.06	.24
Giving information on specifically known offender	1.28	.50	1.33	.52	1.25	.46	1.28	.49
Giving police intelligence on regular basis	2.72	1.09	2.73	1.00	2.70	1.08	2.71	1.06

Source: Fieldwork, 2019

(Criterion Mean=2.50)

From the second regression model, police joint patrol with community stakeholders and stakeholder giving the police repeated intelligence exhibited a positive and significant effect on abating security threat in the region. Specifically, 15% changes in security threats in the rural communities are consequent of stakeholders' joint patrol with the police, while 13% changes in security threats are consequent of stakeholders giving police repeated intelligence regarding offenders.

Table 10

Regression model on explaining changes in security threats from community stakeholders' involvement in police intelligence gathering in the region

Modeling method	Model (Security Threat Y) (Standardized β /r-coefficient/p-value)
Intercept	
X ₁ Joint patrol with the police	0.152/+0.322/0.006**
X ₂ Giving intelligence on repeated offenders	0.128/+0.283/0.034*
X ₃ Giving intelligence on security threats location	0.035/+0.062/0.713
X ₄ Giving intelligence regularly	0.049/+0.014/0.892

Source: Author's Compilation, 2019; note: *P<0.05, **P<0.01.

Extrapolating from the above analysis, this article still maintain that security threats still stands tall in the rural communities of the Niger Delta Region because the majority of the inhabitants fear or do feel unsafe living their abode to known and unknown destinations. (Onyemauwa, Eririogu, 2015, Andrejevic, 2017) The unwillingness of community stakeholders to give police security detailed concerning their community is sequel upon their lack of trust, confidence and uninformed nature of how they could intervene. (Omoyibo, Akpomera, 2012, Olodo, 2015, Andrejevic, 2017) The police rarely provide training on the how and what security threat looks like for community stakeholders.

Although government current intervention towards rebranding has improved the operational and tactical strategies in police intelligence gathering particularly in the area of collection and evaluation; engaging in consultative and collaborative strategies with community stakeholders has been waterloo by the force. (Imhonopi, Urin, 2012, Omoyibo, Akpomera, 2012, Olodo, 2015) The high and growing willingness among members of the rural communities to share security intelligence with the police is because they perceived that the NPF is now beginning to have the relevant skills and training needed to gather and utilize security intelligence in tackling insecurity in the region. (Ratcliffe, 2003, Booth, 2007, Darroch, 2009, Ukeje, 2010, CLEEN, 2015, Olodo, 2015) The growing confidence and support for the police by members of the rural communities reveals the swift response of the police in taking action on security challenges, the reduction in social tension and

conflict in the communities and does not show increasing capacity of the police educating community members on security tips. (Ratcliffe, 2003, Olodo, 2015)

The continuous intelligence gathering in the rural communities of the Niger Delta Region has widened the scope of policing, reduced the fear of crime and insecurity and increased police workload in meeting security demands of the communities. (Alemika and Chukuma, 2000, Santos, 2014, Tayebi, Glässer, 2016) Operational strategies police use to collect security intelligence and evaluation of the security intelligence exhibit a positive and significant effect on abating security challenges in the region. (Van Brakel, De Hert, 2011; Tayebi, Glässer, 2016) Police joint patrol with community stakeholders and stakeholders giving the police repeated intelligence exhibit a positive and significant effect on abating security threat in the region. (Rosenbaum, Schuck, Graziano, Stephens, 2007; CLEEN, 2015)

5. CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

The lingering insecurity in the rural communities of the Niger Delta region suggests an inappropriate utilization of the available policing strategies. The article makes an important contribution towards linking intelligence gathering and addressing insecurity in the Niger Delta Region. This contribution demonstrated that the police cannot on their fight insecurity. They need the full cooperation from the communities and the first stage of security intelligence gathering starts with the stakeholder in the community. Therefore, Nigeria insecurity problem can be resolved only when the police begin to see and trust the judgment of the people they police and themselves readily available for services in the region. The following recommendations could help resolve security challenges and repositioning policing in Nigeria.

i. Members of the rural communities should be fully encouraged in all ramifications to involve in policing activities such as becoming police informants and assisting the police with security intelligence in the communities of the NDR. The full involvement of community members will not only give the police adequate information surrounding insecurity but members capacity to protect themselves in the absence of the police.

ii. Members of the rural communities in the NDR need adequate knowledge, skills, training and re-training on security tips to encourage and boost their self-believe and action-taken process in curbing insecurity.

iii. Nigeria police should intensify their effort to encourage active police – community relations through regular community meetings, joint police-community patrol, key informant involvement and quality skills on addressing insecurity in the rural communities of the NDR.

iv. Nigeria police should welcome suggestions from members of the rural communities, trust the people's judgments and operate an open-door policy because these attitudes will encourage the people participation in policing activities and the police open channel to classified information.

REFERENCES

1. Alemika E. O., Chukwuma I. C. (2000). *Analysis of police and policing in Nigeria*, Center for Law Enforcement Education and National Human Rights Commission, Lagos.
2. Alemika, E. O. (1988). Policing and perceptions of police in Nigeria. *Police Studies*, 11 (4):161–176.
3. Andrejevic, M. (2017). To Pre-Empt A Thief, *International Journal of Communication*, 8, 879–896.
4. Bennett Moses, L., Chan, J. (2016). *Algorithmic prediction in policing: Assumptions, evaluation, and accountability*. *Policing and Society*. doi:10.1080/10439463.2016.1253695.
5. Brannon, M. M. (2017). Datafied and divided: Techno-dimensions of inequality in American cities. *City & Community*, 16(1), 20–24. doi:10.1111/cico.12220.
6. Camacho-Collados, M., Liberatore, F. (2015). A decision support system for predictive police patrolling. *Decision Support Systems*, 75, 25–37; doi: 10.1016/j.dss.2015.04.012.
7. Chan, J., Bennett Moses, L. (2016). Is big data challenging criminology? *Theoretical Criminology*, 20(1), 21–39. doi:10.1177/1362480615586614.
8. CLEEN, (2015). *Crime and public safety in Nigeria*. Center for Law Enforcement Education and the National Human Rights Commission, Lagos.
9. Costanzo, P., D'Onofrio, F., Friedl, J. (2015). Big data and the Italian legal framework: Opportunities for police forces. In B. Akhgar, G. Saathoff, H. R. Arabnia, R. Hill, A. Staniforth, P. S. Bayerl (Eds.), *Application of big data for national security* (p. 238–249). Oxford, UK: Butterworth-Heinemann.
10. Creswell, J. W. (2009). *Research design – qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*, 3rd ed., Thousand Oaks: Sage Publications.
11. Darroch, S. F. (2009). *Intelligence-Led policing in New Zealand*. School of Criminology and Criminal Justice, Faculty of Arts, Griffith University & ARC Centre of Excellence in Policing and Security (CEPS), Griffith University, New Zealand.
12. Dibia, R. (2000). *“Understanding PUBLIC policy in Nigeria: A 21st Century Approach”*, Lagos: Mbeyi and Associates, 2000.
13. Dike, P. (2010). *Nigeria and the quest for an enduring security mechanism*. Paper on National Security at the Royal United Service Institute, London, March 26, 2010.
14. Donaldson, T., and L. E. Preston (1995). The Stakeholder Theory of the Corporation: Concepts, Evidence and Implications, *Academy of Management Review*, 20: 1, 65–91.
15. Dufka, C. (2010). *Force operational handbook. Nigeria*: Report Shines Light son Nigerian Police Corruption, August 18.
16. Edwards, L., Urquhart, L. (2016). Privacy in public spaces: What expectations of privacy do we have in social media intelligence? *International Journal of Law and Information Technology*, 24(3), 279–310. doi:10.1093/ijlit/eaw007.
17. Hazen, J. M., Horner, J. (2007). *“Small arms, armed violence, and insecurity in Nigeria: the Niger Delta in Perspective”*, Geneva: Small Arms Survey, Graduate Institute of International Studies.
18. Heaton, R. (2000). “The prospects for intelligence-led policing; Some historical and quantitative considerations.” *Policing and Society*, 9, no. 4: 337–356.
19. Hipp, J. R. (2007). “Block, tract, and levels of aggregation: Neighborhood structure and crime and disorder as a case in point.” *American Sociological Review*, 72(5).
20. Ikelegbe, A (2005). The economy of conflict in the oil rich Niger Delta region of Nigeria. *Nordic Journal of African Studies* 14(2): 208–234.

21. Imhonopi, D., Urim, U. M. (2012). *The spectre of terrorism and Nigeria's industrial development: a multi-stakeholder imperative*. The paper was prepared for the Nigerian Anthropological and Sociological Association (NASA) Conference with the theme "Theoretical and Conceptual Issues on Social Values, Corruption and Security" held at the Nnamdi Azikiwe University, Awka, Anambra State, November 5–9, 2012.
22. Imhonopi, D., Urim, U. M. (2011). "The development of labor movements and state interference: the Nigerian experience." *The Journal of Sustainable Development in Africa* (JSDA), Clarion University, Pennsylvania, USA, vol. 12, no. 2, p. 236–252.
23. Inayatullah, S. (2013). The futures of policing: Going beyond the thin blue line. *Futures*, 49, 1–8; doi:10.1016/j.futures.2013.01.2007.
24. Kump, P., Alonso, D. H., Yang, Y., Candella, J., Lewin, J., Wernick, M. N. (2016). Measurement of repeat effects in Chicago's criminal social network. *Applied Computing and Informatics*, 12(2), 154–160. doi:10.1016/j.aci.2016.01.002.
25. Levine, E. S., Tisch, J., Tasso, A., Joy, M. (2017). The New York City police department's domain awareness system. *Interfaces*, 47(1), 70–84. doi:10.1287/inte.2016.0860.
26. Maguire, M. (1999). Policing by risks and targets: Some dimensions and implications of intelligence-led crime control. *Policing and Society*, 9, 315–336.
27. Maguire, M., John, T. (1995). Intelligence led policing, managerialism and community engagement: competing priorities and the role of the National Intelligence Model in the UK. *Policing and Society*, 16(1), 67–85.
28. Maguire, M., and T. John. (1995). "Intelligence, surveillance, and informants: Integrated approaches." *Police Research Group Crime and Prevention Series*, Paper no. 64.
29. Menyonu, C. A., Orebiyi, J. S., Eze, C. C., Odii, M. A. C. A., Onyemauwa, C. S., Eriogun, I. H. (2015). Analysis of land use cover change in western niger delta: a panacea for agricultural land reduction. *Nigerian journal of agricultural economics (njae)*. Volume 5(1), 92–99.
30. Nadal, L.K Davidoff, K. C. (2015). Perception of police scale (POPS). Measuring attitudes towards law enforcement and belief about police bias. *Journal of Psychology and Behavioural Science* 3 (2) 1–9.
31. National Population Commission (2006). *Survey report*. Calabar: National Population Commission.
32. Oliver, W. (2004). *Community-oriented policing: A systematic approach to a policy framework for community policing*. 3rd edition. Upper Saddle River, NJ: Pearson.
33. Olobo, T. (2015). What is Nigeria threat level? Strategic repositioning of Nigeria security infrastructure for emerging threat, Nigeria Diaspora Security Forum.
34. Olujinmi, A. (2004). Crime and policing in Nigeria. A Keynote address in crime and policing in Nigeria, challenges and options. Alemika E.E.O., Chukwuma, I. C. (ed) *CLEEN Foundation Publication Nigeria*, p. 19–21.
35. Omoyibo, K. U., Akpomera, E. (2012). "Insecurity mantra: The paradox of Nigerian growth and development." *European Scientific Journal*, July edition, vol. 8, no.15, p. 132–142.
36. Open Society Initiative for West Africa. (2012). "Nigeria: Ensuring stability, human safety and security." *Briefing Paper*, October 2012.
37. Ratcliffe, J. H. (2003). *Intelligence-led policing*. Canberra: Australian Institute of Criminology.
38. Ratcliffe, J. H. (2003). *Intelligence-led policing*. Canberra: Australian Institute of Criminology.
39. Ratcliffe, J. H. (2004) (ed.) *Strategic thinking in criminal intelligence*. Sydney, Australia: The Federation Press.
40. Ratcliffe, J. (2004) (ed.) *Strategic thinking in criminal intelligence*. Sydney, Australia: The Federation Press.
41. Rosenbaum D. P., Schuck, A. M., Graziano, L. M., Stephens, C. D. (2007). *Measuring police and community performance using web-based surveys: Findings from the Chicago Internet Projects*, Centre for Research in Law and Justice, Department of Criminal Justice, University of Illinois, Chicago.

42. Santos, R. B. (2014). The effectiveness of crime analysis for crime reduction: Cure or diagnosis? *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 30(2), 147–168. doi:10.1177/1043986214525080.
43. Schlehahn, E., Aichroth, P., Mann, S., Schreiner, R., Lang, U., Shepherd, I. D., Wong, B. W. (2015). Benefits and pitfalls of predictive policing. In *Intelligence and Security Informatics Conference (EISIC)* (p. 145–148). IEEE. Manchester, UK.
44. Tayebi, M. A., Glässer, U. (2016). *Social network analysis in predictive policing: Concepts, models and methods*. Cham, Switzerland: Springer International Publishing.
45. Ukeje, C. (2010). “*Oiling Regional Insecurity: The Niger Delta Crisis, Security and Stability in the Gulf of Guinea*”, *Nigerian Journal of International Affairs*, vol. 36, no 2.
46. United Nations, (2017). Department of economic and social affairs, Population Division. *World Population Prospects*. Retrieved 5th February, 2017 from www.worldometers.info.
47. Van Brakel, R., De Hert, P. (2011). Policing, surveillance and law in a pre-crime society: Understanding the consequences of technology-based strategies. In E. De Pauw, P. Ponsaers, W. Bruggeman, P. Deelman, K. Van der Vijver (Eds.), *Technology-led policing* (p. 65–94). Antwerp, Belgium: Maklu.

SCHOOL MEDIATORS AS A MECHANISM FOR INCREASING EDUCATIONAL LEVEL AND SOCIAL INTEGRATION IN ROMA COMMUNITIES

SZASZ DIANA*,
CSESZNEK CODRINA**

ABSTRACT

The issue of Roma education is a widely discussed subject in the recent literature. The low level of education is an important indicator of the Roma population's socio-economic precariousness. An important and innovative mechanism that aims to increase the educational level and to produce empowerment in Roma communities is the school mediator. In Romania, the school mediator has been recognized as a professional role since 2001, but there are not enough monitoring activities and statistical data regarding the impact of this integration mechanism on communities. This paper aims to identify and discuss some important dimensions of the work of school mediators in Brașov County, Romania. We carried out a content analysis of the school mediators' reports which are periodically sent to the County School Inspectorate Brașov. Our results suggest that school mediators represent an important human resource for better understanding Roma communities and for providing new place-based tools that could contribute to increase Roma education level and their social integration.

Keywords: Roma communities, education, school mediators.

INTRODUCTION

Roma represent the largest ethnic minority in Europe, and they experience severe social exclusion expressed by high poverty, low education and lack of participation in the political and cultural life [1]. The number of Roma in Europe is estimated between seven and nine million; most of them are living in Central and

* University of Craiova, Romania; e-mail: dianapruteanu28@yahoo.com.

** Transilvania University of Brașov, Romania; e-mail: codrina.cseznek@unitbv.ro.



Eastern Europe [2], where they historically have faced poverty, racism and social disadvantages [3], [4].

Although significant efforts are made at national, European and international levels to protect the fundamental rights and to increase the degree of social integration for this ethnic minority, the number of Roma facing extreme poverty, marginalization and discrimination remains very high [5].

The issue of Roma education is a widely discussed topic in the recent literature. The research conducted in the last decade in Europe shows that the most serious problems regarding the Roma's education are: the low level of participation in pre-school education, the high rates of dropout before the graduation from secondary education; the low rates of literacy and the risk of segregation in schools [5]; more specifically, "a greater proportion of Romani children do not attend primary school than the similarly situated non-Romani children living in the neighbourhood. At least 10% of Roma children aged 7 to 15 in Greece, Romania, Bulgaria, France and Italy are [...] not attending school" [6] (p. 5).

The low level of education has negative effects in terms of prospects for employment and income, of living conditions and health status, "limiting the Roma's general ability to fully realize their potential" [5] (p. 3). In fact, the low level of education is an important indicator of the Roma population's socio-economic precariousness. Low levels of education and the lack of qualifications cause higher unemployment rates among the Roma [2].

In Romania, the main social problems of Roma communities are connected with the low level of education: unemployment and lack of employment opportunities, health problems and reduced access to healthcare, overcrowding of houses and residential areas, passivity and lack of involvement in solving their problems [7].

In Europe, education is considered a key-area in the EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020 [8] where it was established as a main goal to "ensure that all Roma children complete at least primary school".

Ever since 1990, the Romanian Ministry of Education has initiated projects for the Roma's education, but starting with 1998 one can talk of a coherent strategy that makes "the successful Romanian experience today – in the direction of co-opting, training and maintaining the Roma resource in the educational system" be "unique in the world, not only at the European level" [9] (p. 69). The main goals of this strategy are: to form a young Roma intellectuality, through their access to high and higher education; to preserve the Roma language, history and culture in the educational system (considered an innovative approach at international level); to continuously increase the number of Roma pre-schoolers and pupils; to reduce the Roma's discrimination in the school space, as well as to reduce school absenteeism and dropout – this last objective being considered the greatest challenge of the educational policy for the Roma in Romania [9].

In the framework of this national strategy, an important mechanism that aims to increase the educational level and to produce empowerment in Roma communities

is the school mediator. This paper aims to identify and discuss some important aspects regarding the work of the school mediators in Braşov County, Romania: the school mediators' profile, their main activities, their perceptions about the communities they work for and the tools by which their work is evaluated.

THE ROLE OF SCHOOL MEDIATORS IN ROMANIA

In Romania, shortly after the fall of communism in 1989, various organizations from abroad brought and began to implement the role of school mediator in working with "schools with problems" [9], and the non-governmental organization Romani Criss, in cooperation with the Intercultural Institute, proposed the creation of the position of school mediator in the Romanian education system [10].

The school mediator has been recognized as a professional role in Romania since 2001. In the period 2003–2014, the Romanian Ministry of Education trained over 1,200 Roma school mediators [9]. Since 2011, UNICEF Romania has conducted, in partnership with the Ministry of National Education, with other public institutions and with non-governmental organizations, the Campaign "Hai la şcoală!" [Let's go to school], within which 50–60 school mediators were trained annually, and the "The School Mediator's Guide – for Roma Communities" was issued. [11], [12].

In the "The Strategy of the Romanian Government for the Inclusion of the Romanian Citizens Belonging to the Roma Minority for the Period 2015–2020" it is emphasised that "education is the key-area that ensures the sustainability of the intervention for the social inclusion of the Romanian citizens belonging to the Roma minority" (point 2) and it is established as a proposed result for the year 2020 the "recruitment and employment of school mediators in all the 1,680 educational establishments where the number of Roma children and pupils is minimum 15%" (point 8) [13].

The school mediator is part of the auxiliary teaching staff, is paid by the education system (Law of National Education, 2011) [14] and has the main task "to support the participation of all children in the community in the compulsory education, by encouraging parental involvement in the children's education and school life, and by facilitating the cooperation between families, community and school" [15].

In Braşov county, on August 31st, 2013, 39 school mediators were registered [9], representing the highest level at county level in Romania. In 2019, 44 school mediators are registered – according to the data supplied by Braşov County School Inspectorate.

Although it is considered one of the most important mechanisms for offering support to Roma pupils, in Romania we do not have yet enough monitoring activities and statistical data regarding the impact of this integration mechanism on

the communities. According to Pop and Balea (2016) [10], “there is scarce information about the impact of this measure, and the work of school mediators is described within a vague legislative framework” (p. 153).

Probably the first research that highlights a series of dimensions of the school mediators’ activity in Romania is the one conducted by Pop and Balea (2016) from the perspective of Bourdieu’s social reproduction theory [10]. The two authors analyse the data obtained through a questionnaire sent via email, on a group of 171 school mediators in Romania. Although our opinion is that the conclusions are not very well substantiated by the methodology resorted to (a series of perceptions are identified and it is only on their basis that the conclusions are drawn as regards the reproduction of a public discourse perpetuating inequalities), the two authors’ study has the merit of providing a systematic image on who the school mediators are and how they perceive their activity. The results of this study provide basic data on the school mediator’s socio-demographic profile, as well as a few mediators’ perceptions on their work.

A research conducted in the county of Braşov, Romania in 2015 showed that the educational situation of Roma children was generally worse than the one of non-Roma children [16]. Roma children had a higher number of unexcused absences, a higher dropout rate and poorer results at the national evaluation at the end of the eighth grade. One of the solutions considered effective by the interviewees in this research (school principals, professors, parents of Roma children and local leaders) was “the presence of a mediator in school, who facilitates communication with Roma families”; they also „proposed that school mediators should be hired long-term in local communities with a significant number of Roma children. The mediator does not have to be Roma, but s/he has to know the Roma community very well and must have advanced communication skills” (p. 89).

METHODOLOGY

We carried out an analysis of the school mediators’ reports which are periodically sent to the County School Inspectorate Braşov. Our approach was of the qualitative semi-inductive type and we resorted to the techniques of thematic coding and axial coding [17]. The *thematic coding* is done when we are interested in analysing certain topics which were previously defined. In our case, these topics were defined in the open question addressed to the mediators: activities, results, problems/difficulties and proposals. By *axial coding*, we discovered several categories and sub-categories in the framework of these themes and we established, furthermore, a series of links between the categories discovered and the research participants’ profile.

The universe of our research was represented by the school mediators employed in the State education system in Braşov County (amounting to 44) and the research group (participants) included 41 reports of these mediators, which were received at Braşov County Inspectorate until September 24th, 2019, two weeks after the start of 2019–2020 school year.

Their reports include a number of quantitative data (the mediators' socio-demographic data and indicators on the Roma pupils' number and school activity), as well as qualitative (written) data requested by means of an open question: "Describe on at least one page the activity carried out during the second semester of the 2018–2019 school year, taking into account the activities in which you were involved, the results obtained, the problems/difficulties encountered, as well as a series of proposals to improve the school-mediation activity".

From these reports, we selected, for the purpose of this research, only the mediators' socio-demographic data and the qualitative ones, requested through the open question presented above. The data were processed and analysed by means of the NVivo 12 software.

We organised the presentation of the results in two parts: in the first one, we will show what the school mediators' socio-demographic profile is in Braşov County; and in the second one, we will present the main categories of results obtained from the analysis of the qualitative data in the school mediator's reports.

MAIN RESULTS

In Braşov County, most school mediators are women (36 women and 5 men) aged over 35 years. A distribution of the participants by gender and age groups is shown in figure 1 (*Figure 1*).

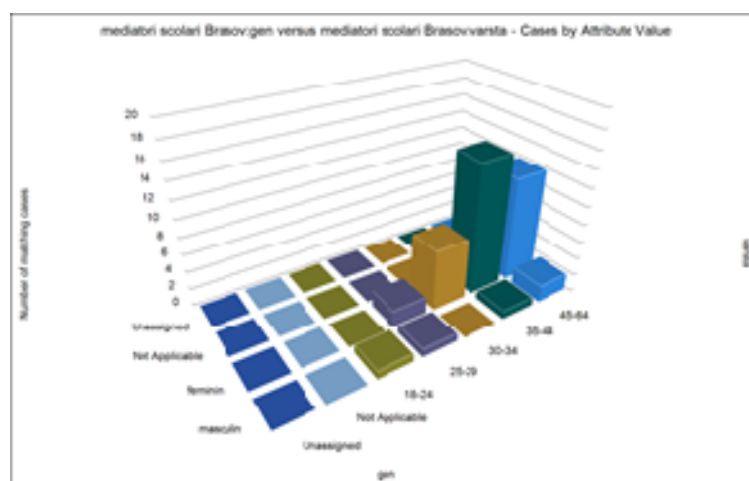


Figure 1 – Distribution of the participants by gender and age groups.

Most of them work in rural schools (33 in the rural environment, 8 in the urban one) and they are of Roma ethnicity. From the point of view of the declared ethnicity, the distribution is as follows: 22 Roma, 15 Romanians, 2 Hungarians and 2 with undeclared ethnicity. Most of them have secondary education: 22 graduated from a high-school, 6 from a post-secondary school, 9 have higher education; but there are also 4 mediators who have only 8 or 10 grades. In terms of seniority in the position of mediator, most of them either have been working for a short time (less than 5 years), or have a seniority longer than 10 years. The participants' distribution by ethnicity and seniority can be viewed in figure 2 (Figure 2), where we can see that the typical mediator is of Roma ethnicity and has been working in this job for 11–15 years.

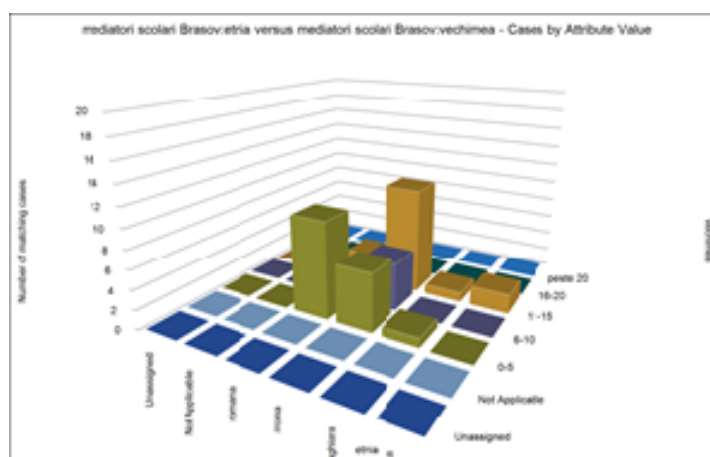


Figure 2 – Distribution of the participants by ethnicity and seniority.

When describing their work during the last semester (although many of them consider the entire 2018–2019 school year), the mediators mostly refer to the activities they performed. Their reports cover to a much lesser extent the sphere of the problems, results and proposals for improving the activity. The diagram below (Figure 3) shows the weight of the topics we pursued (activities, results, problems/difficulties and proposals) in the mediators' reports. In the diagram, there are two additional topics created by us in the data analysis: reflections (a series of sentences reflecting the mediators' thoughts, personal opinions, impressions or feelings related to their work) and the style (formal or narrative) in which the text in the report was written.



Figure 3 – Hierarchy chart of the main topics.

We further present, in turn, the main categories we discovered for each of the analysed topics (activities, problems, proposals and results), specifying that, in this paper, we present only a part of the obtained results, more specifically the categories that appear in the hierarchies made in NVivo, on the first five places in the order of the volume of information (measured as number of references). For each category, we put in brackets the number of references, as generated in the data encoding process in NVivo.

As regards the activities carried out by the mediators, most references are made to the following categories: school-family communication (71), home visits (54), extracurricular activities (44), monitoring students at risk (34), and collaboration with the school staff (30). In total, we identified 19 forms of activity that school mediators describe, most of them being of the communication-facilitation-counselling-monitoring type.

The main social problems that school mediators identify in their communities and in the relation school-community are the following: family precarity (22), dropout (13), skipping classes (10), disinterest in education (9) and children's work (8). Overall, we identified 17 categories of problems.

As solutions to such problems, school mediators have the following proposals: keeping and improving the school-family-community communication (7), raising the awareness about education (4), psychological counselling for students and parents (3), more educational programs (3), intercultural activities (3), home visits (3), the presence of a health mediator in the community (3), continuous training for educators in working with Roma children (3), increased involvement of the local authorities in sustaining education (2), collaborations of the stakeholders for reducing school dropout (2) and promoting collaboration and positive measures in the classroom (2). We have more than five categories for "Solutions" because there are several categories with the same score, so we have put in this list all the

(59%) and a Roma ethnic (68%) [...] In terms of education, it is very common for them to have graduated from high school, while only 2 in 10 school mediators have a tertiary education” (p. 158–159).

The typical school mediator in Braşov county is a woman, is aged between 35 and 64 years, works in a rural school, is of Roma ethnicity, has secondary education and a seniority in the position of mediator either under 5 years, or over 10 years. Although the law stipulates that the mediators must have completed at least the high-school studies and must have acquired the baccalaureate degree, some of them (4 persons) do not comply with this condition. According to the discussions we had with the representatives of Braşov County School Inspectorate, these persons, although they do not have sufficient studies, know very well the Roma community and are even leaders in these communities, which facilitates the school-family-community communication.

There is scarce evidence in the literature regarding the topic of school mediators for Roma communities. A study conducted in Serbia shows that the national program for introducing the role of *Roma Teaching Assistant* has positive results, and the authors propose that “programs targeting Roma should take into account their culture and specificity and ensure that the program gets accepted by the community” [1]. A similar role is presented in the literature as *Intercultural Mediator* [18], but with reference to the relations between immigrants and the receiving communities.

The activities described by the school mediators are in agreement with the legal provisions regarding their attributions [19], but what the analysis of reports highlights is precisely a hierarchy of the activities, highlighting, for instance, the importance of home visits or extracurricular activities.

As regards the social problems which the mediators name in their reports, the hierarchy generated by NVivo, according to the volume of information about the categories concerned, is probably not very important, because every problem per se may be a significant topic of reflection and of action within the educational policies. For instance, the problem “teenage mothers and early marriages”, although on the six place in our ranking, is one of the most sensitive topics in the social integration – preservation of traditional values equation. We dare say such topics deserve to be the subject of future in-depth research, possibly by combining the quantitative and qualitative methodologies.

Although only 18 mediators have proposed solutions to the problems encountered, they have a great diversity and we consider each and every one valuable, even if proposed by a small number of mediators. Most of these solutions, such as improving the school-family communication, the collaboration with stakeholders, a more attractive school through cooperative actions and positive measures in the classroom, more educational programs, or even sanctioning parents if they don’t send their children to school, are consistent with those obtained in other studies [16], but others are new and, as we tend to believe,

they either reflect local needs, or are examples of good practice, hence solutions which are already in place: the existence of a health mediator in the community, the parents' participation in extracurricular activities or psychological counselling for the child and family.

The least represented topic in the mediators' reports is that of the results obtained; although, from the discussions with the representatives of Braşov County School Inspectorate, there are such results and they may constitute examples of good practice. Unfortunately, the results are not very well reflected in the reports analysed by us; therefore, at this point, as well, we suggest the improvement of the collection and enhancement methodology, in the future educational policies for the Roma.

The mediators' language, when describing their activities, is mostly an official one. It is definitely the technical and objective language specific to the materials they studied in the training courses for mediators. Apart from the given examples, in few cases do the mediators have subjective wordings or personal opinion. They rather seem to reproduce an institutional language (here we agree with Pop and Balea [10] and we recognize the same limit of our research, as in the case of the two authors quoted: as it comes to official reports sent to the supervisory authority, we may face, to a certain extent, the pressure of the compliance with the task and of the desirable answers. Their writing style is fairly homogeneous and in some cases they seem to have inspired one another.

However, in general, the reports rather have a narrative structure than a technical one. In few cases, they are only a list of activities or of problems, solutions etc. Most of them combine topic listing with customization, often using descriptions and examples of the situations in the field. The highest number of examples were given for the "extracurricular activities" category, which seems to be the most creative part of their work. As the narrative style prevails, we tend to believe that these reports were not written under institutional pressure, according to a rigid standard, but they reflect, to a certain extent, their specific professional experience.

Therefore we consider that school mediators represent a very important resource to better understand the social world of Roma communities, to have deeper, more comprehensive explanations that bring something new to the official discourse explaining Roma social exclusion. We suggest that the ethnographical research, through in-depth interviews with school mediators and even participant observation, may provide a deeper understanding of the social-exclusion mechanisms and may offer innovative ideas meant to increase social integration. This would avoid bias or compliance with the task, identifiable to a certain extent in drafting the activity reports.

On the other hand, the data collection tool (the school mediator's report) may be very useful in assessing the impact of the school mediator's activity on the Roma communities, if longitudinal analyses are performed, to measure the changes over time. This tool was created, at Braşov county level, by one of the co-authors (Diana Szasz) and she herself admits that this is the first systematic analysis of

their content. Furthermore, many of the school mediators (although they do not have higher education) are leaders of the Roma communities, so they have or can have a strong impact on the communities and know very well, from the inside, the socio-economic situation of the communities.

School mediators are therefore an important resource within the framework of the national policy for Roma in Romania, but we are talking about a resource still insufficiently exploited for providing important insights, with a view to understanding the cultural and social roots underlying the marginalization of many Roma communities, and to finding the best place-based solutions for avoiding Roma social exclusion.

REFERENCES

1. Battaglia, M., Lebedinski, L. (2015). Equal Access to education: An Evaluation of the Roma Teaching Assistant Program in Serbia, *World Development* 76, p. 62–81. Accessed at: <http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2015.06.009>.
2. Rechel, B., Blackburn, C. M., Spencer, N. J., Rechel, B. (2009). Access to health care for Roma children in Central and Eastern Europe: findings from a qualitative study in Bulgaria. *International Journal for Equity in Health*, 8:24, p. 1–10, doi: 10.1186/1475-9276-8-24.
3. Janevic, T., Sripad, P., Bradley, E., Dimitrievska, V. (2011). “There’s no kind of respect here”. A qualitative study of racism and access to maternal health care among Romani women in the Balkans, in *International Journal for Equity in Health*, 10:53, p. 1–12. Accessed at: <https://equityhealth.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/1475-9276-10-53>.
4. Paraschivescu, C. (2012). The European Union and the Protection of the Roma Minority in the Fields of Education and Housing, in *Revista Română de Sociologie*, new series, year XXIII, no. 5–6, p. 405–414.
5. FRA (2014). Educația: situația romilor în 11 state membre ale UE. Accessed at: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-education_ro.pdf
6. Farkas, L. (2014). Report on discrimination of Roma children in education. European Commission, Directorate General for Justice. Accessed at: http://edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz-k/gdj/14/roma_childdiscrimination_en.pdf.
7. Voicu, M., Precupețu, I. (2007). Diagnoza problemelor sociale în comunitățile de romi și strategii de dezvoltare comunitară, in: Voicu, M. (ed.), *Nevoi și resurse în comunitățile de romi*, București: Fundația Soros România, p. 223–232.
8. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020, available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1444910104414&uri=CELEX:52011DC0173>, accessed: 10.10.2019.
9. Sarău, G. (2014). Învățământul pentru rromi (1990–2014), in: Sarău, G., Costache, L., coord., *Rromanipen educațional*, București: Vanemonde, p. 69–128.
10. Pop, F., Balea, B. (2016). School Mediators in the Romanian Education System. A Discussion on Their Role in Addressing Educational Inequities, in *Social Change Review*, vol. 14(2), p. 149–176, doi: 10.1515/scr-2016-0026.
11. Sarău, G., Radu, E. (2011). Ghidul mediatorului școlar (pentru comunități cu rromi), București: Vanemonde.
12. Szöcs, D. (2014). Cuvânt-înainte, in: Sarău, G., Costache, L., coord. (2014), *Rromanipen educațional*, București: Vanemonde, p. 5.

13. Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2015–2020, accessed at: <https://lege5.ro/Gratuit/guytsnzwgm/strategia-guvernului-romaniei-de-incluziune-a-cetatenilor-romani-apartinand-minoritatii-rome-pentru-perioada-2015-2020-din-14012015/5>.
14. Legea Educației Naționale (2011), https://www.edu.ro/sites/default/files/legea-educatiei_actualizata%20august%202018.pdf.
15. Mediator școlar – standard ocupațional, Cod COR: 334010, accessed at: <http://www.anc.edu.ro/uploads/SO/Mediator-scolar.pdf>.
16. Csesznek, C. (2018). Identifying Solutions to Promote the Education of Children in Roma Communities. In: *Bulletin of the Transilvania University of Brașov*, series VII: Social Sciences and Law, vol. 11 (60), no. 1, p. 85–96.
17. Scârnci, F. (2007). Îndrumar de cercetare calitativă în științele socio-umane, Brașov: Editura Universității Transilvania.
18. Sani, S. (2015). The Profession and the Roles of the Intercultural Mediator in Italy, *Procedia – Social and Behavioural Sciences* 191, p. 2546–2548, doi: 10.1016/j.sbspro.2015.04.286.
19. Ordin privind normele de încadrare și de activitate ale mediatorului școlar, no. 1539, 19.07.2007, available at: https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Invatamant-Preuniversitar/2016/acces/ORDIN%201539_2007_mediator%20scolar.pdf.

PARTICULARITĂȚI ALE RELIGIOZITĂȚII TINERILOR DIN ROMÂNIA. STUDIU DE CAZ

MANUELA GHEORGHE*

ABSTRACT

PARTICULARITIES OF YOUTH RELIGIOSITY IN ROMANIA. A CASE STUDY

This study intends to bring new data regarding the way Romanian young people live their relationship with divinity. In our research, the starting point is the theoretical idea that young people living in urban areas, having superior studies, and earnings over the average income are passing through a low level of religiosity, as compared with other categories of people. This study draws few conclusions related to the feelings, attitudes and religious behaviors of one Romanian group of young people employed in two international corporations. Data have been collected through the interview method. The results suggest the existence, in their case, of a particular condition that can be described through a more open, relaxed and critique relation to the religion they are belonging to.

Keywords: youth, religiosity, social-demographic data, corporations, Romania.

INTRODUCERE

După anul 1990 spațiul românesc a fost supus unor schimbări sociale dramatice, ale căror efecte s-au repercutat masiv și asupra universului spiritual și religios al populației. În particular, în cele de urmează, interesul nostru a fost orientat spre o categorie de populație aparte, cea a tinerilor.

În realizarea acestei cercetări, primul imbold a provenit, întâi, din necesitatea continuării și a aprofundării analizelor precedente, statistice, în principal, de evaluare generală a dimensiunilor fundamentale ale religiozității populației din România: credința (reprezentări, sentimente, atitudini religioase) și practica

* Senior researcher, the Institute of Sociology, Romanian Academy, Bucharest; e-mail: manu_er2003@yahoo.fr.



religioasă (frecvența participării la slujbele religioase, respectarea prescripțiilor impuse de Biserică etc.) și, în al doilea rând, prin unele abordări de natură calitativă, în măsură să completeze toate aceste demersuri anterioare cu date și informații mai nuanțate și inedite.

Analiza noastră și-a propus să surprindă câteva elemente legate de raportarea la religie a tinerilor adulți. Am luat în calcul două considerente: 1. Locul pe care îl ocupă religia în viața tinerilor poate reprezenta un indiciu semnificativ al secularizării unei societăți și 2: Numărul redus de studii și cercetări referitoare la acest subiect.

Obiectivul specific al cercetării se referă la obținerea unor rezultate care să vină (sau nu) în sprijinul tezei afirmate de unii sociologi ai religiei, clasici, dar și contemporani, conform cărora religiozitatea se află în corelație directă cu statutul socio-demografic al indivizilor, și cu alte elemente precum: apartenența politică, etnia, rasa etc. (Weber, 1998: 89–143; Goodmann, 1997: 300–302).

În cazul studiului de față, universul cercetării l-a constituit un grup de cincisprezece tineri și tineri adulți, angajați în două multinaționale cu sediul în București, în legătură cu care am pornit de la premisa că aceștia se caracterizează printr-o religiozitate mai puțin intensă decât alte categorii de populație.

Studiul are două componente: prima este de tip teoretic și are ca principal scop circumscrierea cadrului conceptual general al temei alese. Această parte a fost completată cu cea de-a doua componentă, de tip calitativ, ce a constat în realizarea unor interviuri prin care s-a încercat identificarea câtorva elemente specifice, menite să contureze cadrul general al religiozității acestui grup de tineri corporatiști români.

1. CÂTEVA MENȚIUNI METODOLOGICE

Așa cum am menționat mai sus, cercetările care investighează universul religios al tinerilor români sunt rare. Deși deloc numeroase, după 1990, în România s-au realizat, totuși, câteva cercetări de amploare, cu caracter preponderent cantitativ; acestea sunt bazate pe anchete naționale și dovedesc interesul și pentru această tematică aparte (Buburuzan: 1999; Cuciuc; 2002; Luca: 2010; Balica: 2011; Niculiță: 2011 etc.).

Așa cum s-a precizat și mai sus, ca metodă calitativă de culegere a datelor s-a utilizat metoda anchetei pe bază de interviu. S-au realizat 15 interviuri cu persoane având următoarele caracteristici socio-demografice: vârsta cuprinsă între 21–39 ani, 10 de gen feminin și 5 de gen masculin, toți cu domiciliul în București sau în zona limitrofă acestuia, toți cu studii superioare, dintre care patru au și studii de master; toți sunt angajați în două mari companii internaționale. Dintre cei intervievați, 14 s-au declarat ortodocși și unul ateu. Din motive de păstrare a confidențialității, subiecții au fost notați cu S1, S2... etc.. Răspunsurile au fost scurte, la obiect, fără să conțină detalii ample, sub motivația lipsei timpului, de

înțeles în cazul acestei categorii specifice de tineri: activi, practici, mereu pe fugă, instruiți în filosofia conform căreia *timpul înseamnă bani*. În analiza datelor, s-au „expus unele extrase <grăitoare>”, ilustrative, dar, pe cât a fost posibil, s-au căutat și reținut și „unele exemple care să contrazică supozițiile inițiale...” (Silverman, 2004: 101).

2. CONSIDERAȚII TEORETICE

Există puține modele teoretice explicative ale modului în care credința evoluează pe parcursul existenței umane, de la copilărie, tinerețe, maturitate și până la bătrânețe. „Cercetarea relațiilor dialectice dintre realitatea socială și existența individuală în istorie nu este nicidecum nouă” [...] „Realitatea vieții cotidiene este realitatea prin excelență; aceasta se prezintă ca o lume intersubiectivă, pe care fiecare individ o împarte cu ceilalți și în care atitudinile și înțelesurile atribuite acestei lumi corespund sau diferă de la un individ la altul” (Berger, Luckmann: 40, 247). Aceste afirmații vin să confirme, printre altele, și calitatea credinței de a fi o realitate subiectivă, ce comportă trăsături diferite de la o persoană la alta și care, totodată, este în permanentă schimbare și transformare pe parcursul întregii existențe a individului.

Indiferent dacă aparține unei anume biserici sau grup spiritual, fiecare individ își trăiește diferit credința și are propria cale de căutare a absolutului. Nu puțini teoreticieni ai credinței, unii proveniți chiar din spațiul eclezial, au clamat existența unui itinerariu spiritual propriu fiecărui individ, precum și *legitimitatea diversității în trăirea credinței*, în funcție de caracteristicile fiecărei persoane în parte (Giguère: 25). Acest aspect este cu deosebire ilustrat în Biserica Catolică, ce are o lungă tradiție a valorizării discernământului personal al credinciosului, discernământ ce se manifestă cu preponderență în cazul tinerilor adulți.

„Credința este o realitate dinamică ce este supusă schimbării, care, atât în dimensiunea sa subiectivă, cât și în cea obiectivă, nu încetează niciodată să se dezvolte, să se schimbe, să evolueze. Asemeni omului, și aceasta se schimbă continuu de-a lungul vieții sale, cunoaște momente de elan, de retragere, de îndoială, dezamăgire” (*ibidem*: 33). Religia individului (*the individual's religion*) nu este statică. Ea se dezvoltă și se modifică de-a lungul existenței. Individul nu se naște cu un set complet de credințe și practici religioase; religia este dezvoltată (sau ignorată) pe parcursul socializării copilului. Aceasta este și premisa teoretică de la care am plecat, și anume aceea conform căreia credința și, implicit, formele de manifestare concretă a acesteia (atitudinile și comportamentele religioase), într-un cuvânt, religiozitatea, nu sunt statice, ci au un caracter dinamic, căpătând forme diverse de-a lungul vieții fiecărui individ în parte. „Chiar dacă cineva atinge încă din adolescență o anumită perspectivă religioasă identificabilă sau se angajează într-un grup religios, ar fi o eroare să se considere că acesta ar fi punctul final al

dezvoltării religioase a acelui individ. Religia acestuia va continua să se dezvolte și modifice, poate nu în mod dramatic, pe toată durata vieții acestuia” (McGuire, 1992: 53–54). Religiozitatea are, așadar, o dinamică proprie ce variază în funcție de o multitudine de factori: vârstă, gen, nivel de instrucție, mediu rezidențial, venit, tradițiile familiale, stabilitatea și prosperitatea socială, libertatea religioasă etc.

În ceea ce privește raportul vârstă–religiozitate, majoritatea cercetătorilor convin asupra existenței unei curbe a religiozității în funcție de vârstă, conform cu care copilăria este perioada de conformism religios și de socializare în normele și tradițiile religiei în care indivizii s-au născut; mai apoi, adolescenții și tinerii fiind mai puțin interesați de religie, ci preponderent orientați spre interogație și îndoială. „Cei mai mulți adolescenți și tineri își consolidează modul de trăire a sacralului, format în anii copilăriei și în perioada școlarității. Unii, însă, în această perioadă de căutări și inconsecvențe, se îndreaptă spre indiferența religioasă ori se convertesc la altă modalitate de relații cu sacralul” (Cuciuc, 2002: 235).

Ulterior, la vârsta maturității, indivizii trec printr-o perioadă de criză, dar și de stabilizare a credinței: fie în sensul păstrării și consolidării modelului religios asumat în copilărie, în cadrul familiei, fie, dimpotrivă, trecând printr-o criză alimentată de creșterea sentimentului critic și de nemulțumirea față de propria religie. Această ultimă etapă, care este urmată de aceea a bătrâneții, este caracterizată prin intensificarea religiozității, în contextul creșterii preocupărilor față de sensul vieții și de interogațiile față de finalul acesteia.

În etapa maturității, spre exemplu, Gordon Allport aprecia că sentimentul religios se caracterizează printr-o predispoziție interioară aparte pentru ceea ce fiecare individ consideră a fi de o importanță absolută, ultimă, în viața sa, și că acest sentiment religios prezintă un dinamism intern propriu, variind în timp, crescând, regresând sau stagnând, credința nefiind statică ori permanent egală cu sine pe întreg parcursul vieții (*apud* Giguère: 101). Perioada adultă a vieții (mijlocul ei) este caracterizată ca o perioadă de stabilitate, de definire a sistemului axiologic și de convingeri al individului, a unei viziuni generale asupra vieții și de afirmare a propriei personalități și identități. În schimb, perioada adolescenței se caracterizează printr-o înclinație spre distanțarea de familie și de valorile tradiționale și prin atracția pentru noile forme de religiozitate (în special în cazul tinerilor cu pregătire superioară, nemulțumiți de situația lor socială și profesională).

În sens larg, credința reprezintă răspunsul (ce devine în prezent din ce în ce mai liber și mai personal) pe care fiecare individ și-l oferă în legătură cu nevoia de a acorda realității înconjurătoare un sens și o semnificație absolută. Prin urmare, se apelează la diferite curente sociale, ideologii politice, tradiții religioase sau maeștri spirituali. „În cazul creștinilor, credința reprezintă, spre exemplu, răspunsul dat chemării spre Dumnezeu, credința în revelația divină livrată de profeți și în chemarea adresată de Isus: „Urmați-mă!” (*ibidem*: 104). Dinamismul actului de credință provine în primul rând din caracterul liber și personal al acestuia, fiind rezultatul unei decizii personale. „În creștinism, spre exemplu, profesiunea de

credință se exprimă la persoana întâi: <Eu cred>, căci nimeni nu poate să creadă în locul altuia și niciodată grupul nu poate înlocui persoana în actul credinței; pentru creștin, a crede înseamnă a accepta revelația divină, urmată de respectarea unei anumite doctrine, a unei reprezentări anume a lui Dumnezeu, a unor norme și practici religioase, în interiorul unei comunități și instituții (*ibidem*: 106, 107).

În al doilea rând, credința trebuie să facă proba timpului care estompează, slăbește entuziasmul și elanul în credință al individului (deoarece noul devine familiar); de asemenea, un alt factor care intervine este acela al nevoii de a verifica, de a proba adevărurile de credință asumate, ceea ce presupune impulsul de a căuta dovezi raționale – tentație firească în cazul oricărei ființe raționale și inteligente, expusă îndoielii și neliniștilor existențiale; de asemenea, nu este de neglijat nici influența anturajului, a școlii și a familiei (*ibid.*: 130–132).

Un criteriu important al unei credințe mature și autentice este acela al frecvenței participării la slujbele religioase, dar nici acesta nu trebuie absolutizat, tocmai în lumina a ceea ce am afirmat mai sus, în legătură cu caracterul eminent personal al experienței credinței și a relației cu Dumnezeu, iar exprimarea credinței, prin punerea în practică a acesteia, diferă de la o persoană la alta.

Experiența credinței este un proces continuu și plin de provocări: „nu ne naștem creștini, ci devenim” (Tertulian). Prin urmare exprimarea credinței presupune un context de relații în care, în perioada copilăriei, intervin părinții. Aceștia oferă copilului primele reprezentări religioase, iar influența acestora se va resimți de-a lungul întregii existențe. Dar, dacă universul religios inițial al copilului se conturează în dependență de mediul familial, în adolescență apare nevoia separării de părinți, printr-o relație sinuoasă complexă, ce evoluează de la respect, acceptare și supunere, la indiferență și opoziție. Cu timpul, influența familiei se diminuează și crește rolul mediului social, al școlii. În societatea occidentală, devenită tot mai individualistă, religia s-a transformat într-o opțiune personală, ce ține de viața privată și are o influență tot mai scăzută asupra modalităților în care indivizii își trăiesc credința (*ibid.*: 157).

Deși acoperă domenii diverse, teoriile dezvoltării susțin în comun prezumția că, în planul dezvoltării individuale – cognitivă, morală, psihologică sau spirituală –, se parcurg stadii predictibile multiple. În egală măsură, aceste teorii subliniază și importanța studierii vârstei adulte în relație cu contextul social, economic și cultural în care indivizii evoluează. Aceștia trăiesc, cresc, experiențele lor de viață se schimbă, ei își schimbă cariera, sunt permanent puși în situația de a face diverse alegeri. Toate aceste aspecte sunt încorporate în viața lor zilnică, influențându-le stilul de viață și de gândire. Pentru a exemplifica aceste afirmații, autorii citați mai jos apelează la un studiu din 1982, referitor la cazul brutarilor din Paris, pentru care cele șase nopți de muncă pe săptămână se repercutează dramatic asupra vieții – asupra stării de sănătate a acestora sau a felului în care își petrec timpul liber: nu citesc, nu merg la filme, nu participă la activități culturale etc. (Anderson, Goodman, Schlossberg, 2012: 18).

Influența mediului social poate fi exemplificată și comparând mediul social al claselor defavorizate, în care indivizii sunt axați pe satisfacerea nevoilor primare, precum hrana, locul de muncă, securitatea proprie și a familiei, cu cel al claselor superioare, caracterizate prin tendința de utilizare a religiei ca factor de menținere a ordinii sociale; pentru clasa mijlocie, în schimb, religia ține de domeniul vieții private și este reprezentată ca un supermarket la care indivizii apelează în funcție de nevoile și interesele lor de moment. Sunt și alte medii sociale specifice, în care indivizii se lansează în căutarea unei noi spiritualități, a înțelepciunii, a noutăților și a ceea ce este la modă în domeniul religios. Tinerii, spre exemplu, odată ajunși la vârsta maturității, își sporesc autonomia față de mediul social, își personalizează credința, intră în dialog cu valori culturale diverse, devin mai înțelegători cu cei care au opțiuni diferite, optează pentru valori diferite de cele ale contextului în care se află (Giguère: 158).

O altă temă prezentă în discuțiile privitoare la credință este aceea a raportării credincioșilor la conducătorii comunităților religioase – lideri religioși sau preoți. Comunitățile creștine nu sunt anarhice, ele sunt conduse de lideri cărora le sunt atribuite calități deosebite, conforme cu rigorile creștine, capabile să exprime și exemplifice exigențele unei vieți dedicate Bisericii, fiind investiți cu un deosebit respect. La vârsta maturității, aceștia au rolul să încurajeze credincioșii să fie autonomi, să aibă capacitatea de a lua singuri decizii în materie spirituală, să aibă libertatea de a alege, în ciuda adevărului sociologic că orice autoritate tinde să își impună autoritatea; e nevoie de o *intelență a credinței*, care favorizează o educare a conștiinței, precum și libertatea interioară. Persoanele tinere și mature, spre deosebire de cele aflate la vârsta copilăriei sau a adolescenței, se caracterizează prin autonomie și au capacitatea să decidă dacă slujitorii bisericii se informează corespunzător sau nu, dacă sunt niște purtători de cuvânt autentici ai tradiției religioase sau dacă o fac într-un mod mecanic, fără implicare personală și fără creativitate (*ibidem*: 160).

În cazul tinerilor, s-a constatat că aceștia manifestă tendința de a se distanța de instituțiile tradiționale, de certitudinile dogmatice și de *figurile tradiționale de identificare* – figuri simbolice, prin care se realizează o legătură palpabilă, afectivă, cu realitățile invizibile, și impalpabile, propuse de orice sistem religios (preoți, persoane din trecut sau prezent, cu rol de mentori sau ghizi spirituali (*ibid.*: 161,171). Încrederea acordată personalului de cult variază în funcție de diferite criterii sau de caracteristicile socio-economice ale indivizilor, precum: domiciliu, gen, statutul marital, studii, vârstă sau chiar apartenență religioasă, cercetări empirice evidențiind, în cazul României, spre exemplu, un grad de încredere mai scăzut cu privire la personalul de cult în rândul populației tinere și o creștere progresivă a încrederii odată cu înaintarea în vârstă (Gheorghe, 2004: 164–165).

3. CÂT DE RELIGIOȘI SUNT TINERII ROMÂNI ÎN PREZENT? REZULTATELE CERCETĂRII

Cercetările sociologice realizate până în prezent asupra tinerilor români fac posibilă conturarea unui profil religios, chiar dacă destul de sumar, al acestora, în care s-ar putea distinge câteva trăsături și caracteristici distincte. Interesul și apetența acestora pentru anumite forme de religiozitate marginală ar fi numai una dintre acestea, așa cum reliefa, spre exemplu, și o anchetă națională realizată între anii 1995–1998, în cadrul Centrului de Studiere și Cercetare pentru Tineret, care menționa, printre alte aspecte, persistența în rândul tinerilor a unor forme de credință populară precum: magia, credința în talismane, horoscoape etc. (Buburuzan: 73). Acest aspect era ilustrat, de altfel, și de o altă anchetă națională ulterioară, în care tinerii chestionați își afirmau interesul pentru unele credințe și forme de religiozitate periferică, în procente considerabile, după cum urmează: viața după moarte (74%), miracole (73%), telepatie (67,2%), nemurirea sufletului (60,6%), horoscoape (49,2%), OZN-uri (43,4%), reîncarnare (30%), fantome (22,3%) – cf. Balica, 2011: 226.

Sunt elemente care sugerează că ceea ce specialiști importanți au considerat ca specific pentru societatea occidentală, cum ar fi „refluxul continuu al marilor religii tradiționale” și „interesul pentru adeziunile religioase suplă”, pentru sincretism și inventivitate religioasă, se poate spune că se regăsește, într-o anumită măsură, și în acest spațiu al României și al Europei de Est (Champion: 706).

Așa cum s-a precizat și mai sus, religiozitatea diferă în cazul diferitelor categorii de populație: pentru tineri, spre exemplu, „religia nu este atât de importantă [...], însă ea este importantă pentru vârstnici” (Luca: 202). Mai mult, o analiză asupra evoluției numerice a neafiliaților religioși (atei și fără religie) din România, în perioada 1992–2011, atrăgea atenția asupra tendinței de creștere numerică a acestora în intervalul 2002–2011, cât și asupra faptului că majoritatea acestora se situau în intervalul de vârstă cuprins între 20 și 39 de ani, deci în rândul populației tinere (Gheorghe, 2018: 296–297).

O altă trăsătură a tinerilor români de azi, inclusiv a celor religioși, o reprezintă atracția pentru mediul *online*. Un studiu destul de recent „descrie portretul unei generații paradoxale, puternic ancorată în noul context tehnologic. Tinerii români sunt hedoniști și dominați de tehnologie, pragmatici, mai interesați de cât pot câștiga decât de ce pot oferi, deschiși către consumerism, puternic influențați de media, impulsivi și echilibrați, familisti și hedoniști, optimiști, dar lipsiți de încredere în sine și în ceilalți (...). Nu știu foarte clar ce să facă în viață, preferând să trăiască clipa și să experimenteze (...)”. Viața lor socială pare să se mute, treptat, în mediul virtual (Petre, Tureanu, Iliescu: 67). Inclusiv comunitățile religioase virtuale, a căror cercetare este încă la început la noi, par a fi compuse din membri preponderent tineri, cu vârsta cuprinsă între 18 și 35 de ani (Niculiță, 2011: 154–155, 228).

Așa cum s-a precizat și mai sus, religiozitatea diferă în cazul diferitelor categorii de populație. În cazul tinerilor și al tinerilor adulți, aceasta capătă trăsături și caracteristici specifice, așa cum am încercat să argumentăm prin explorarea universului religios al tinerilor investigați. Prin întrebările administrate s-a urmărit obținerea unor informații care să permită o mai bună cunoaștere și înțelegere a sentimentelor, a atitudinilor și a comportamentelor lor religioase, dar și date referitoare la poziționarea acestora față de unele probleme actuale ale societății (predarea orei de religie în școlile publice, salarizarea personalului de cult) etc.

În continuare, vom reține câteva elemente prezente în răspunsurile oferite de subiecți, cu ajutorul cărora să putem contribui la schițarea, fie și sumară, a profilului religios al unui grup de tineri aparte, bine delimitat din punctul de vedere al datelor socio-demografice: e vorba de tineri bărbați și femei, domiciliați în București, cu studii superioare și angajați în două corporații internaționale.

Credința în existența divinității reprezintă miezul și fundamentul religiozității. Prin urmare un prim set de întrebări a vizat surprinderea sentimentelor religioase ale tinerilor intervievați. Cu excepția unui singur subiect, declarat ateu, zece dintre cei interogați se autoapreciază ca fiind persoane religioase, pentru care religia ocupă un loc foarte important în ansamblul vieții lor; această poziționare este asociată în mare măsură cu afirmarea categorică a credinței în Dumnezeu, în Biblie, Sfânta Treime, sfinți și viața de apoi. Pentru patru dintre subiecți însă, deși ei se declară ortodocși, religia este puțin importantă sau deloc importantă, în cazul acestora, pentru obținerea mântuirii, preeminență având faptele bune și respectarea normelor morale ale societății, nu respectarea prescripțiilor religioase.

Un alt set de teme abordate ține de sfera comportamentului religios, precum mersul la biserică, respectarea posturilor, frecvența rugăciunilor, citirea cărților religioase sau petrecerea timpului liber. Doar un singur subiect a declarat că merge săptămânal la biserică, că se roagă zilnic și citește cărți religioase. În schimb, toți ceilalți au relatat o activitate slabă și uneori chiar nulă vizavi de toate aspectele enumerate mai sus. De reținut că niciunul dintre aceștia nu au afirmat că dedică fie și o parte oarecare din timpul lor unor activități de natură religioasă, preferând să se întâlnească cu prietenii, să se plimbe sau să meargă la concerte etc.

Nici la capitolul încrederii acordate Bisericii, lucrurile nu par să fie mai încurajatoare: doar trei subiecți și-au afirmat încrederea în această instituție, trei s-au abținut să răspundă, iar ceilalți zece subiecți au manifestat o atitudine de neîncredere categorică în raport cu aceasta.

Referitor la întrebarea „Sunteți de acord cu predarea religiei în școală?” au rezultat trei răspunsuri negative și restul pozitive, dar cu unele nuanțări, precum: „Da, dar religia fiecăruia să fie respectată” (S1, F, 27 de ani); „Da, dar nu ca materie obligatorie” (S8, M, 27 de ani); „Da, dar nu în forma actuală” (S11, F, 21 de ani); „Depinde de cine o predă” (S12, F, 33 de ani); „Da, dar să fie opțională” (S 14, M, 35 de ani).

O altă întrebare la care subiecții au fost invitați să își exprime opinia a fost: „Considerați că, referitor la cultul din care faceți parte, există anumite aspecte ce vă nemulțumesc și ar trebui schimbate (modernizate)?” Și în acest caz s-au înregistrat nu puține răspunsuri critice, de genul: „Da, faptul că Biserica, prin preoți, cere bani enoriașilor, fără a-i folosi la acțiuni binefăcătoare. Prea se îmbracă toți în aur” (S1, F, 27 de ani); „Fără bani la biserici!” (S7, M, 25 de ani); „Pupatul icoanelor ar trebui interzis, deoarece reprezintă o sursă de microbi și de boli” (S7, M, 27 ani); „Politizarea Bisericii” (S13, F, 38 de ani); „Prea multă afacere și prea puțină credință” (S14, M, 35 de ani); „Lungimea slujbei” (S15, F, 30 de ani).

Față de personalul de cult, majoritatea subiecților au o părere „în general bună” (S5, F, 35); alții, însă, au evitat să-și exprime opinia, ceea ce poate fi interpretat și ca un efect al respectului față de fețele bisericești, adânc imprimat în familie, încă din perioada copilăriei, aspect definitoriu în ortodoxia românească: („Nu vreau să am, nu m-am gândit” – S1, F, 27 ani). Sunt însă și subiecți care nu s-au ferit în a-și expune părerile mai puțin laudative în legătură cu personalul de cult, afirmând că au o părere „slabă” (S10, F, 30 de ani), „proastă” (S13, F, 38 de ani, S14, M, 35 de ani) sau apreciind că „sunt multe elemente de îmbunătățit” (S15, F, 30 de ani).

Referitor la chestiunea, atât de dezbătută în presă, dacă personalul de cult e bine sau nu să fie plătit și din bani publici, s-au înregistrat șapte răspunsuri negative, două afirmative, și patru nonrăspunsuri. Au fost însă și doi subiecți care au ales să aducă unele nuanțări, de genul: „Să se hotărască dacă vor bani publici sau donații. Voluntariatul nu se plătește. Dacă vor bani publici, să ajute săracii cu donațiile” (S1, F, 27 de ani); „Da, dar tot personalul să plătească impozite. Ei ar trebui să fie exemplul pozitiv” (S11, F, 21 de ani).

„Ce credeți că se va întâmpla cu religia în viitor?” a reprezentat o altă întrebare ce le-a fost adresată subiecților și la care am primit răspunsuri precum: „Va fi respectată de mai puține persoane decât acum” (S1, F, 27 de ani, facultate); „Toate religiile vor deveni una singură” (S4, M, 33 de ani); „Va dispărea” (S7, M, 25 de ani, S8, M, 27 de ani); „În România se degradează treptat” (S11, F, 30 ani); „Va scădea importanța ei” (S13, F, 38 de ani); „Dacă nu se adaptează, va dispărea” (S14, M, 35 de ani); „Își va pierde tot mai mult din importanță pe măsura schimbării generale” (S15, F, 30 de ani).

Din totalul întrebărilor adresate, două au vizat tema cunoașterii și a comunicării interconfesionale și a predispoziției pentru convertirea la alte religii. Referitor la întrebarea dacă mai cunosc și alte religii și, dacă da, ce părere au despre acestea, răspunsurile oferite au evidențiat un nivel redus de cunoaștere a altor religii, sau chiar indiferența față de ele, mulți subiecți manifestând o atitudine de reticență sau de *no comment*; am remarcat însă și câteva răspunsuri ce denotă o atitudine deschisă și lipsită de prejudecăți, precum: „Da. Fiecare crede în ceea ce

este învățat, apoi în ceea ce îl definește” (S1, F, 27 de ani); „Da, o părere bună. Multe religii conțin elemente interesante” (S15, F, 30 de ani); „Da, trebuie respectate” (S11, F, 21 de ani); „Nu cred în diferențierea religioasă” (S9, F, 31 de ani). O altă remarcă este necesară și semnificativă: cu excepția unui subiect ce s-a declarat indiferent în legătură cu acest aspect și a unuia ce a preferat să nu răspundă, toți cei interogați au răspuns că nu își vor schimba niciodată religia proprie în favoarea alteia.

4. ÎN LOC DE CONCLUZII

Analiza datelor obținute a relevat în rândul tinerilor intervievați un nivel relativ scăzut al religiozității. Răspunsurile subiecților sugerează un spirit critic dezvoltat, o atitudine de nemulțumire sau de distanțare față de valorile, credințele și dogmele bisericii din care fac parte, în cazul majorității acestora.

Totodată, trebuie precizat că observațiile obținute în urma analizării răspunsurilor oferă unele sugestii semnificative în legătură cu aspectele avute în vedere, dar nu putem afirma că acestea sunt suficiente pentru formularea unor concluzii ferme, astfel că ar fi o gravă eroare de judecată să facem extrapolări prin care să considerăm că toate răspunsurile și observațiile obținute s-ar potrivi tuturor tinerilor.

Cercetările sociologice viitoare dedicate comportamentului religios al tineretului, fie cantitative sau calitative, se impun – atât ca o necesitate teoretică și epistemologică, acestea contribuind definitiv la realizarea unui portret mai bine conturat al tinerilor români și a religiozității acestora. Este de precizat și faptul că cea mai potrivită manieră de a cerceta această categorie aparte de populație ar fi aceea a unei abordări multidisciplinare, care să vizeze aspecte diverse precum: cultura, stilul de viață, valorile, aspirațiile, comportamentul civic, politic sau religios al acestora.

Într-o societate caracterizată printr-un ritm accelerat al schimbării, așa cum este societatea românească actuală, și în contextul mai larg al secularizării și globalizării, tinerii sunt categoria de populație cea mai vulnerabilă. În egală măsură, tinerii reprezintă pentru orice societate o sursă și o resursă esențială a schimbării și înnoirii, dar și principala speranță de conservare și perpetuare a modelului cultural și religios moștenit și transmis din generație în generație de la înaintași. Este de așteptat, totuși, ca pe termen mediu, pe măsură ce societatea românească va deveni mai <stabilă>, mai modernă și mai integrată în complexul țărilor europene [...], tinerii să renunțe progresiv la valorile tradiționalismului, și să se reorienteze și identifice mai mult cu valorile specifice deschiderii și liberalismului (Rusu, 2007: 256–260).

BIBLIOGRAFIE

1. Anderson, Mary, L., Goodman, Jane, Schlossberg, Nancy, K. L. (2012). *Counseling Adults in Transition*, Fourth Edition, New York: Springer Publishing Company.
2. Balica, Ecaterina (2011). *Tinerii și formele marginale de religiozitate. Analiză comparativă România – Ungaria*, în: Bădescu, Ilie, Buruiană, Claudia (coordonatori), *Țăranii și Noua Europă*, Serie Nouă, *Enciclopedia vieții rurale*, vol. II, București: Mica Valahie.
3. Berger, Peter, L., Lukmann, Thomas (1996). *Construirea socială a realității*, București: Art.
4. Buburuzan, Leon (1999). *Credințele religioase și superstițioase ale tinerilor în perioada de tranziție*, *Revista română de sociologie*, nr. 1–2.
5. Cuciuc, Constantin (2002). „Religiozitatea tineretului din România”, în *Revista română de sociologie*, nr. 3–4.
6. Champion, Françoise (2014). „Spirit religios difuz, eclecticism și sincretisme”, în: Delumeau, Jean (coordonator), *Religiile lumii*, ediția a doua, București: Humanitas.
7. Gheorghe, Manuela (2004). *Religie și schimbare socială în România*. Iași: Editura Fundației Academice Axis.
8. Gheorghe, Manuela (2018). *Neafilierea religioasă în România*, în *Revista română de sociologie*, nr. 3–4.
9. Goodman, Norman (1997). *Introducere în sociologie*, București: Lider.
10. Giguère, Paul-André, *Une foi d'adulte* (2005). Bruxelles: Novalis, Collection Lumen Vitae.
11. Petre, Dan, Tureanu, Vlad, Iliescu, Dragoș (2007). *Valori și stiluri de viață ale tinerilor din România. O cercetare exploratorie*, Colecția „România – Repere Sociologice”: IAA Publishing.
12. Niculiță, Zenobia (2011). *Psihosociologia comunităților virtuale religioase*, Iași: Institutul european.
13. McGuire, Meredith (1992). *Religion. The Social Context*, Third Edition, Belmont California: Wodsworth Publishing Company.
14. Luca, Sabina-Adina (2010). *Identitatea socioculturală a tinerilor*, Iași: Institutul European.
15. Weber, Max (1998). *Sociologia religiilor. Tipuri de organizări comunitare religioase*, traducere de Claudiu Baci, București: Teora.
16. Rusu, Horațiu (2007). *Identitate și profil axiologic: identificări valorice la tineri în România*, în Voicu, Bogdan, Voicu, Mălina (coordonatori). *Valori ale românilor. 1993–2006*, Iași: Institutul European.
17. Rusu, Horațiu (2008). *Schimbare socială și identitate socioculturală*, Iași: Institutul European.
18. Silverman, David (2004). *Interpretarea datelor calitative. Metode de analiză a comunicării, textului și interacțiunii*, Iași: Polirom.

THE IMPORTANCE OF ICONICITY IN THE LUXURY WATCHES INDUSTRY

DAN-NICULAE PODARU*

ABSTRACT

Carefully observing the universe of emblematical fashionable products (gadgets, jewelry, watches, cars etc.) that we are surrounded by in our daily life and within society, it is obvious that top brands use and maintain design patterns that guarantee the continuity of product recognition amongst consumers. The iPhone, the Coca-Cola bottle, the Fiat 500 model, the Rolex watches are proof that the iconicity, the successful design of some products over time are the result of the merger between marketing and the semiotics domain with the aim of creating unmistakably recognizable objects at the global level, perceived and valued in a similar manner by consumers, regardless of people's culture and national origin or geographical area. By conducting a detailed study amongst the most prestigious brands of luxury watches, we have noticed that graphic shapes, materials, symbols, suggestions/ideas, true connotations chains at a semiotic level are often used to define product design and to build the brand identity, elements that manage to precisely individualize the positioning of these products on the market.

Keywords: iconicity, object semiotics, brand identity.

Many of my interlocutors ask me oftentimes what the tangible and practical side of semiotics is in the context of modern communication and the contemporary society, generally speaking. Nowadays people wish to only learn and absorb practical things that can be immediately applied in their professional or personal life. To a certain extent, the mercantilism which is imposed by the consumption society will eliminate, although never fully, the less palpable universe of the theoretical or philosophical ideas. And I have pondered over this question, I have scanned the universe of advertising and the universe of fashion while attempting to identify the way in which theoretical semiotics can generate and influence the way in which cultural assets – and not only – can be used.

As I was looking for answers to these questions, I realized that most commercial hits – for instance the Fiat 500 that had been originally launched in the

* University of Bucharest; e-mail: dan@danpodaru.ro.



50s and 60s became an iconic vehicle, which was quite exponential to the entire history of the automobile – rely on iconicity as Charles S. Pierce defined it. The reinterpretation of the Fiat 500 that was launched in 2007 confirms in a conspicuous manner that the car manufacturer could not have launched the modern remake of the old Fiat 500 without preserving elements of design and volumetrics that were able to generate a relationship of resemblance/iconicity between the current model and the original one. From a semiotic point of view, there is strong motivation of iconicity between the two car versions, the vintage one and the modern one, since the resemblance is obvious and not reliant on suggestion or allusive aesthetic expression alone.



Photo 1

www.eu.usatoday.com

Looking into and scrutinizing various areas of contemporary industries, I have realized that this sort of iconic construction in which recent products preserve a host of structural and design elements of some successful products of the past is mostly to be seen in the industry of luxury watches. We could say that a sort of creative self-plagiarism does exist in terms of design.

Moreover, I consider that in this permanent return to the past and tradition, the luxury watches industry positions itself in a manner which is different from any other manufacturing industries, even imposing on itself to use in the construction of the relevant brands the iconic features of the past commercial hits that have been preserved and reused. Consequently, in a totally peculiar manner, we may say that the industry of the luxury watches may not exist and may not develop in the absence of the construction and use of the theoretical and analysis features that semiotics places at our disposal.

And since we are talking about icons and iconicity, I need to bring up the theory of iconicity in order to avoid any bias. As Pierce would put it, “an icon

involves a resemblance with its object (photos or onomatopœia as icons of the speech)”. (Drăgan, 2007: 207, the author’s translation)

According to Daniela Roventă-Frumușani, an author who looked into Pierce’s theory and classifications, “an icon refers to its object based on some analogy and on the fact that its features match those of the object to a certain extent”. (Roventă-Frumușani, 1999: 87, the author’s translation)

It is obvious that any usage of an old model to which reference is made through an old model in industry or fashion relies on the semiotic principle of iconicity that I explained above.

I would also like to bring up the definition that semiotician Thomas Sebeok established for iconicity: “A sign is said to be iconic when there is a topological similarity between a signifier and its denotata.” (Sebeok, 2002: 73, the author’s translation)

Analyzing the universe of the luxury watch industry, we will note that the most famous brands, such as Rolex, Patek Philippe, Audemars Piguet, or Breitling, to name a few, launched decades back successful watch models that were quite representative and whose shape and compositional structure have survived the time and turned into iconic models that can still be found on the relevant markets.

One of the models that became commercial hits was the Rolex Submariner, which was launched in 1953, according to Rolex’ official website; it was the very first waterproof watch, especially designed for divers who were able to use it as far deep as 100 m. In the meantime, as you could notice in the photos below, the structural and design changes that one could notice on the two models, the original one of 1953 and the current one, as relatively insignificant.



Photo 2

www.rolex.com (model from 1953)



Photo 3

www.rolex.com (current model)

Also in the case of the other above-mentioned watch brands, we will find an approach that is similar to the one of the house of Rolex: the Nautilus model (the Patek Philippe), Royal Oak (from Audemars Piguet) or Breitling’s Navitimer that were launched between the 50s and the 70s have preserved their design and engineering over the decades, with some variations though that are quite difficult to

spot. We need to clarify that these examples are just some of the host of examples that one could see by looking into the current spectrum of this particular industry.

We will also note that the universe of this sort of watch is built identity-wise based on images and values of the hegemonic sort that focus exclusively on the male public, suggesting connotations and symbols that are strictly associated to the areas of interest, activities and professions in which only men used to take interest in the past. Even though these brands do sell women's watches too, they are actually resized versions of the men's watches whose iconic design they fully preserve.

Unavoidably, the symbolic construction of the most representative brands of the watchmaking industry relies intrinsically on semiotic values and elements that I will try to present and deconstruct in the upcoming paragraphs.

I was writing above that the high-end watchmaking industry involves a hegemonic construction. The idea starts from the very definition of hegemony, which is a concept that Gramsci developed back in the 30s and that has been used in cultural studies too; he mostly referred to the ability in certain historical periods of the dominant classes to exercise social and cultural leadership, and by these means – rather than by direct coercion of social classes – to maintain their power over the economic, political and cultural direction over the nation. (O'Sullivan et al. 2001: 160, the author's translation)

The high-end watchmaking industry is almost exclusively focusing on men who earn above-average incomes who will use watches as statements of their social standing. We may say watches have become genuinely ideological elements which men use to state their supremacy. This idea of using luxury watches to showcase somebody's ideology could also be supported by the findings of the research team that authored *Concepte fundamentale din Științele Comunicării și Studiile Culturale* (*Key Concepts in Communication and Cultural Studies*); according to the quoted researchers, "[...] hegemony naturalizes what is historically a class ideology and renders it into the form of common sense". (O'Sullivan et al., 2001: 161, author's translation)

Therefore, we may infer that we are being persuaded and educated through the advertising campaigns and through the messages which the media send across so that we have developed the belief that watches are no longer timekeeping devices *per se*, but genuine statements of one's social statement and of the holder's relationship with other members of the society.

Following up on the above-mentioned idea that the identity development of brands is unavoidably associated to the traditionally male-related areas of interest, we may notice that the logos of the leading brands that dominate the luxury watches industry are mostly correlated to elements suggesting masculinity. In the case of Rolex, the logo is a crown, a symbol which is unavoidably associated to the universal history of royalty, which is mostly represented by male archetypes. Also in the case of Patek Philippe, the main element of the logo is a stylized symbol that

reminds us of the heraldry of the crusading knights of the Order of Calatrava, therefore the traditionally historical connection that refers to an exclusively male area is quite conspicuous.



Photo 4

www.rolex.com



Photo 5

www.patek.com



Photo 6

www.esquiremag.ph

Also in the case of Breitling company, even if its extremely recent logo has been restyled and simplified, the logo had featured for more than 50 years a stylized anchor with wings on both of its sides, which are graphic elements quite representative for two of the best known areas traditionally served by men, aviation and the navy, with which Breitling has been and still is associated. You will notice in the left-side corner of the image above the old logo that had been used for a long time, while in the right-side corner you will see the new logo, a stylized and slightly effeminate letter “B” that abandoned the traditional aviation and navy line. Actually, most collections that Breitling showcased in 2018 in 2019 bring forth watches whose aesthetic design is slightly changed when compared to the previous traditional models, and only time and history will tell whether such change will have a beneficial impact upon the brand. Or not!

Referring to the Breitling watches, *Gentleman, Ghidul etern al modei masculine (Gentleman: The Ultimate Companion to the Elegant Man)* notes that: “A pilot’s Breitling watch is a well-known item of prestige. The popularity of the label often makes people overlook the fact that Breitling was originally made famous by watches that met the high professional standards of aviation.” (Roetzel, 2009: 228, the author’s translation)

So far I have reviewed a number of illustrative examples that connect intrinsically the graphics (logos) of this industry to traditionally and hegemonically all-male activities; in the upcoming paragraphs I will also be reviewing the symbolic connections between watch names and the historical significance of these terms. For instance, Patek Philippe’s famous Nautilus model is a straightforward reference to the famous submarine in Jules Verne’s books, which was sailing under the command of Captain Nemo. The name of Rolex’ Submariner is also associated to the navy and military action, and the picture becomes complete as soon as we have taken a peek into the name that Breitling gave to Navitimer, a watch designed for pilots, therefore yet another denomination taking us to the realm of aviation and the navy. Although apparently “Royal Oak”, the name of a model made by the prestigious Audemars Piguet, slides away from the navy and the military, the

linguistic connotations of the model still take us into the areas of royalty and tradition, since oak is one strong long-living tree, which may infer – by association to royalty – the way in which these watches will survive the time and will be left to one's heirs, which also suggests an analogy between inheriting this exceptional watch and being assigned the royal duties.

For this essay, I have chosen only for exemplification purposes four prestigious brands of the luxury watches industry, but there are dozens of alternatives that could complement or replace my selection of brands, such as Ulysse Nardin that included an anchor in their logo and is traditionally associated to manufacturing timekeeping instruments used in the sailing area, or Longines, that chose a pair of stylized wings and has been traditionally associated to aviation. On the other hand, Hublot, a relatively new brand that hit the market in the early 80s makes yet another example that highlights how relatively unique the solution for building high-end brands in the watchmaking industry is; Hublot also starts the etymological construction of its name from elements and components of aviation or navy origin, more specifically the porthole (hublot, in French). Also Hublot's association to sports involves an all-male connotation too, since it is associated to Ferrari and the world of football.

A particular self-positioning manner in the luxury watchmaking industry comes from Richard Mille, a brand that attaches a great importance to using the latest materials and technologies (the so-called high-techs); the traditional models of other brands may weigh hundreds of grams, while Richard Mille will weigh 5 g, 10 g or maybe not more than 20 g. Another sort of particular conditioning in the case of this brand is the extremely limited series in which their models are manufactured.



Photo 7

www.richardmille.com

Now, if we were to follow the description of the associations of the prestigious watch brands in *Gentleman. Ghidul etern al modei masculine* (*Gentleman: The Ultimate Companion to the Elegant Man*), I will define this area if more specifically, considering that TAG Hauer is a brand associated to fast cars and motorsports in general, Omega to NASA's space programs and the first moon landing, and Hamilton to the US navy and aviation. (Roetzel, 2009: 228)

An addition to the male definition of these accessories and – to a certain extent – the highlight of an element which is being used in the semiotic analysis, more specifically the intertextuality, are to be seen in the shape of the luxury watches that we are talking about, *i.e.* Nautilus, Royal Oak, Submariner or Navitimer, which suggest the shape of an airplane's or ship's or submarine's porthole. As Angela Goddard, who teaches communication at the University of Manchester, puts it, "intertextuality refers to the way one text can point to or base itself on another." (Goddard, 2002: 105, the author's translation)

With semiotics, text does not refer to written texts only, but also to the elements that form a picture, a painting, a photo, elements that are being taken over from somewhere else and used to construct another text. In our case, the design of the porthole may be taken over from photos or other archive images and transposed in the final form of the watch.



Photo 8

www.patek.com



Photo 9

www.piecesofship.com

Also in the realm of intertextuality, Marian Petcu takes the definition of this notion even further and adds that intertextuality is "any text that is placed on the intersection with other texts that it quotes, processes or anticipates." (Petcu, 2014: 265, the author's translation)

Obviously this procedure may be used in any creative milieu, be it literature or cinematography, advertising, fine arts, fashion or object design.

As we may have noticed this far, the existence of such luxury accessories would no longer be possible if it hadn't been for their iconicity and their symbolic connections, connotations, which are as many elements that the identity

construction of the brand images existing in this universe uses in a steady manner. Even the range of colors that is used to build the brands and the campaigns that advertise these brands rely on semiotic symbolism, since producers use colors and hues that are mostly associated to men or that are iconic for traditionally male activities and crafts, such as blue, grey, kaki, black.

Understanding that watches of this sort are not fashion items (with a quick turnover rate and highly perishable), but items that define luxury (whose time passes much more slowly and whose items are not perishable), I consider that one argument in favor of using unpretentious colors in designing and advertising watches may be better construed based on Ioan Drăgan's explanations:

We have generally noticed that clear and light colors are the best sellers (maybe due *inter alia* to the fact that light-coloured items seem bigger). In spite of that, the simpler the color, the closer it is associated by buyers to luxury. (Drăgan, 2007: 370, the author's translation)

We may even state that – to a certain extent – a number of items and concerns that define contemporary masculinity and that men use in order to make social statements are center stage to the male universe of the Western world. The life and preoccupations of a modern man will be essentially associated to sports, politics, the army, the weapons, cars and motorcycles, and their personal belongings; and in my opinion watches always come first. Of course, the different position and understanding of the role and value of one's items will be influenced by the culture, education, financial background, and age of every individual.

A book standing proof for that is *A Man and His Watch: Iconic Watches and Stories from the Men Who Wore Them* (translated in Italian as *Un uomo & il suo orologio*) published by Matt Hranek, a photographer and journalist. The book demonstrates the peculiar and quite unique connection that some men, who are iconic to today's society (scientists, researchers, inventors, artists/photographers, fashion designers, musicians, entrepreneurs/businessmen, collectors, or actors) have with their own watches. Many of them confessed to the writer that they had inherited some of their watches from family members or that they had them from their fathers. One of the protagonists of the book, editorialist and writer, Aaron Sigmond, remembers how his grandfather used to wear an Elgin watch for special occasions, which he used to safe keep in a box. When his grandfather died, Aaron inherited the watch, which – in his opinion – embodies all of this grandfather's life. Nowadays, the new owner of Elgin has admitted to wearing this watch – in his turn – only on special occasions too. (Hranek, 2019: 64)

Such perspective demonstrates that the world of luxury watches goes beyond the material universe, since it is loaded by emotional features, therefore it is placed in the universe of the goods that have a cultural value. For the time being, the symbolic value of these objects and their unique position on the luxury items market may only be supported by subtle and sophisticated advertising campaigns,

with iconicity being oftentimes placed in the foreground, because if it had not been for iconicity, commercial hits could not be recognisable immediately at the world level.

REFERENCES

1. Drăgan, Ion (2007.) *Comunicarea, paradigme și teorii*, vol. 1 and vol. 2, Bucharest: RAO.
2. Goddard, Angela (2002). *Limbaajul publicității*, Iași: Polirom.
3. Hranek, Matt (2019). *Un uomo & il suo orologio*, Milano: L'ippocampo Edizioni.
4. O'Sullivan, Tim et al. (2001). *Concepte fundamentale din Științele Comunicării și Studiile Culturale*, Iași: Polirom.
5. Petcu, Marian (2014). *Dicționar enciclopedic de comunicare și termeni asociați*, Bucharest: C.H. Beck.
6. Roventă-Frumușani, Daniela (1999). *Semiotica, Societate, Cultură*, Iași: Institutul European.
7. Roetzel, Bernhard (2009). *Gentleman, Ghidul etern al modei masculine*, Bucharest, Noi.
8. Sebeok, Thomas (2002) *Semnele: o introducere în semiotică*, Bucharest, Humanitas.

Websites

<https://www.rolex.com/about-rolex-watches/rolex-history/1953-1967.html>, June 2019
<https://www.richardmille.com/collections/rm-67-02-automatic-extra-flat>, August 2019

Online publications

<https://eu.usatoday.com/story/money/cars/2013/11/14/fiat-1957-anniversary-los-angeles-auto-show/3527421/>, June 2019

REVISTA ROMÂNĂ DE SOCIOLOGIE

Anul XXX, Nr. 5–6 • 2019

INDEX ALFABETIC 2019

	Nr.	P.
ABRAHAM, DOREL, BURCEA, MARIN, MARCOVICI, OCTAV, ȘUFARU, IONELA, Aspects of the Romanian Migrants' Motivation. Qualitative Research (Aspecte ale motivației migranților români. O abordare calitativă)	1–2	25–51
APOSTU, IULIAN, Uniunea consensuală – dilema unei legalizări. O abordare socio-juridică	3–4	257–277
BĂDESCU, ILIE, Communal Society and the “Dual System”. Equality and Inequality in the Carpathian Valleys (Societatea comunală și „sistemul dualist”. Egalitate și inegalitate în Văile Carpaților)	3–4	179–221
BĂDESCU, ILIE, Teoria spațiului dens în sociologie și antropologia istorică	5–6	391–415
BECIU, CAMELIA, LAZĂR, MIRELA, Le problème public de la migration dans l'espace médiatique roumain : campagnes de presse interactives (Problema publică a migrației în spațiul mediatic românesc: campanii de presă interactive)	3–4	223–237
BRITO, RITA, VELICU, ANCA, CHAUDRON, STEPHANE, DIAS, PATRÍCIA, LOBE, BOJANA, Parental concerns regarding young children and digital technology. An exploratory qualitative investigation in three European countries (Îngrijorările părinților legate de folosirea tehnologiilor digitale de către copiii mici. O cercetare exploratorie calitativă în trei state europene)	3–4	239–256
BURCEA, MARIN, ABRAHAM, DOREL, MARCOVICI, OCTAV, ȘUFARU, IONELA, Aspects of the Romanian Migrants' Motivation. Qualitative Research (Aspecte ale motivației migranților români. O abordare calitativă)	1–2	25–51
CHAUDRON, STEPHANE, VELICU, ANCA, DIAS, PATRÍCIA, BRITO, RITA, LOBE BOJANA, Parental concerns regarding young children and digital technology. An exploratory qualitative investigation in three European countries (Îngrijorările părinților legate de folosirea tehnologiilor digitale de către copiii mici. O cercetare exploratorie calitativă în trei state europene)	3–4	239–256
CSESZNEK CODRINA, SZASZ DIANA, School Mediators as a Mechanism for Increasing Educational Level and Social Integration in Roma Communities (Mediatorii școlari ca mecanism de creștere a nivelului de educație și a integrării sociale în comunitățile de romi)	5–6	435–446

„Revista română de sociologie”, serie nouă, anul XXX, nr. 5–6, p. 473–475, București, 2019



Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

- DIAS, PATRÍCIA, VELICU, ANCA, CHAUDRON, STEPHANE, BRITO, RITA, LOBE, BOJANA, Parental concerns regarding young children and digital technology. An exploratory qualitative investigation in three European countries (Îngrijorările părinților legate de folosirea tehnologiilor digitale de către copiii mici. O cercetare exploratorie calitativă în trei state europene) 3-4 239-256
- DUMITRAȘCU, VERONICA, Towards a Study of The Methodology of Socio-Political System Vulnerability (Spre un studiu al metodologiei vulnerabilităților sistemului socio-politic) 5-6 355-372
- GHEORGHE, MANUELA, Particularități ale religiozității tinerilor din România. Studiu de caz 5-6 447-457
- LAZĂR, MIRELA, BECIU, CAMELIA, Le problème public de la migration dans l'espace médiatique roumain : campagnes de presse interactives (Problema publică a migrației în spațiul mediatic românesc: campanii de presă interactive) 3-4 223-237
- LEOVARIDIS, CRISTINA, RĂCHITĂ, ILEANA, *Storytelling* în agențiile de publicitate – o cercetare calitativă 1-2 67-105
- LOBE, BOJANA, VELICU, ANCA, CHAUDRON, STEPHANE, DIAS, PATRÍCIA, BRITO RITA, Parental concerns regarding young children and digital technology. An exploratory qualitative investigation in three European countries (Îngrijorările părinților legate de folosirea tehnologiilor digitale de către copiii mici. O cercetare exploratorie calitativă în trei state europene) 3-4 239-256
- MARCOVICI, OCTAV, BURCEA, MARIN, ABRAHAM, DOREL, ȘUFARU, IONELA, Aspects of the Romanian Migrants' Motivation. Qualitative Research (Aspecte ale motivației migranților români. O abordare calitativă) 1-2 25-51
- MĂNDIȚĂ, MĂDĂLINA, Neo-Totalitarianism, the Beginning of Anarchic Civilization? A Voegelin Reading of Our Time (Neototalitarismul – începutul civilizației anarhice? O lectură voegeliană a prezentului) 5-6 331-354
- OMOROGHOMWAN, BLESSING OSAYEMWENRE, Abating Insecurity in Rural Communities of the Niger Delta Region of Nigeria (Reducerea insecurității în comunitățile rurale situate în zona deltei Nigerului din Nigeria) 5-6 417-434
- PETCU, MARIAN, Presa partidelor politice din România în perioada 1918-1930. Schiță istorică 1-2 135-153
- PODARU, DAN-NICULAE, The Importance of Iconicity in the Luxury Watches Industry (Importanța iconicității în industria ceasurilor de lux) 5-6 459-467
- RADU, DANA MIHAELA, Mediatization of Public Controversies in The Romanian Online Press: "The Religious Education Class" (Practici de mediatizare a controverselor în discursul presei *online*: „ora de religie”) 1-2 107-134
- RĂCHITĂ, ILEANA, LEOVARIDIS, CRISTINA, *Storytelling* în agențiile de publicitate – o cercetare calitativă 1-2 67-105
- ROTARU, ILEANA, Media Pedagogy: Challenges of an Interdisciplinary Research Field in Social Sciences (Pedagogia media: un domeniu interdisciplinar al Științelor sociale) 1-2 53-65
- STAHL, IRINA, Fața nevăzută a lui Henri H. Stahl: scriitorul. Fragment dintr-un roman inedit al marelui sociolog (II) 3-4 301-318
- STOICIU, GABRIEL, Expansiunea *social media* și transformarea angajamentului civic 5-6 373-389
- SZASZ DIANA, CSESZNEK CODRINA, School Mediators as a Mechanism for Increasing Educational Level and Social Integration in Roma Communities

(Mediatorii școlari ca mecanism de creștere a nivelului de educație și a integrării sociale în comunitățile de romi)	5–6	435–446
ȘERBAN, ADELA, Teoria morfologiei comunitare. Patru scheme analitice	1–2	3–24
ȘUFARU, IONELA, BURCEA, MARIN, ABRAHAM, DOREL, MARCOVICI, OCTAV, Aspects of the Romanian Migrants' Motivation. Qualitative Research (Aspecte ale motivației migranților români. O abordare calitativă)	1–2	25–51
VELICU, ANCA, CHAUDRON, STEPHANE, DIAS, PATRÍCIA, BRITO, RITA, LOBE BOJANA, Parental concerns regarding young children and digital technology. An exploratory qualitative investigation in three European countries (Îngrijorările părinților legate de folosirea tehnologiilor digitale de către copiii mici. O cercetare exploratorie calitativă în trei state europene)	3–4	239–256

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

REVISTA ROMÂNĂ DE SOCIOLOGIE

Anul XXX, Nr. 5–6 • 2019

INDEX ALFABETIC 2019

	Nr.	P.
ABRAHAM, DOREL, BURCEA, MARIN, MARCOVICI, OCTAV, ȘUFARU, IONELA, Aspects of the Romanian Migrants' Motivation. Qualitative Research (Aspecte ale motivației migranților români. O abordare calitativă)	1–2	25–51
APOSTU, IULIAN, Uniunea consensuală – dilema unei legalizări. O abordare socio-juridică	3–4	257–277
BĂDESCU, ILIE, Communal Society and the “Dual System”. Equality and Inequality in the Carpathian Valleys (Societatea comunală și „sistemul dualist”. Egalitate și inegalitate în Văile Carpaților)	3–4	179–221
BĂDESCU, ILIE, Teoria spațiului dens în sociologie și antropologia istorică	5–6	391–415
BECIU, CAMELIA, LAZĂR, MIRELA, Le problème public de la migration dans l'espace médiatique roumain : campagnes de presse interactives (Problema publică a migrației în spațiul mediatic românesc: campanii de presă interactive)	3–4	223–237
BRITO, RITA, VELICU, ANCA, CHAUDRON, STEPHANE, DIAS, PATRÍCIA, LOBE, BOJANA, Parental concerns regarding young children and digital technology. An exploratory qualitative investigation in three European countries (Îngrijorările părinților legate de folosirea tehnologiilor digitale de către copiii mici. O cercetare exploratorie calitativă în trei state europene)	3–4	239–256
BURCEA, MARIN, ABRAHAM, DOREL, MARCOVICI, OCTAV, ȘUFARU, IONELA, Aspects of the Romanian Migrants' Motivation. Qualitative Research (Aspecte ale motivației migranților români. O abordare calitativă)	1–2	25–51
CHAUDRON, STEPHANE, VELICU, ANCA, DIAS, PATRÍCIA, BRITO, RITA, LOBE BOJANA, Parental concerns regarding young children and digital technology. An exploratory qualitative investigation in three European countries (Îngrijorările părinților legate de folosirea tehnologiilor digitale de către copiii mici. O cercetare exploratorie calitativă în trei state europene)	3–4	239–256
CSESZNEK CODRINA, SZASZ DIANA, School Mediators as a Mechanism for Increasing Educational Level and Social Integration in Roma Communities (Mediatorii școlari ca mecanism de creștere a nivelului de educație și a integrării sociale în comunitățile de romi)	5–6	435–446

„Revista română de sociologie”, serie nouă, anul XXX, nr. 5–6, p. 473–475, București, 2019



Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

DIAS, PATRÍCIA, VELICU, ANCA, CHAUDRON, STEPHANE, BRITO, RITA, LOBE, BOJANA, Parental concerns regarding young children and digital technology. An exploratory qualitative investigation in three European countries (Îngrijorările părinților legate de folosirea tehnologiilor digitale de către copiii mici. O cercetare exploratorie calitativă în trei state europene)	3-4	239-256
DUMITRAȘCU, VERONICA, Towards a Study of The Methodology of Socio-Political System Vulnerability (Spre un studiu al metodologiei vulnerabilităților sistemului socio-politic)	5-6	355-372
GHEORGHE, MANUELA, Particularități ale religiozității tinerilor din România. Studiu de caz	5-6	447-457
LAZĂR, MIRELA, BECIU, CAMELIA, Le problème public de la migration dans l'espace médiatique roumain : campagnes de presse interactives (Problema publică a migrației în spațiul mediatic românesc: campanii de presă interactive)	3-4	223-237
LEOVARIDIS, CRISTINA, RĂCHITĂ, ILEANA, <i>Storytelling</i> în agențiile de publicitate – o cercetare calitativă	1-2	67-105
LOBE, BOJANA, VELICU, ANCA, CHAUDRON, STEPHANE, DIAS, PATRÍCIA, BRITO RITA, Parental concerns regarding young children and digital technology. An exploratory qualitative investigation in three European countries (Îngrijorările părinților legate de folosirea tehnologiilor digitale de către copiii mici. O cercetare exploratorie calitativă în trei state europene)	3-4	239-256
MARCOVICI, OCTAV, BURCEA, MARIN, ABRAHAM, DOREL, ȘUFARU, IONELA, Aspects of the Romanian Migrants' Motivation. Qualitative Research (Aspecte ale motivației migranților români. O abordare calitativă)	1-2	25-51
MĂNDIȚĂ, MĂDĂLINA, Neo-Totalitarianism, the Beginning of Anarchic Civilization? A Voegelin Reading of Our Time (Neototalitarismul – începutul civilizației anarhice? O lectură voegeliană a prezentului)	5-6	331-354
OMOROGHOMWAN, BLESSING OSAYEMWENRE, Abating Insecurity in Rural Communities of the Niger Delta Region of Nigeria (Reducerea insecurității în comunitățile rurale situate în zona deltei Nigerului din Nigeria)	5-6	417-434
PETCU, MARIAN, Presa partidelor politice din România în perioada 1918-1930. Schiță istorică	1-2	135-153
PODARU, DAN-NICULAE, The Importance of Iconicity in the Luxury Watches Industry (Importanța iconicității în industria ceasurilor de lux)	5-6	459-467
RADU, DANA MIHAELA, Mediatization of Public Controversies in The Romanian Online Press: "The Religious Education Class" (Practici de mediatizare a controverselor în discursul presei <i>online</i> : „ora de religie”)	1-2	107-134
RĂCHITĂ, ILEANA, LEOVARIDIS, CRISTINA, <i>Storytelling</i> în agențiile de publicitate – o cercetare calitativă	1-2	67-105
ROTARU, ILEANA, Media Pedagogy: Challenges of an Interdisciplinary Research Field in Social Sciences (Pedagogia media: un domeniu interdisciplinar al Științelor sociale)	1-2	53-65
STAHL, IRINA, Fața nevăzută a lui Henri H. Stahl: scriitorul. Fragment dintr-un roman inedit al marelui sociolog (II)	3-4	301-318
STOICIU, GABRIEL, Expansiunea <i>social media</i> și transformarea angajamentului civic	5-6	373-389
SZASZ DIANA, CSESZNEK CODRINA, School Mediators as a Mechanism for Increasing Educational Level and Social Integration in Roma Communities		

(Mediatorii școlari ca mecanism de creștere a nivelului de educație și a integrării sociale în comunitățile de romi)	5-6	435-446
ȘERBAN, ADELA, Teoria morfologiei comunitare. Patru scheme analitice	1-2	3-24
ȘUFARU, IONELA, BURCEA, MARIN, ABRAHAM, DOREL, MARCOVICI, OCTAV, Aspects of the Romanian Migrants' Motivation. Qualitative Research (Aspecte ale motivației migranților români. O abordare calitativă)	1-2	25-51
VELICU, ANCA, CHAUDRON, STEPHANE, DIAS, PATRÍCIA, BRITO, RITA, LOBE BOJANA, Parental concerns regarding young children and digital technology. An exploratory qualitative investigation in three European countries (Îngrijorările părinților legate de folosirea tehnologiilor digitale de către copiii mici. O cercetare exploratorie calitativă în trei state europene)	3-4	239-256

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

REVISTA ROMÂNĂ DE SOCIOLOGIE

Year XXX • Nos. 5–6 • 2019

CONTENTS

POLITICS AND SOCIETY

MĂDĂLINA MĂNDIȚĂ, Neo-totalitarianism, the Beginning of Anarchic Civilization? A Voegelin Reading of our Time	331
VERONICA DUMITRAȘCU, TOWARDS A STUDY OF THE METHODOLOGY OF SOCIO-POLITICAL SYSTEM VULNERABILITY	355
GABRIEL STOICIU, Social Media Expansion and the Transformation of Civic Engagement	373

SOCIOLOGY AND NOOLOGY

ILIE BĂDESCU, Dense Space Theory in Sociology and Historical Anthropology	391
---	-----

SECURITY STUDIES

BLESSING OSAYEMWENRE OMOROGHOMWAN, Abating Insecurity in Rural Communities of the Niger Delta Region of Nigeria	417
--	-----

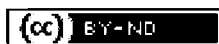
EDUCATION AND SOCIAL INTEGRATION

SZASZ DIANA, CSESZNEK CODRINA, School Mediators as a Mechanism for Increasing Educational Level and Social Integration in Roma Communities	435
---	-----

RELIGION AND SOCIETY

MANUELA GHEORGHE, Particularities of Youth Religiosity in Romania. A Case Study	447
---	-----

„Revista română de sociologie”, serie nouă, anul XXX, nr. 5–6, p. 329–480, București, 2019



Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

COMMENTS

DAN-NICULAE PODARU, The Importance of Iconicity in the Luxury Watches Industry	459
--	-----

REVIEWS AND READING NOTES

SORIN NEGRUȚI (2017). Hired by the State, Bucharest: Eikon (<i>Grigore Nicola</i>)	469
--	-----

ALPHABETICAL INDEX 2019

REVISTA ROMÂNĂ DE SOCIOLOGIE

Année XXX • Nos. 5–6 • 2019

SOMMAIRE

POLITIQUE ET SOCIÉTÉ

MĂDĂLINA MĂNDIȚĂ, Néo-totalitarisme – le début d’une civilisation anarchique? Une lecture voegelienne du présent	331
VERONICA DUMITRAȘCU, Vers une étude de la méthodologie des vulnérabilités du système sociopolitique	355
GABRIEL STOICIU, L’expansion des <i>médias sociaux</i> et la transformation de l’engagement civic	373

SOCIOLOGIE ET NOOLOGIE

ILIE BĂDESCU, Théorie de l’espace dense en sociologie et anthropologie	391
--	-----

ÉTUDES DE SÉCURITÉ

BLESSING OSAYEMWENRE OMOROGHOMWAN, La réduction de l’insécurité dans les communautés rurales de la région du Delta du Niger en Nigeria	417
---	-----

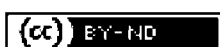
ÉDUCATION ET INTÉGRATION SOCIALE

SZASZ DIANA, CSESZNEK CODRINA, Les médiateurs scolaires comme mécanisme pour accroître le niveau d’éducation et l’intégration sociale dans les communautés roms	435
--	-----

RELIGION ET SOCIÉTÉ

MANUELA GHEORGHE, Spécificité de la religiosité des jeunes en Roumanie. Étude de cas	447
--	-----

„Revista română de sociologie”, serie nouă, anul XXX, nr. 5–6, p. 329–480, București, 2019



Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

COMMENTAIRES

DAN-NICULAE PODARU, L'importance de l'iconicité dans l'industrie des montres de luxe	459
--	-----

COMPTES-RENDUES ET NOTES DE LECTURE

SORIN NEGRUȚI (2017). Employé par l'État, Bucarest : Eikon (<i>Grigore Nicola</i>)	469
--	-----

INDEX ALPHABÉTIQUE 2019

REVISTA ROMÂNĂ DE SOCIOLOGIE

(ROMANIAN JOURNAL OF SOCIOLOGY)

Editor: Romanian Academy – Institute of Sociology (Bucharest)

- A new journal for a new sociology.
- A journal which looks back to the totalitarian past and explores the democratic future of the Romanian society.
- Open to all theoretical, methodological and ideological approaches.

În atenția colaboratorilor noștri:

Vă rugăm, să aveți în vedere ca articolele și studiile trimise redacției noastre să fie de aproximativ 15–20 de pagini (cca 3 000 de semne/pagină). La rândul lor, recenziile sau notele științifice nu trebuie să depășească 5 pagini. Primim numai texte procesate în format electronic, inclusiv prin e-mail: revista@insoc.ro sau prin fax: 021 318 24 48.

De asemenea, vă rugăm, să însoțiți articolul dvs. de un rezumat (maxim ½ pagină), în limba engleză, și de o scurtă prezentare a autorului (titluri științifice, instituția de apartenență, domenii de interes profesional).

Menționăm că întreaga responsabilitate pentru originalitatea și afirmațiile enunțate în cuprinsul articolului revine, în întregime, autorului.

Revista se poate cumpăra de la:

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711, București, România
Tel.: 021 318 81 46; 021 318 81 06; fax: 021 318 24 44; e-mail: edacad@ear.ro

Comenzile pentru abonamente se primesc la:

ORION PRESS IMPEX 2000 S.R.L., P.O. Box 77–19, sector 3, București, România; tel. 4021 210 6787, 4021 610 6765; e-mail: office@orionpress.ro

S.C. MANPRES DISTRIBUTION S.R.L., Piața Presei Libere nr. 1, corp B, etaj 3, cam. 301–302
Sector 1, București; tel.: 021 314 63 39; fax: 021 314 63 39; e-mail: abonamente@manpres.ro
office@manpres.ro și www.manpres.ro

DEREX COM S.R.L., e-mail: derex_com@yahoo.com

SORIRORI SOLUTIONS, tel.: 0040 765 262 077, 0040 765 166 433; internet: <http://www.sorirori.ro>;
E-mail: sorin.costreie@sorirori.ro; rosana.guta@sorirori.ro

CRIS MEDIA PRESS IMPEX S.R.L., P.O. Box 41–71, sector 1, București, România; Tel./Fax: 004 0722 333 405, 004 0744 325 043; e-mail: office.crismedia@gmail.com

„Revista română de sociologie” este indexată în următoarele baze de date internaționale/
“Revista română de sociologie” is indexed in the following international databases:

PROQUEST
EBSCO
DOAJ
INDEX COPERNICUS
DIRECTORY INDEXING OF INTERNATIONAL RESEARCH JOURNALS
ACADEMIC JOURNALS DATABASE
DIRECTORY OF RESEARCH JOURNALS INDEXING
REPEC (indexarea revistei este făcută de ASOCIAȚIA/EDITURA LUMEN, inclusiv în bazele de date
SOCIONET și ECONPAPERS)
GENAMICS JOURNALSEEK

Biblioteci și cataloage on line unde există „Revista română de sociologie”/
Online libraries and catalogues where “Revista română de sociologie” can be found:

The European Library
University of New Brunswick Libraries
University of the West, Library
Hochschule Hannover, University of Applied Sciences and Arts, Katalog
Libris
ACM Digital Library
Biblioteca de Recursos, Universia
National Taiwan Normal University Library
Simon Fraser University, Electronic Journals
Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Elektronische Zeitschriften
Falvey Memorial Library (Villanova University)
Steenfind (Ralph W. Steen Library, Stephen F. Austin State University)
PresseKatalog (Internationale Fachzeitschriften)
PITTCat.Online Catalog (University Library System – University of Pittsburgh)
Orbis Yale University Library Catalog
University of Washington, Libraries
WorldCat Libraries
Katalog der USB Köln (Universität zu Köln – Universitäts – und Stadtbibliothek Köln)
Library of Congress online Catalog
SUWECO ONLINE SERVICE (Czech and Slovak Republics).
SCIPIO: <http://www.scipio.ro/web/revista-romana-de-sociologie>

ISSN 2392–8549
ISSN–L 1224–9262

„Revista română de sociologie”, serie nouă, anul XXX, nr. 5–6, p. 329–480, 2019